

Чернівецький
національний
університет
імені Юрія Федьковича

Кафедра
педагогіки
та методики
початкової освіти

Рівненський
державний
гуманітарний
університет

Національний
університет
«Острозька академія»

Кам'янець-
Подільський
національний
університет імені
Івана Огієнка

Бартошицька
школа імені
Лесі Українки
(Польща)

Матеріали

студентського міжвузівського Е - вебінару,
присвяченого 150-літтю від дня народження
Лесі Українки (Лариси Косач-Квітки)
(1871-1913)

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ТА КУЛЬТУРНО-
ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
ЛЕСІ УКРАЇНКИ

25 лютого 2021 року

Чернівці - 2021

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
кафедра педагогіки та методики початкової освіти
Рівненський державний гуманітарний університет
кафедра теорії та методик початкової освіти
Національний університет «Острозька академія»
кафедра психології та педагогіки
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
кафедра теорії та методик початкової освіти
Бартошицька школа ім. Лесі Українки (Польща)

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ТА КУЛЬТУРНО - ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Матеріали студентського міжвузівського Е-вебінару,
присвяченого 150-літтю від дня народження
Лесі Українки
25 лютого 2021 року

Чернівці - 2021

Педагогічні ідеї та культурно-просвітницька діяльність Лесі Українки.

Матеріали студентського міжвузівського Е-вебінару, присвяченого 150-літтю від дня народження Лесі Українки, 25 лютого 2021 року/ укл. Романюк С.З., Мафтин Л.В., Спорняк А.В. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. 158 с.

У збірнику представлено матеріали студентського міжвузівського Е-вебінару, присвяченого 150-літтю від дня народження Лесі Українки, в яких досліджено постать Лариси Петрівни Косач-Квітки в історичному, культурологічному та психолого-педагогічному аспектах; розглянуто українську родину як національний архетип формування особистості Лариси Косач; розкрито педагогічні ідеї у творчій спадщині Лесі Українки; висвітлено виховний потенціал творчої спадщини видатної українки; охарактеризовано особливості вивчення творчості Лесі Українки у початковій школі.

Автори несуть повну відповідальність за грамотність поданих текстів, точність наведених фактів, цитат, покликань, статистичних даних, власних імен, оформлення бібліографії.

Редакційна колегія:

Романюк Світлана Захарівна, доктор педагогічних наук, професор

Мафтин Лариса Василівна, кандидат філологічних наук, доцент

Спорняк Аліна Василівна, лаборант кафедри

За зміст матеріалів редколегія відповідальності не несе

ЗМІСТ

<i>Біленкова В.М., Біленкова Л.М.</i> ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	7
<i>Боднарюк А.П., Костащук О.І.</i> ТЕМА РОДИННОГО ВИХОВАННЯ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	10
<i>Боровець К.О., Іванова Л.І.</i> ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ.....	15
<i>Бруяка І.С., Гандзілевська Г.Б.</i> НАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ТВОРУ «ЩАСТЯ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	19
<i>Бужак К.Л., Романюк С.З.</i> ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ДЛЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	24
<i>Володько В.М., Іванова Л.І.</i> РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ.....	27
<i>Гудан Д.І., Піц І.І.</i> ТВОРЧА СПАДЩИНА ЛЕСІ УКРАЇНКИ У ЗМІСТІ ОСВІТИ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	32
<i>Дзюра О.В., Іванова Л.І.</i> ТВОРЧА СПАДЩИНА ЛЕСІ УКРАЇНКИ У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ЗІ СПЕЦИФІКОЮ ПОЕЗІЇ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ.....	36
<i>Дмухар А.А., Гамза А.В.</i> ЗАСОБИ КОМУНІКАТИВНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЗА ТВОРЧІСТЮ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	39
<i>Довжик М.М., Шульга А.В.</i> ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	42
<i>Драчук С.Ю., Гандзілевська Г. Б.</i> МЕТАФОРИЧНІ НАРАТИВИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ФОРМУВАННЯ САМОЦІННОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	46
<i>Дуляк І.А., Гамза А.В.</i> STORYTELLING ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТЕКСТОТВОРЧИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ (НА МАТЕРІАЛІ ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛОВА) У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	49
<i>Жигула К.В., Бісовецька Л.А.</i> ЛЕСЯ УКРАЇНКА І РІВНЕНЩИНА.....	52

<i>Іванська А.Р., Нікула Н.В.</i>	
ПИТАННЯ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	56
<i>Коваль О.Ю., Предик А.А.</i>	
ПОСТАТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ В УКРАЇНОЗНАВЧОМУ ВИМІРІ.....	60
<i>Козут О. В., Цуркан Т.Г.</i>	
ЗВ'ЯЗОК ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ З ПРОВІДНИМИ ЗАВДАННЯМИ СУЧАСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ.....	64
<i>Костриба О.В., Гандзілевська Г. Б.</i>	
ПРОВІДНІ ЖИТТЄВІ РОЛІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	70
<i>Макарчук Т.І., Шевчук Т.Б.</i>	
РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ 4 КЛАСУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБОМ КАЗКИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «БІДА НАВЧИТЬ».....	72
<i>Мачелюк С.В., Бісовецька Л.А.</i>	
ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ СПІЛКУВАННЯ РІДНОЮ МОВОЮ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	75
<i>Михалюк М.В., Шевчук Т.Б.</i>	
РОЗВИТОК СТИЛІСТИЧНИХ УМІНЬ В УЧНІВ 4 КЛАСУ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ).....	80
<i>Мунтян А.В., Гудима Н.В.</i>	
ВИХОВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЛЮБОВІ ДО КРАСИ РІДНОГО КРАЮ В ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	84
<i>Найдиш Т.І., Величко О.І.</i>	
ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	88
<i>Осипенкова М.О.</i>	
ТВОРЧІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ІНТЕЛІГЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	93
<i>Паламарюк О.С., Богданюк В.В., Богданюк А.М.</i>	
ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТВОРЧОСТІ ВИДАТНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСЬМЕННИЦІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	96
<i>Пилипів Н.В., Гудима Н.В.</i>	
СКРАПБУК ЯК ОДИН ІЗ МЕДІЙНИХ МЕТОДІВ ВИВЧЕННЯ БІОГРАФІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	101
<i>Прокопчук М.О., Суржук Т.Б.</i>	
ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ НА УРОЦІ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ У 4 КЛАСІ.....	106

<i>Ратінська О.М., Гандзілевська Г.Б.</i> ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ІМУНІТЕТУ ДО КІБЕРБУЛІНГУ.....	111
<i>Романів Х.Л., Романюк С.З.</i> ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	114
<i>Соколова О.О., Романюк С.З.</i> ВТІЛЕННЯ ВИХОВНИХ ІДЕАЛІВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	119
<i>Соловійова М.Є., Суржук Т.Б.</i> ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ДЛЯ РОБОТИ З РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	124
<i>Тирон О.О., Шевчук К.Д.</i> ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ В СПАДЩИНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	129
<i>Токарь Н.І., Цуркан Т.Г.</i> ЛЕСЯ УКРАЇНКА ПРО ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ.....	133
<i>Топало Я.С., Костащук О.І.</i> ЕПІСТОЛЯРНА ПАНОРАМА ЖИТТЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	138
<i>Топольницька О.С., Мафтин Л.В.</i> ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАЗОК ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	140
<i>Федорук С.Ю., Бигар Г.П.</i> ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ЯК ПОЕТЕСИ, ПИСЬМЕННИЦІ, ТА ГРОМАДСЬКО-КУЛЬТУРНОГО ДІЯЧА.....	143
<i>Шумак О.В., Шевчук Т.Б.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МОВНОГО ПРОЄКТУ У 4 КЛАСІ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ДЛЯ ДІТЕЙ.....	147
<i>Шумак Ю.В., Шевчук Т.Б.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 4 КЛАСІ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ).....	151
<i>Яворська М. І., Гудима Н.В.</i> ФОРМУВАННЯ СИЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	155

Біленкова В.М.
учениця 11-А класу
Чернівецького філософсько-правового ліцею № 2,
науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент,
Біленкова Л.М.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Усі ми родом з дитинства... Ця незаперечна істина «маленького принца» пронизує життя кожної людини. І виступає, на нашу думку, основою сімейного виховання. Одним із важливих аспектів цього напрямку в розвитку особистості є висока правова культура. Чи можна вважати фізично-здорову людину успішною, вихованою, знаючою, коли вона добре працюючи або навчаючись, порушує закони, не вміє захистити себе, не знає своїх прав та обов'язків? Здатність розуміти вимоги, правила співжиття та відповідним чином поводитися не є вродженою, вона формується під впливом спеціальних виховних заходів, є наслідком спілкування з іншими людьми, починаючи з мікро-осередку – сім'ї. Яскравим прикладом правового виховання є сім'я Косачів в якій зростала видатна письменниця, драматургиня, культурна діячка, борець за права українського народу – Леся Українка. В означеному напрямі чимало наукових напрацювань, з-поміж яких вирізняються дослідження О.Вісич, Т.Гундорової, Л.Демської-Будзуляк, О.Забужко, Л.Мірошніченко та ін.

Великий вплив на виховання дітей у цій славній родині мала мати Олена Пчілка, навчаючи і привчаючи до культури рідного краю, одягаючи дітей в український народний одяг. Правовим вихованням займався батько, адже мав юридичну освіту. Петро Антонович Косач – людина освічена й для свого часу передова, а за характером лагідна та добра, родом із заможного українсько-козацького шляхетства, яке мало власний герб і після ліквідації Гетьманщини отримало права російського дворянства. Родина Косачів була одним із центрів українського національного руху. З усіх шістьох дітей, що були в Косачів

(два сини і четверо дочок), Леся найбільше була схожою на батька: і вродою, і характером, і звичками. Вони були однаково співчутливі та безмежно щирі, стримані, терплячі, наділені виключною силою волі, толерантні в ставленні до інших, не егоїстичні. Важко уявити, щоб дозволили собі зробити щось таке, що вважали аморальним. Була ще одна спільна риса: вони надзвичайно цінували людську гідність, права. Ця тема пронизує всю творчість письменниці, сильної та незламної духом жінки, переконання якої актуальні і сьогодні.

Д.Джулай зазначає, що сучасники дорікали Ларисі Косач, що вона писала багато драм на християнські та античні теми, і вказували на необхідність творів про українську історію. Насправді – це метафора, коли авторка писала про Грецію, завойовану Римом, то під Грецією мала на увазі Україну, а в творі «Вавилонський полон» змальовувала безправний, поневолений рідний народ, який мусить пройти випробування й вистояти. Леся Українка брала історичну основу, але описувала реалії свого часу, безправ'я українського народу, брак національної гідності. Культурна діячка писала, що ««братні народи» просто сусіди, які не мають спільних інтересів і їхнє майбутнє – жити окремо» [2].

Важливим виявом прав людини є феміністичні погляди видатної діячки. У творах Лесі Українки зазвичай сильна жінка долає слабкого, розгубленого чоловіка. Письменниця дала жінкам голос та писала твори із жіночої перспективи: «Леся Українка – не була програмною феміністкою, вона була нею за духом», – говорить літературознавиця Тамара Гундорова [4].

Межі прийняттого Лариса Косач переступала не тільки в літературній творчості. Гостюючи у свого дядька Михайла Драгоманова у Софії, разом із кухніною пішла без супроводу чоловіків в театр. На той час для Болгарії це було немислимо і спровокувало великий скандал.

Всупереч суспільним нормам та волі батьків, у 1901 році вона поїхала до Мінська, щоб доглядати за тяжко хворим Сергієм Мержинським, який був марксистським активістом. Два місяці провела біля ліжка коханого, і там же, за одну ніч, написала визначну драму «Одержима». У життєвих потрясіннях народилася велика драматургиня.

Після чого тісно співпрацювала з Ольгою Кобилянською, яскраво-вираженою феміністкою свого часу, як зазначають дослідники творчості відомої буковинки. Леся Українка приїхала до своєї подруги у Чернівці заліковувати душевні рани та проживала з нею в одній кімнаті. У зв'язку з цим з'явилися чутки про інтимні стосунки між жінками, що підкріплювалися епістолярним стилем спілкування, де Леся Українка називає Ольгу Кобилянську «чарівна квітка», «хтосічок», «чорненька». Наприкінці листів обов'язково малювала «масажні», «гіпнотичні» лінії. Так вона віртуально, дистанційно «погладжувала», «розгладжувала», «постукувала» подругу. Тож, почуття не мають гендерної приналежності [2].

Отже, творчість Лесі Українки актуальна, пронизана орієнтирами правового виховання в національній свідомості підростаючого покоління читачів. Авторка надавала великого значення розвитку фемінізму. Виходячи за рамки критично-патріархального суспільства, вона спонукала жінок до самоповаги, самореалізації. Життя Лариси Косач, попри хворобу, приклад того, що незалежно від гендеру, людина може бути значимою та має право на гідність.

Список використаних джерел

1. Демська-Будзуляк Л. Драма свободи в модернізмі. Пророчі голоси драматургії Лесі Українки: монографія. К.: Академвидав. 2009. С.184.
2. Джулай Д. Лесі Українці 150: невідомі факти змусять вас подивитися на письменницю по-новому. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/lesia-ukrainka-150-rokiv-nevidomi-fakty-2021>
3. Забужко О. Notre Damed'Ukraine. Українка в конфлікті міфологій. Видання друге, перероблене й доповнене. К.: КОМОРА. 2014. 646 с.
4. Гундорова Т. Лесю Українку варто розглядати з модерністського погляду, – літературознавця. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://hromadske.radio/podcasts/hromadska-hvylya/lesyu-ukrayinku-varto-rozglyadaty-z-modernistskogo2021>

Боднарюк А.П.
ст. 3 курсу
факультету педагогіки, психології
та соціальної роботи,
науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент,
Костащук О.І.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна

ТЕМА РОДИННОГО ВИХОВАННЯ У ТВОРЧОСТІ

ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Родина – основа держави. У родині плекаються всі складники здорового громадянства. Правильне родинне виховання – запорука розвитку українського народу, основа формування фізичного і морального здоров'я дитини. Найбільший вплив на формування душі і характеру дитини має мати, яка завдяки своїй любові може творити дива.

Мати Лесі Українки, Олена Пчілка, виросла в родині Драгоманових, яка дала світові також видатного громадського діяча, фольклориста і публіциста Михайла Драгоманова. У їх родині панувала душевна, лагідна та спокійна атмосфера, яка, без сумніву, вплинула на життя та творчість дітей.

В автобіографії та біографії Михайла Драгоманова, Олена Пчілка (Ольга Драгоманова-Косач) пише про ставлення, яке панувало в їхній сім'ї. Драгоманов-батько, юрист за освітою, захоплювався також писанням художніх творів, добре малював і прагнув дати дітям добру освіту. Проте найголовнішим його завданням було виховати їх чесними й порядними людьми, які з повагою ставляться до інших – чи то людей з іншої суспільної верстви, чи то менших віком. І, за спогадами Ольги, він виховував передусім власним прикладом. «У той час, коли панувало деспотичне право, коли з кріпаками можна було робити, що хотіти, – коли в педагогіці шкільній і хатній «учити» мало синонімом «бити», ми виростили, не бачивши ніяких диких сцен розправи

сильного з підвладним, старших – з тілом і душею беззахисних дітей; для наставляння було тільки спокійне, лагідне слово» [3, с. 3].

Олена Петрівна Драгоманова-Косач (Олена Пчілка) (1849–1930) родину вважала тим благодатним осередком, у якому формується людина, розвиваються національні почуття, закладаються основи національної самосвідомості. Саме родина має сприяти оволодінню дитиною кращими духовними здобутками свого народу, розвивати почуття гордості за свій край, свою Батьківщину.

Власні виховні зусилля Олени Пчілки були спрямовані на знайомство своїх дітей з життям волинян, подорожі Україною для того, щоб діти краще пізнали її природу і побут, послушали народні пісні, рідну мову, перекази, легенди, побачили обряди. Материнський обов'язок письменниці вбачала в тому, щоб закласти основи знань, умінь і навичок, дати основи морального виховання, прищепити любов до праці. Усім своїм дітям Олена Пчілка дала ґрунтовну початкову освіту і належне виховання, відзначаючись вимогливістю, досконалим володінням рідною мовою.

Одягала їх мати у національний одяг. Таким чином вона прищеплювала дітям любов до рідного краю, до України, а дитячі враження, які плекались понад 30 років, згодом вилилися у відомій віршованій п'єсі «Лісова пісня».

Олена Пчілка не визнавала дитячих книжок, які орієнтували маленьких читачів тільки на пасивне сприйняття дійсності, відверто не схвалювала фальшивого тону дорослих, коли вони, розмовляючи з дітьми, вдавалися до лукавих вигадок, вважала, що дітей змалку треба привчати до правдивості, нетерпимості до обману [3, с. 3].

Для усіх дітей Олени Пчілки, особливо для Лесі Українки, животрепетною народною потребою було родинне виховання. Воно цікавило письменницю в плані громадянської відповідальності сім'ї за виховання дитини як корисного члена суспільства, як борця за високі суспільні ідеали. Думки про родинне виховання Леся Українка найчастіше висвітлює в листах до сестри Ольги Косач-Кривинюк.

Леся Українка вважає взаємну щирість основою нормальних стосунків між батьками і дітьми. Визначальна лінія таких взаємостосунків – це повна довіра і простота. Батьки повинні розуміти психологію дитини, її пориви і прагнення, замислюватися над її мотивами. Поетеса заперечує насильство над волею дитини, намагання змусити їх виконувати волю батьків. Леся Українка вимагала поважати особистість дитини, не ламати її волю, виховувати в неї самостійність суджень і вчинків, будувати родинне виховання на основі визнання прав дитини.

Олена Пчілка, прагнула виховати в дітей здатність діставати насолоду від витворів мистецтва. Як згадувала Ольга Косач-Кривинюк: «ми дуже рано розумілися на красі справжніх народних вишиванок і загалом убрання» [3, с. 5].

У Лесі Українки цей потяг до краси, вишуканий художній смак виявився у любові до всякої ручної праці. Подаровані їй ножички і гольник шанувала більше, ніж забавки. Багато часу присвячувала вишиванню, могла вишити сорочку батькові. У родині в дітей був звичай дарувати батькам, сестрам, братам на іменини щось власного виробу.

Наймолодша сестра Лесі Українки Ізидора писала: «Леся вчила мене вишивати, робила забавки, як то вона вміла з найпростішого матеріалу зробити щось дуже цікаве. Наприклад з маківки і прядива – ляльку, з якихось чудових папірців – метелика». У кожній дрібничці виявляла художній смак. Так, у музеї Лесі Українки в Києві зберігається оправлена в рамку вишукана фітокомпозиція – засушені квіти едельвейсів, зроблена на подарунок. Розвиваючи це вміння, Леся почала брати уроки малювання ще в 1892 р.[3,с. 5].

У Лесі Українки читаємо: «Я думаю, що безділля гірше томить і мучить людські нерви, ніж навіть надмірна робота». Захоплюючись філософською глибиною і багатством почуттів Лесиних творів, віддаючи належне її геніальності, ще раз переконуємося: дитина від народження входить у світ культури, сформований, витворений її батьками [3, с.5].

Стосунки в сім'ї Косачів вибудовувались на засадах гуманізму: «З дітьми ж і своїми, і чужими батько був завжди ніжний, говорив, власне, розмовляв,

поважно, наче з рівними собі...». До дітей батько ставився не як до «малих», а як до «молодих друзів» і це дуже імпонувало й подобалось дітям, та примушувало їх і самих уважно ставитися до своєї гідності.

У сім'ї Косачів постійно панувала любов: «Батько наш, усіх нас дуже любив і був ідеально дбайливим, уважним та добрим до всіх нас». Діти вчилися декламувати, розповідати, аналізувати вчинки героїв та історичні події.

Виховувались діти у сім'ї Косачів на засадах народності. Таке виховання здійснювалось через знайомство дітей з народною творчістю, особливу увагу цим питанням приділяла мати. Вона постійно співала і вчила дітей народних пісень, розповідала казки, приповістки, збирала народні орнаменти, досить серйозну увагу приділяла старовинній українській архітектурі. «Жаборицькі пісні, казки, різні повір'я, звичаї, купальські, жнивварські і т. ін. Леся добре пам'ятала і часто згадувала».

Виховували Косачі у дітей повагу до світової культури та літератури, до творчості інших народів: у Лесі «з братом Михайлом неначе якимись святими книгами поруч з «Трудами Чубинського» з наймолодшого віку були «Мифы классической древности», і «Сербські народні думи й пісні» в перекладі М. Старицького». Діти знали і «навколишніх сіл «сезонні» звичаї, пісні та оповідання, що їх супроводять, як от щедрівки, весільні, колядки, веснянки, купальські, жнивварські і обжинкові. Старших дітей Михайла та Лесю залучали до етнографічної роботи. Значну увагу приділяли вивченню мов, враховуючи інтерес до вивчення окремих предметів, не примушували виучувати те, до чого не здатна дитина.

Досить серйозну увагу приділяли питанням виховання дітей на природі, самою природою. Мати часто водила дітей до лісу, до озера, діти просто зачаровувалися рідним Волинським поліссям. Діти в сім'ї виховувалися на засадах сестринської та братерської любові. Леся і Михайло «були найщирішими приятелями, найвірнішими друзями, були у всьому нерозлучні: разом бавилися, разом читали, разом вчилися, разом розважались».

Умовами, без яких неможливі нормальні родинні стосунки, письменниця вважала лагідність, доброзичливість, здатність до взаємних поступок у всіх членів сім'ї. Леся Українка розглядала виховання дітей не як особисту справу батьків, а як їх суспільний обов'язок. Формування громадянина – кінцева мета виховних заходів; повага до особистості дитини – неодмінна передумова успіху; виховання в труді – основний метод формування особистості.

Особливу увагу Леся Українка звертала на виховання жінки-громадянки. Найдорожчий серцю письменниці тип жінки – це незалежна від родинної опіки жінка, яка може себе захистити і сама вміє дати собі раду. Жінка повинна разом із чоловіком бути борцем за соціальне перетворення світу. Тому Леся Українка турбувалася про освіту і виховання жінок. Вона не визнає ніяких обмежень для жінок. Письменниця завжди відстоювала виховання жінки в дусі незалежності, самостійності, поваги до її волі.

У сім'ї Косачів закладалися основи подальшого життєвого шляху Лесі Українки, що саме батьки, починаючи з дитинства, опікувалися її майбутнім, переживали хвилини радості і розпачу, раділи літературним успіхам і громадській діяльності, бо підтримка родини, близьких і друзів дали їй змогу стати Людиною, письменницею, внести свою частку у розвиток вітчизняної педагогічної науки.

Родинне виховання в сім'ї Лесі Українки здійснювалось з урахуванням народних навчально-виховних традицій. Жива народна мова, традиційно звичаєва обрядовість у сукупності з загальнолюдськими нормами, виховували у дітей любов до ближнього, повагу до національних цінностей, історії.

У їх сім'ї навчання було могутнім чинником у формуванні особистості, а приязнь, сердечність стосунків робили дитину незалежною і повноправною частиною родини. Батьки зробили чимало для того, щоб їх діти вирости гідними громадянами своєї країни. І, як наслідок, – велика публіцистична, літературно-громадська діяльність Лесі Українки, її світове визнання, її внесок в історію педагогіки України.

Список використаних джерел

1. Зайченко І. В. Історія педагогіки : у двох книгах : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Іван Васильович Зайченко. – К. : Слово, 2010. – Кн. II : Школа, освіта і педагогічна думка в Україні. – 2010. – С. 429–433.
2. Мосіяшенко В. А. Історія педагогіки України в особах : навч. посіб. / Мосіяшенко В. А., Курок О. І., Задорожна Л. В. – Суми : Університетська книга, 2005. – С. 163–167.
3. Петік Л. Мудра любов плекає особистість / Людмила Петік // Палітра педагога. – 2012. – № 2. – С. 3–5.
4. Спогади про Лесю Українку / Упоряд. Костенко А.І. – К.: Дніпро, 1971. – 483 с.

Боровець К.О.

ст. 1 курсу магістратури
педагогічного факультету,
науковий керівник

кандидат педагогічних наук, доцент,

Іванова Л.І.

Рівненський державний гуманітарний
університет, Україна

ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

Діяльність учнів початкових класів із яскраво вираженою комунікативною спрямованістю є провідною у предметі *літературне читання*. Вона багатоаспектна, так як за навчальною програмою релізує формування таких понять як читацька культура, техніка читання, знання літератури і книги, сприйняття твору, бібліографічна грамотність. Основою успішної реалізації усіх зазначених змістових ліній програми і важливим засобом розвитку і саморозвитку особистості учня на уроці є літературознавча діяльність [4].

Крім того така діяльність має забезпечити умови для способів опрацювання текстів різних видів, фактичного та основного змісту твору, теми, основної думки твору, структурного аналізу текстів, видів переказу, постановки запитань до тексту; причинно-наслідкових зв'язків між подіями, вчинками персонажів, діалогів, дискусій за змістом прочитаного (прослуханого) тощо [3]. Особливості літературознавчої діяльності зумовлені специфікою опрацювання художнього твору: його жанровими ознаками, засобами художньої виразності,

авторством, сюжетом, власним ставленням до змісту прочитаного (прослуханого). (Напр., вірш «Мені снились білії лелії...» Лесі Українки)

У школярів формується розгорнута навчальна діяльність (уміння вчитися) шляхом оволодіння організаційними, логіко мовленнєвими, пізнавальними і контрольно-оцінними уміннями й навичками. Освітніми результатами цього етапу школи є повноцінні читацькі, мовленнєві уміння й навички, узагальнені знання про реальний світ у його зв'язках і залежностях, розвинені сенсорні уміння, мислення, уява, пам'ять, здатність до творчого самовираження.

Опрацьовуючи будь-який жанр художнього тексту на уроці, а також твори Лесі Українки, вчитель, виходячи з рівня розвитку дітей класу, спонукає їх знаходити через форму слова позицію автора, формулювати етичні та естетичні оцінки дійових осіб, ставити себе на місце того чи іншого персонажа, уявно діяти за нього і передавати головний сенс його діяльності через творчу розповідь.

Результатом безпосередньої читацької діяльності є створення кожним учнем свого художнього образу, своєї читацької точки зору, доведення за допомогою тексту свого розуміння позиції автора, зокрема Лесі Українки [5].

Ім'я Лесі Українки – наймужнішої поетеси в світі – сяє непогасною зорею у славному сузір'ї великих майстрів українського слова, борців за соціальне і національне визволення народу. Творчість Лесі Українки дуже багата та різноманітна. Всі її твори свідчать про велику любов до рідної землі, її вболівання за долю свого народу. Серед творів, написаних Лесею Українкою для дітей, важливе місце займають казки. Народні казки захоплювали письменницю гуманістичним змістом, глибокою вірою у всепереможну силу добра та чарівною грою народної фантазії. У літературній спадщині Лесі Українки є чимало творів, в яких використовується казковий елемент

Використання різноманітних методичних прийомів в організації літературознавчої діяльності не є самоціллю, а узгоджується з етапами роботи над твором, його літературними особливостями, з навчально-пізнавальними та розвивальними завданнями. Тоді робота з текстом художнього або науково-пізнавального твору сприятиме активізації розумової діяльності дітей: вчитиме

спостерігати за фактами та подіями твору, зіставляти їх, узагальнювати, тобто виконувати аналітичні та синтетичні операції.

Повноцінна читацька діяльність молодших школярів - це усвідомлення ідейно художнього задуму твору, здатність отримувати естетичну насолоду залежить від ступеня оволодіння читачем прийомами аналізу своєрідності твору, форми у зв'язку зі змістом і неможлива без попереднього цілісного сприймання та узагальненої творчості на основі прочитаного. Напр., аналіз казок природничого змісту, написаних Лесею Українкою («Осіння казка», «Біда навчить», «Лелія», «Три метелики», «Казка про Оха-чародія», «Давня казка»), переконує нас у тому, що вони здатні дати дитині величезний обсяг пізнавальної інформації, а також прищепити любов і інтерес до природи, навчити піклуватися про неї, берегти її. Природничі казки поєднують у собі елементи науковості й образні поетичні описи природи. Доцільність їх використання у процесі екологічного виховання дітей обумовлено можливістю наукового підходу до добору інформації, необхідної дитині дошкільного віку; наявністю яскравих образів, що відповідає характеру дитячого мислення; емоційною насиченістю, що відповідає характеру дитячого сприйняття світу та впливає на поведінку:

«Росла в гаю конвалія
Під дубом високим
Захищалась від негоди
Під віттям широким.
Та недовго навітшалась
Конвалія біла, –
І їй рука чоловіча
Віку вкоротила...» [3, ст. 6]

Успішність правильної літературознавчої роботи визначається багатьма факторами: змістом літературного матеріалу (напр., твори Лесі Українки), що вивчається в школі; віковими особливостями учнів; характером дидактичних

літературних завдань. Саме казка подає дітям загальнолюдські цінності, високу мораль не у вигляді сухих і нудних повчань та наказів.

Літературознавча діяльність реалізується у ході уроку як аналітико-синтетична: сприймання художнього твору (напр. казки «Як Соловейко вскочив у біду» Л. Українки), розглядається нами як первинний синтез (сприймання твору в цілому), ґрунтовий його аналіз та вторинний синтез (різноманітність форм проведення творчих робіт на основі прочитаного).

Рівні усвідомлення тексту визначали зміст літературознавчої діяльності: підготовча робота до сприйняття літературного твору; аналіз літературного твору (первинний, поглиблений, структурний), творча діяльність на основі прочитаного [3].

Основні вміння і навички, яких мають набути учні початкових класів: вчитися свідомо оперувати найпростішими літературознавчими термінами; користуватися прийомами заучування віршів; практично розрізняти художні та науково – пізнавальні тексти; орієнтуватися в структурі художніх творів; зіставляти вчинки персонажів, визначати мотиви їх поведінки, авторське ставлення до подій і персонажів; висловлювати своє ставлення до вчинків героїв, давати найпростішу морально – етичну оцінку ситуації, спираючись на власний досвід; визначати теми творчості письменника на основі зіставлення його книжок і творів для дітей; знаходити в тексті яскраві, образні слова, вислови для характеристики персонажа, описів природи; пояснювати зв'язок образних засобів з авторським задумом.

Отже, основними напрямками літературознавчої діяльності є: удосконалення навички читання: цілеспрямована робота над правильністю, швидкістю, свідомістю і виразністю читання; формування читацьких умінь по роботі з текстом; активізація «вдумливого читача», тобто вміння думати над твором до читання, під час читання і після завершення читання; введення літературознавчої пропедевтики і формування літературознавчих знань; забезпечення морального і естетичного виховання дітей; формування у дітей сучасного світосприйняття, яке не протирічить науковим досягненням у різних сферах знань; розвиток мовлення, образного і логічного мислення, творчої уяви

дітей. Творчість Лесі Українки, її виховний зміст, належить до такої прогресивної спадщини минулого, яка для кожного нового покоління відкриває невичерпні шари духовних скарбів, вона живе у віках, причому таким життям, яке нескінченно розвивається і помножується, даруючи людям мудрість, мужність і красу.

Список використаних джерел

1. Джежелей О.В. Літературна освіта молодших школярів. Початкова школа. 1994. №1. С.12-14.
2. Ігрова діяльність молодших школярів як засіб формування літературних понять на уроці читання. Українська мова і література в школі. -2003. - №4. – С.31-34.і
3. Коваль Г.П., Іванова Л.І., Суржук Т.Б. Методика читання: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2008. 280 с.
4. Літературне читання. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 2-4 класи. URL: <https://www.schoollife.org.ua/zavantazhyty-onovleni-programy-dlya-pochatkovoyi-shkoly-2016-2017-n-r/>.
5. Савченко О.Я. Розвиток творчої діяльності учнів на уроках літературного читання. Початкова школа. 2016. № 8. С.10-15.

Бруяка І.С.
ст. 4 курсу
факультету політико-інформаційного
менеджменту,
науковий керівник
доктор психологічних наук, професор,
Гандзілевська Г.Б.
Національний університет
«Острозька академія», Україна

НАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ТВОРУ «ЩАСТЯ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Видатні постаті української класичної літератури завжди заслуговують великої уваги. Цінними є не лише їх професійний доробок та творчий успіх, а й особистісні характеристики, що впливають на формування наступних поколінь.

Творчість Лесі Українки є відображенням її багатогранного особливого бачення світу. Це проявляється не лише у ліричних чи драматичних творах, а й в «малій» прозі. С. Кирилюк вказує, що «без ґрунтового дослідження прози Лесі Українки не можемо вибудувати цілісну концепцію творчості письменниці, чие

ім'я стало знаковим для української культури ХХ століття» [3, с. 124]. Короткі історії авторки виділяються завдяки особливому моделюванню способів зображення і вираження. Та все ж «картини світу» «малої» прози Лесі Українки не прочитані, не зважаючи на значний дослідницький інтерес до її творчості [5]. Для знаходження глибинних сенсів, віднаходження так званих опорних авторських точок можна звернутися до засобів наратології.

На думку, Дж. Капрара, Д. Сервон наративний аналіз привертає увагу до активності процесів як міжособистісних так і внутішньоособистісних, з їх використанням індивід пробує осмислити історію свого життя. Наратив відображає одночасно модель світу та модель власного «Я».

Саме наративний аналіз дозволить з'ясувати *що і як* розповідає авторка.

У мініатюрі «Щастя», яка фактично була позбавлена гідної уваги літературознавців, Леся Українка порушує основоположну проблему: чи можливо досягти щастя у житті чи це тільки примара? [4].

М. Кармазіна, здійснила спробу розтлумачити легенду Лесі Українки. Вона зазначає, що у даному творі авторка висвітлює «дух неситості», а також вказує на те, що «прагнення мати щастя насправді не відкриває шляхів до нього, а веде у безвихідь. Гонитва за химерою, витвореною уявою, обертається на драму» [2, с.211]. За висновками науковця, у мініатюрі наявна схожість з кордоцентричною філософією Г. Сковороди. Український філософ «намагався віднайти джерело всіх нещасть, як і блаженства, у «серці» людини. ...Леся Українка також так чи інакше обґрунтовувала цю ідею. В оповіданні «Щастя» нещаслива доля спіткала людей тоді, коли ідея щастя «серце вразила», коли від неї «серце почало горіти» [2, с.212].

У творі використано принцип казкового триразового повтору – трьох випробувань. Спершу злий дух приносить голод, а тоді «заразу» (смерть). Та ці дії були марними. Тому злий дух *«створив думкою своєю дивну постать. ...Злий дух дав їй життя і назвав її: щастя»* [6, с.134]. Помітна досить новаторська та оригінальна думка Лесі Українки про те, що ж таке щастя. Вона розглядає його як творіння злих сил, яке прагне забрати у людини спокій безтурботного життя. *«Всі прагнули щастя, а ніхто не знав його, всі хотіли*

бачити його, мати його на хвилинку і вмерти потім, бо воно стало їм миле над життя. ... Всіх зчарувало воно навіки, і чари його були отрута» [6, с. 134].

В.Сірук з погляду нартології відносить твір до групи наративів «лірична проза або ліричний наратив». Ліризм тут є пафосно-стильовою ознакою. В оповіданні помітно емоційне переживання подій, використання зображально-виражальних засобів. Зазначимо, ліризм досить «типове» естетичне переживання дійсності для Лесі Українки [5].

Здійснимо аналіз комунікативного ланцюга наративу у творі «Щастя». Реальним автором є Леся Українка; автор, що мається на увазі - доросла мудра особистість; наратор – мудрий, досвідчений, зрілий, обережний, прагне повчати, застерігає і учить наратора шляхом використання алегорій та метафор. Ж. Женнет у своїй праці «Оповідний дискурс» визначає два типи оповідачів нараторів: гетеродієгетичний (той, що є тільки спостерігачем) та гомодієгетичний (той, хто є учасником історії). У нашому випадку наратор гетеродієгетичний, це відсторонений спостерігач подій. Нарататор у творі «Щастя» відчувається як незрілий індивід, що уважно, спрагло, можливо злякано, слухає повчання. Читач, що мається на увазі - людина, яка не має досвіду і потребує настанов та застережень, можливо мається на увазі певна сукупність людей, суспільство. Реальний читач цієї розповіді – будь-хто.

Письменниця надає оповіданню «Щастя» жанровий підзаголовок «легенда» і за допомогою такого рішення створює певну установку на сприймання, намагається занурити читача у давні, міфічні часи. Саме цей підзаголовок дозволяє розглядати твір як приклад метафоричного наративу.

Здійснимо аналіз суб'єктів метафоричного наративу. Героями твору можна визначити злий дух, божу мрію та пастухів. За першим враженням злий дух – великий, страшний, сильний, небезпечний; божа мрія – безтурботна, спокійна, всеосяжна; пастухи – молоді та наївні. Головним героєм даного твору є злий дух, він є негативним персонажем. Інші герої є позитивними. Згідно детального наративного аналізу суб'єктів метафоричного наративу позитивні герої відображають те, чого автор прагне, та не може собі дозволити, у той час,

коли негативні персонажі показують що автору належить, та він хотів би позбутись або ж репрезентує те, що автор не визнає.

Припускаємо, що уособленням злого духа у творі є хвороба Лесі Українки. Туберкульоз кісток у неї було діагностовано у 1883 році, тоді як твір «Щастя» письменниця опублікувала у 1895. До того ж, приблизно у період написання твору через лікування вона багато подорожувала та пізнавала інші культури, що могло стати тригером до роздумів, відображених у творі. Таким чином божа мрія є уособленням безтурботного життя без болю, хвороб та лікування. Той факт, що саме негативний персонаж є головним у розповіді зазвичай вказує на те, що, ймовірно, автор приймає в собі якості, що він репрезентує, але припускає, що оточуючі їх не приймають. Тобто основна увага, що наділена злому духу може свідчити про переживання Лесі Українки щодо того, як інші сприймають захворювання. Фактична перемога злого духа у творі вказує на те, що проблема, яку уособлює негативний персонаж для автора реалістична та складна для самостійного рішення. Власне це ще раз підтверджує припущення про надання саме хворобі образу духа.

Окрім цього, було виділено основні смислові блоки наративу. Переважно вони відповідали авторському поділу тексту на абзаци. З використанням ідеографічного підходу було побудовано аналітичний графік, він представлений на рисунку 1.

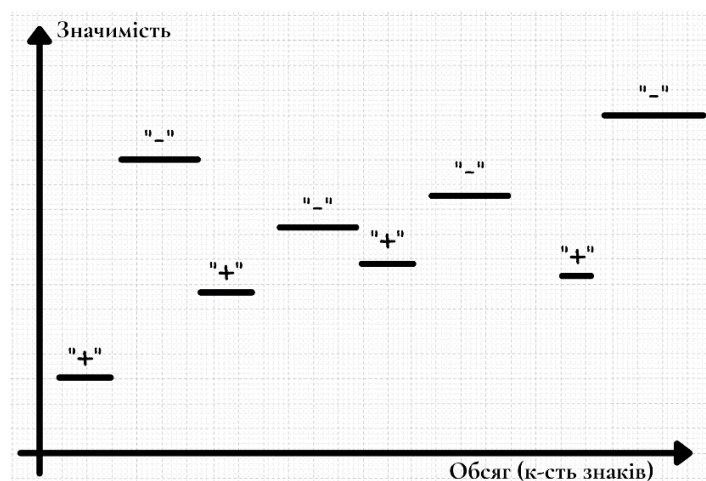

Рис. 1. Кількісна оцінка смислових блоків метафоричного наративу у творі «Щастя» Лесі Українки.

На графіку відображено співвіднесення значимості текстової частини відносно розвитку подій та обсяг тексту, що розкриває обраний аспект. Кожен зі смислових блоків має певний полюс («+» або «-») згідно задоволення потреб позитивного персонажа. На рисунку помітно, що тип наративу спадний, адже рух смислових блоків здійснюється від плюса до мінуса. Графік таким чином може відображати спад ресурсу для боротьби з хворобою чи її неприйняттям іншими.

Ж. Женнет виділяє два типи нарації: міметичний та дієгетичний. Перший тип передбачає повільне, послідовне розгортання подій, коли описане створює ілюзію, що читач сам чує і бачить. Тоді як другий тип нарації передбачає передачу інформації якомога ефективніше, створюючи ілюзію присутності «тут-і-тепер». У творі «Щастя» переважає міметичний тип нарації. Таким чином утверджується містичність передачі інформації. Завдяки міметичності оповіді розгортається концепт легенди та виникають асоціації з істинністю та давністю знань, що передаються.

Звертаючись до категорії часу, помітно, що у творі переважають дієслова минулого стану. Усі події, окрім фраз у прямій мові, стосуються минулого. За Женнетом, їх можна означити аналептичними елементами, тобто такими, що є визначальними для розгортання подій. Варто зазначити, що увесь твір є наче певним вступом до подій у житті потенційного читача. Ймовірно у цьому творі виражені власні світоглядні думки Лесі Українки про концепт щастя, причини його виявлення та реальність досягнення. Складається враження, що авторка метафоричним способом залишає певну засторогу, передає мудрість, підштовхуючи, дозволяючи кожному зробити власний висновок.

Отже, у творі Лесі Українки «Щастя» відображено світоглядні роздуми авторки, прагнення пояснити певний стан речей, застерегти молоде покоління; відображено особисті переживання та підсвідомі процеси. Наративний аналіз надає перспективу більш глибокого розуміння індивідуальних особистісних психологічних характеристик видатної української письменниці, закладає ґрунт для вивчення і розуміння впливу та потенціалу її творів. Тому використання

нарративного аналізу для вивчення творчого доробку видатної письменниці є актуальним напрямком подальших досліджень як з психології так і з літератури.

Список використаних джерел

1. Женетт Ж. (1998). Повествовательный дискурс. Фигуры.
2. Кармазіна М. (2003). Леся Українка. К.: Видавничий дім «Альтернатива», 416.
3. Кирилюк С. (2005). Внутрішній світ особистості в прозі Лесі Українки. Література. Фольклор. Проблеми поетики: Зб. наукових праць, 22 ч.2, 124-140.
4. Кордонець О.А. (2015). Осмислення концепту щастя в мініатюрах Богдана Лепкого «Цвіт щастя» та «Щастя» Лесі Українки. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія, 2 (34), 55-59.
5. Сірук В. (2011). Наритивні моделі малої прози Лесі Українки. Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства, 16, 270-274.
6. Українка Л. (1976). Зібрання творів: у 12 т. К: Наукова думка, Т.7. Прозові твори. Перекладна проза, 567.
7. Шелковнікова, З. Б. (2013). Наративний поворот в лінгвістиці. Лінгвістика ХХІ століття, 195-200.

Бужак К.Л.

ст. 5 курсу

факультету педагогіки, психології

та соціальної роботи,

науковий керівник

доктор педагогічних наук, професор

Романюк С.З.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича, Україна

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

ДЛЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У духовному житті українського народу, історії його культури видатну роль відіграла неперевершений майстер художнього слова, людина неординарної життєвої долі Леся Українка. Оцінюючи її творчий подвиг, Іван Франко у 1898 році писав: «Від часу Шевченкового «Поховайте та вставайте, кайдани порвіте» Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст сеї слабосилої, хворої дівчини». І далі наголошував: «... у неї є свій пафос, своє власне слово... бо сама має що сказати читачам, у самої

наболіло на душі чимало, у самої поетичне слово доспіло і сиплеться, мов золота пшениця» [1, с. 3].

Всебічно обдарована, з тонким відчуттям музики й малярства, з нахилом до засвоєння багатьох мов, людина філософського складу мислення, Леся Українка виявила свій хист у різноманітних жанрах художньої літератури. Написала вона низку творів і для дітей. Найбільше уваги дитячій літературі поетеса приділяла на початку 90-х років XIX ст. Саме тоді вона написала для дітей кілька віршованих творів та прозових авторських казок, брала активну участь у роботі журналу «Дзвінок», турбувалася про розвиток дитячої літератури.

У 2-му класі початкової школи вивчається вірш «На зеленому горбочку», який належить до пейзажної лірики. У ньому поетеса змальовує красу української природи, створює чудові зорові образи, дає можливість дітям відчувати красу й лагідність рідної мови. Діти легко можуть уявити осяяну сонцем хатинку у вишневому садочку. Змальована поетесою картина природи сприймається як жива. Використання метафор надає поезії динамічності, робить її цікавою для дітей. Для поезії характерні простота, доступність та чіткість пейзажного малюнку, створеного поетичними засобами [3, с.119].

Вірш «Плине білий човник» вивчається у 3-му класі. Він сповнений життєрадісними світлими почуттями і переносить малого читача у країну світла, де все сяє у променях гарячого полудневого сонця. Авторка, використовуючи епітети, змальовує різноманітні тони, як-от: «білий човник», «білії хмаринки», «лебедині крила», «світло і рожеве, й срібне» тощо. Такими художніми засобами поетеса добре передає відчуття чудового сонячного дня, безмежного морського простору, чистого прозорого повітря, створюючи почуття радості й оптимізму [4, с.125].

У 4-му класі початкової школи вивчаються вірші Лесі Українки «Конвалія» (уривок) та «Давня весна».

Коли Лесі було тринадцять років, у журналі «Зоря» з'явився її перший друкований вірш «Конвалія». У ньому поетеса розкриває силу життя природи,

засуджує байдуже, навіть жорстоке ставлення людей до життя цієї невеликої ніжної рослини, бо ж знищила її людина для своєї хвилиної втіхи.

Ідея твору «Конвалія» – ушлявлення ніжної краси природи: щастя не може бути вічним – «недовго й ти, моя панно, будеш утішатись». Основною думкою вірша є осуд нешанобливого, зверхнього ставлення панів до простих людей [5, с.101].

Поезія «Давня весна» є ліричною. Настрій авторки співзвучний із змалюваною картиною весняної природи. Учителю повинен привернути увагу школярів до поетичних образів вірша та засобів їх зображення [5, с.102].

Вірші, написані поетесою для дітей, показують, що вона прагнула викликати у малих читачів такі враження та почуття, які б вплинули на їх подальші вчинки, думки. Життєрадісність, бажання до пізнання, благородні вчинки – такі моральні принципи прагнула прищеплювати своїм юним читачам письменниця.

У творчому доробку Лесі Українки важливе місце посідають казки. Вони цікаві, повчальні, спонукають дітей цінувати досвід, мудрість, не боятися труднощів, долати їх, жити в злагоді з друзями, сумлінно працювати.

У 4-му класі вивчається казка Лесі Українки «Біда навчить». Цей твір має ознаки народних казок про тварин, але в ньому багато своєрідного. Зокрема, казка оригінальна за сюжетом. У ній головним героєм є горобчик, який звертається до різних птахів із проханням навчити його розуму. Письменниця майстерно змальовує зовнішній вигляд, поведінку птахів, а також наділяє їх своєрідними мовними характеристиками. Розгортаючи сюжет, вона показує, як поступово розумнішає горобець. Зустрічі з птахами переконали його, що навчитися розуму не так вже й легко [5, с.103].

Казка написана яскравою мовою. Це сприяє легкому сприйманню твору дітьми. Мова казки є чудовим синтезом народних традицій та літературного таланту письменниці.

Твори Лесі Українки для дітей мають важливе значення для навчання, виховання та розвитку учнів початкової школи, оскільки вони пройняті світлими почуттями, формують у дітей творче мислення та естетичні смаки.

Список використаних джерел

1. Леся Українка. Твори/упоряд. Н.І. Свечникова. — К.: Видавництво «Молодь», 1966. — 303 с.
2. Особливості вивчення творів Лесі Українки у початкових класах: Н.Ф. Попович, наук. вісник Мукачівського універ. / Серія «Педагогіка та психологія». Випуск 1 (5). — 2017. с.135-137
3. Савченко О. Я. Українська мова та читання. Для 2 класу ЗЗСО (у 2-х частинах): Частина 2 // О. Я. Савченко. — К.: УОВЦ «Оріон», 2019. — 144 с.
4. Савченко О. Я. Українська мова та читання. Для 3 класу ЗЗСО (у 2-х частинах): Частина 2 // О. Я. Савченко. — К.: УОВЦ «Оріон», 2020. — 160с.
5. Савченко О. Я. Літературне читання: підруч. загальноосвіт. навч. закл. 4 клас. / О. Я. Савченко. — К.: Видавничий дім «Освіта», 2015. — 192 с.

Володько В.М.

ст. 1 курсу магістратури
педагогічного факультету,
науковий керівник

кандидат педагогічних наук, доцент,

Іванова Л.І.

Рівненський державний гуманітарний
університет, Україна

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Мовленнєвий розвиток молодших школярів є важливою і першочерговою проблемою лінгводидактики початкової школи. Чисте і правильне мовлення, багатий словник, уміння вільно спілкуватися з однокласниками і дорослими, із знайомими і незнайомими співрозмовниками, виявляти ініціативу у відповідних комунікативних ситуаціях, доречно використовувати етичні норми спілкування – це той мовленнєвий розвиток дітей, який має таке велике значення в житті кожної дитини. Молодший шкільний вік є сензитивним періодом мовленнєвого зростання особистості, здатної вільно висловлювати свої думки, поважати традиції української мови.

Мовленнєвий розвиток учнів як лінгводидактична проблема досліджувалася низкою учених (Богущ А.М., Вашуленко М.С., Гавриш Н.В., Іваненко А.П., Ніколайчук Г.І., Калмиківі Л.О., Хорошковська О.Н. та ін.) в різних напрямках.

А саме: змістовий аспект навчання дітей 6-7 років рідної мови та мовленнєвої підготовки до школи (Богуш А.М., Вашуленко М.С., Орланова Н.П., Пен'євська Л.О., Усова О.П., Ушакова О.С. та ін.); формування граматично правильного мовлення (Арушанова А.Г., Крутій К.Л., Лопатинська Н.А., Маковецька Н.В., Ніколайчук Н.В., Короткова Є.П., Орланова Н.П., Постоян Т.Г. та ін.); комунікативний розвиток дитини (Айдарова Л.І., Калмикова Л.О., Коваль Г.П., Маркова А.К., Пироженко Т.О. та ін.); розвиток зв'язного мовлення (Артемова О.І., Богуш А.М., Варзацька Л.О., Ворошніна Л.В.) [3].

У процесі читання творів Лесі Українки словниковий запас молодших школярів активно поповнюється прикметниковими і дієслівними формами, а самі висловлювання стають більш повними, емоційними та яскравими. Важливим є те, що дитячий словник збагачується не тільки кількісно, а й якісно. Під час уроків читання збільшується питома вага лексики, яка відображає історичні, суспільні аспекти. Статті для читання та художні ілюстрації, біографії письменників, зокрема Лесі Українки ознайомлюють дітей з новими словами. Напр., Леся Українка дуже любила і ліс, і квіти й закликала не нищити їх. Ви, може, бачили фотографію маленької Лесі з грабельками? У саду навколо дому в Колодяжному, що на Волині, діти мали свої грядки, самі копали їх і засівали різними квітами. Краса квітів оспівується у віршах «Пісня», «Барвіночку мій хрещатий. Палко любила Леся Українка свій край, «рідний куточок» – волинське Полісся. Про це ви дізнаєтесь, читаючи вірш «Вечірня година», присвячений коханій мамі. Поезія ця нагадує «Садок вишневий коло хати» Тараса Шевченка. І в цьому, і в наступному вірші «У маленькій хатинці, у тихім садочку» відчуємо ніжну мамину ласку і тепло. Про те, як вишеньки-черешеньки «перехитрили» діточок, що то рвуть їх ще зеленими, ви прочитаєте у віршику «Вишеньки».

Важливу роль у збагаченні словника дітей має мова вчителя. Вона завжди є зразком для учнів, а тому й повинна бути не лише правильною щодо побудови, а й багатою, змістовною, різноманітною за своїм словниковим складом.

Значне місце на уроках читання відводиться вправам, які допомагають розширити й уточнити словник дітей. Значення невідомих слів, що трапляються в текстах, обов'язково слід пояснювати, формуючи в учнів відповідні уявлення й поняття. Також слід виробляти в учнів уміння добирати ті слова, якими можна найточніше, найяскравіше, образно висловити думку. З перших днів дитини в школі необхідно повсякденно працювати над словом, пояснювати різні його значення, добирати синоніми, вводити слова в речення, виявляти синоніми в ілюстративному матеріалі. Для того, щоб учні знали мову, вміли правильно користуватись словом, треба зацікавити ним, вивчати і аналізувати кожне слово, словосполучення і речення [2].

Збагачення словника учнів передбачає різноманітні види завдань:

а) уточнення і конкретизація значення слів, що має на меті попередження лексичних помилок, які виникають через незнання (або неточне розуміння) учнями значень слів і правил їх вживання (на матеріалі вірша Лесі Українки

КОНВАЛІЯ (Уривок)).

Росла в гаю конвалія Під дубом високим,

Захищалась від негоди Під віттям широким.

*Та недовго **навтішалась** Конвалія біла,—*

І їй рука чоловіча Віку вкоротила.

Учні виконують пошукові завдання, наприклад: *попрацюйте парами, запитайте один в одного про значення виділених слів (перевірте за словничком, чи так ви розумієте їх значення); знайдіть серед слів, які записані на дошці, слова, близькі за значенням до виділених у тексті; довідайтесь про значення деяких слів (вчитель дає їх перелік) з тексту, що ми будемо читати на наступному уроці.*

Опрацювання образних засобів художніх творів має на меті розвивати в учнів яскравість та виразність мовлення, розширювати словниковий запас, образне мислення, уяву. Напр., після читання вірша Лесі Українки, молодші школярі знайомляться з роллю образних засобів практично, переважно без виживання термінів.

*Ой понесли конвалію У високу залу,
Понесла її з собою Панночка до балу.
Ой на балі веселя Музиченька грає,
Конвалії та музика Бідне серце крає.
То ж панночка в веселому Вальсі закрутилась,
А в конвалії головка Пов'яла, схилилась.*

Робота передбачає: знаходження у тексті образних слів і висловів; пояснення їх значення з допомогою вчителя або самостійно, створення умов для використання у мовленні (вправи на порівняння, придумування епітетів тощо) [4].

Мовлення молодших учнів систематично підживлюється засвоєнням прислів'їв, загадок, які є у кожній темі. Загадка – це своєрідний образний опис предмета. Щоб відгадати її, учні мають уявити кілька предметів, подібних до описаного, порівняти їх, виділити один і довести на основі зіставлення суттєвих ознак, чому саме він є відгадкою. Отже, порівняння тут – ключик, яким відкривають маленьку пізнавальну таємницю.

У цьому процесі слід брати до уваги необхідність систематичних вправ щодо забезпечення таких аспектів розвитку мовлення:

а) формувати в учнів уміння ставити запитання до тексту (автора, напр., Лесі Українки), знаходити у тексті готові відповіді і правильно конструювати власні (повну, коротку). Важливо привернути увагу до побудови відповідей, які виявляють особистісне ставлення до висловлювання (це, безумовно...; мабуть, це...; можливо, це...; я знаю, що так буває...; я вважаю, що це подібне до...; отже, я роблю висновок...; я не згоден з цим, бо...);

б) організовувати ситуації діалогу і полілогу за прочитаним, життєвим досвідом, спостереженнями (від зразків побудови до вільного спілкування за темою). Напр, починати можна з опрацювання вірша Лесі Українки «Мамо, іде вже зима» ;

в) готувати учнів до переказу прочитаних творів Лесі Українки. У методичній літературі добре описано різні види переказів як на уроках читання, так і на уроках мови: повний, вибірковий, стислий, творчий (з перебудовою тексту).

У процесі підготовки учнів до переказу за творами Лесі Українки ефективними методичними прийомами є: досягнення повного розуміння прочитаного; використання опорних слів; попередня активізація висловів, які точно, виразно характеризують персонажів; складання плану; пошук орієнтирів щодо побудови тексту. У переказі має бути збережений стиль прочитаного, послідовність подій. Навчання переказу краще розпочинати з тексту, що має чіткий сюжет і обмежену кількість дійових осіб.

Творчий переказ, на жаль, дуже рідко застосовується на уроках читання, хоча його розвивальні можливості досить великі. Можливо, причиною цього є обмежена кількість часу на уроці. Адже необхідно, щоб учні пройшли кілька сходинок, поки оволодіють, цим умінням. Ці сходинки передбачають: переказ з зміною оповідача, переказ із зміною часу, подій, переказ із доповненням і продовженням тексту.

Крім уже зазначеного є й інші ефективні засоби розвитку зв'язного мовлення на уроках читання: складання учнями розповідей за прочитаним, за ілюстраціями і спостереженнями; участь в інсценізації уривку з прочитаного або тексту, що дуже активізує інтерес і мовленнєві уміння; різноманітні творчі роботи, джерелом яких можуть бути тексти підручника або прочитані самостійно, твори за аналогією, протиставленням, придумування розповідей, діалогів, віршів.

Таким чином, розвиток мовлення учнів на уроках літературного читання передбачає системний розвивальний вплив на різні складові цього багатогранного процесу: мотивацію до активного правильного використання рідної мови; удосконалення індивідуального мовлення (вимови, наголошування); збагачення словника новими словами, образними засобами, прислів'ями» загадками; навчання творчих видів роботи, у тому числі створення власних текстів.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua..>
2. Ігнатенко Н. Особливості розуміння навчальних текстів молодшими школярами. Світло.2002. № 4. С. 40 - 43.
3. Понамарьова К.Л. Основні напрями роботи з розвитку монологічного мовлення учнів. Навчання та виховання учнів 4 - го класу: Методичний посібник для вчителів. К.: Початкова школа, 2005. С.173 - 189.
4. Пархоменко Н. Методика роботи над словом і текстом на уроках читання. Початкова школа. 2000. № 7. С. 44 - 48.
5. Чекіна О.Ю. Робота зі словниковими словами: нетрадиційні прийоми, ігри та завдання для учнів 1-4 класів. Х.: Вид. група "Основа", 2008. 109с.

Гудан Д.І.

ст. 4 курсу

факультету педагогіки, психології

та соціальної роботи,

науковий керівник

кандидат педагогічних наук, доцент

Піц І.І.

Чернівецького національного університету

імені Юрія Федьковича, Україна

ТВОРЧА СПАДЩИНА ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У ЗМІСТІ ОСВІТИ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сучасна початкова школа є орієнтованою на таку кінцеву мету освітнього процесу, що виражається у формуванні відповідних компетентностей особистості школяра. Серед недооцінених, проте ефективних методів реалізації даної мети, варто виділити роботу з дитячою книгою. Особливо ефективно реалізовувати її на українознавчій, співзвучній з ментальністю українського народу літературі. Необхідними для такого впливу характеристиками володіє багатий внесок українських педагогів. Зокрема, особливу увагу варто звернути на творчу спадщину поетеси, письменниці, перекладачки, культурної діячки, педагога Лесі Українки.

Мета статті – аналіз творчої спадщини Лесі Українки у змісті освіти сучасної початкової школи.

У практиці навчання молодших школярів незаперечним є той факт, що читання – один з найефективніших засобів не тільки навчання, а й виховання та розвитку дитини. Саме на уроках літературного читання, при створенні відповідних умов, відбувається процес формування особистості нового суспільства, закладаються основи світогляду юного громадянина, його розвитку й виховання. Кожен жанр, як і автор мають специфічний вплив на формування молодших школярів. Потенціал педагогічного впливу творчості Лесі Українки перецінити не можливо, адже, як відомо, її твори завжди насичені найрізноманітнішими почуттями: захоплення, задоволення, радості, інколи смутку, співчуття ліричному героєві тощо.

Аналізуючи зміст літературного читання крізь призму навчальних програм, підручників різних авторів та навчальних посібників, ми визначили, що, поряд з творами сучасних авторів, вони містять твори Л. Українки, проте їх кількість, на нашу думку, бажала б бути більшою. Щодо жанрової належності, то автори підручників однотайно схиляються до думки у використанні віршів та казок відомої української поетеси, письменниці.

Серед творів Л. Українки, які найчастіше зустрічаються у підручниках різних авторів (М. Т. Тарнавської, В. О. Науменко, М. С. Вашуленка, К. Пономарьової, О. Я. Савченко) ми можемо назвати: вірші: «Колискова», «Вишеньки», «На зеленому горбочку», «З гір на долину», «Барвіночку мій хрещатий», «Плине білий човник», «Вже сонечко в морі сіда», «Конвалія», «Давня весна»; казки: «Біда навчить», «Казка про Оха-чудодія» тощо. Ці твори різної тематики. У них поетеса змальовує красу рідного краю, створюючи чудові зорові образи, розповідає про зміни, що відбуваються в природі із зміною пір року, даючи можливість дітям відчувати неймовірну лагідність рідної мови.

У доступній для учнів початкової школи формі Л. Українка розповідає у своїх творах про надзвичайно важливі речі, навчаючи малих читачів завжди знаходити цілющі джерела, які будуть давати наснагу і стійкість у житті, впевнено і сміливо йти до власної мрії, адже лише мрія прикрашає й звеличує людину. Розповідаючи у творах про те, що життя часто буває суворим, поетеса

не прагне викликати у дитини смуток, а лише виховати у неї мужність та стійкість. Життєрадісність, бажання до пізнання, благородні вчинки – такі моральні принципи пропагуються у творчості письменниці.

Казки Лесі Українки, передбачені для вивчення у початковій школі мають ознаки народних казок про тварин, проте в них багато своєрідного: написані виразною народною мовою, що сприяє легкому сприйманню їх дітьми, і є чудовим синтезом народних традицій та літературного таланту письменниці. Саме через мову дійових осіб Леся Українка дуже влучно характеризує їх специфічні риси, вдачу, настрій тощо, насичуючи свої казки важливими моральними проблемами. На нашу думку, вони є своєрідним засобом розумового, естетичного та морального виховання дітей.

Також, аналізуючи виокремленні для вивчення у початковій школі твори письменниці, можемо зробити висновки, що вони є вдалим об'єктом для інтеграції змісту різних навчальних предметів та здійснення міжпредметних зв'язків, враховуючи нові виклики сьогодення та основні положення концепції Нової української школи.

Наприклад, на уроці літературного читання, на якому вивчається вірш «Плине білий човник», можемо побудувати міжпредметні зв'язки з уроками української мови (проаналізувати різні види речень за метою висловлювань, що вжиті у вірші), уроками мистецтва (запропонувати дітям уявити та зобразити на полотні білий човник), уроками «Я досліджую світ» (дослідити та зробити проект про те, які човни, як вид транспорту, бувають, для чого вони потрібні та з чого вони складаються) тощо. Такі уроки завжди інформаційно насичені й цікаві для дітей, адже постійно змінюються види навчальної діяльності.

Висновки. Здійснюючи порівняльний аналіз змісту підручників з літературного читання різних авторів, ми дійшли висновку, що важливою лінією, передбачених для вивчення творів талановитої та видатної письменниці, є орієнтація на формування свідомого громадянина, людини-творця, гуманної та небайдужої до проблем інших. Ми з'ясували, що визначальними характеристиками творів Лесі Українки, з якими знайомляться молодші

школярі, є: морально-етичне наповнення та зорієнтованість на виховний вплив; яскрава образність текстів як поетичних, так і прозових; виражений зв'язок із соціальною реальністю.

Отже, творча спадщина Лесі Українки є цікавою та корисною для дослідження та заслуговує на увагу в контексті проблеми виховання свідомого громадянина та формування життєво важливих компетентностей особистості учня молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел

1. Багаліка Ю.О. Історичні погляди Лесі Українки [Текст] : дис. канд. іст. наук: 07.00.06 / Багаліка Юлія Олександрівна; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2000. 184 арк.
2. Тарнавська М.Т., Науменко В.О. *Українська мова. Буквар*: Укр. мова для загальноосвіт. навч. закл. з навч. укр. мовою: підруч. для 1-го кл. загальноосвіт. навч. закл. 2 частина/ Віра Науменко. К.: Генеза, 2018. 104-105 с.
3. Вашуленко М. С., Вашуленко О.В. *Українська мова. Буквар*: Укр. мова для загальноосвіт. навч. закл. з навч. укр. мовою: підруч. для 1-го кл. загальноосвіт. навч. закл. 2 частина/. К.: Освіта, 2018. 55 с.
4. Пономарьова К., Савченко О.Я. *Українська мова та читання*: Укр. мова для загальноосвіт. навч. закл. з навч. укр. мовою: підруч. для 2-го кл. загальноосвіт. навч. закл. 2 частина/. К.: Оріон, 2019. 119 с.
5. Савченко О.Я. *Українська мова та читання*: Укр. мова для загальноосвіт. навч. закл. з навч. укр. мовою: підруч. для 3-го кл. загальноосвіт. навч. закл. 1 частина/. К.: Оріон, 2020. 125-126 с.
6. Типові освітні програми для 1-2, 3-4 класів НУШ (Савченко О. Я., Шиян Р. Б.) <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

Дзюра О.В.
ст. 1 курсу магістратури
педагогічного факультету,
науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент,
Іванова Л.І.
Рівненський державний гуманітарний
університет, Україна

ТВОРЧА СПАДЩИНА ЛЕСІ УКРАЇНКИ У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ЗІ СПЕЦИФІКОЮ ПОЕЗІЇ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

В умовах загальноосвітньої школи під впливом навчання у дітей формуються в основному загальні здібності. Для успішного засвоєння літератури необхідні окремі спеціальні здібності, які визначає і розвиває специфіка різних навчальних предметів, зокрема літературного читання.

Характер сприймання і усвідомлення художнього твору, вплив його на збагачення духовного світу учнів залежать від якості поетичних творів, а також від уміння дітей повноцінно сприймати ці твори: від їх підготовки, від характеру естетичного досвіду, інтересів, смаків, від наявного типу сприймання – синтетичне, аналітичне чи аналітико-синтетичне [1].

Повноцінному сприйманню поетичних творів у початкових класах сприяє розуміння молодшими школярами таких складових твору як тема, ідея, композиція, мова твору, автор та інші. Ці літературознавчі поняття розглядаються у початковій школі у тій мірі, в якій вони допомагають дитині осмислити своєрідність поетичного твору, відтворити систему художніх образів [2].

Звичайно, сприймання і розуміння поетичного твору не може зводитись лише до засвоєння літературних знань важливо, щоб аналіз поетичного твору не був нав'язаний учням, а став їхньою творчою, колективно-пошуковою діяльністю.

Оскільки, молодший шкільний вік – це період найсприятливіший для активізації мовлення дитини, її творчості, фантазії та уяви, то і специфіку поезії починаємо усвідомлювати уже в початкових класах.

В міру того, як школярі починають засвоювати особливості поетичних творів, формуються компоненти поетичних здібностей (поетичне сприймання, творча уява, образне мислення тощо).

В.Левіним визначено етапи формування поетичних здібностей молодших школярів [4].

Перший етап: включення в ігрову творчість і спілкування у дитячій групі. Цей етап потрібний для того, щоб компенсувати недоліки у розвитку уяви, спілкування і мотивації учіння, які виникають ще у дошкільному віці.

На цьому етапі готується розв'язання трьох питань: – Який мотив стане провідним у навчанні: внутрішній чи зовнішній? – Будуть школярі спілкуватися один з одним,? – Стане для дитини критерієм оцінки і самооцінки її дій: думка вчителя або культурні змістовні ознаки?

Другий етап засвоєння елементів поетичної форми у грі. Його завдання: розвинути в учнів практичні уміння ігрового оволодіння художніми засобами: римою, віршованими розмірами, звукописом, інтонацією, тропами (епітетами, порівняннями, метафорами, гіперболами); розвинути самооцінку – сформувати готовність і вміння оцінювати свої дії з літературним матеріалом. «Секрети» літературно-художньої діяльності – віршування [4].

Саме літературна спадщина Лесі Українки є багатим і різноманітним матеріалом, для того щоб діти з'ясували тонкощі поетичної мови.

Наприклад, на уроці літературного читання учитель ознайомлює учнів із поняттям звукопис, учить помічати особливості поетичної мови, виявляє і розвиває творчі здібності дітей [4]. Учитель читає уривок з вірша Лесі Українки:

Спить озеро, спить ліс і очерет.

Верба рипіла все:

«Засни, засни»

І снились дивні самоцвіти

Незнані й досі трави, квіти.

– Уявіть, що ви не розумієте змісту і чуєте лише звуки. Чи можуть вони підказати зміст, викликати думки? ([Так, звуки [с], [з] викликають почуття спокою, тиші.]

– Перевірте цей «секрет», читаючи вірш Лесі Українки «Тиша морська».

В час гарячий полудневий виглядаю у віконце:

ясне небо, ясне море, ясні хмарки, ясне сонце ...

Тиша в морі .. ледве-ледве колихає море хвилі,

не колишуться од вітру на човнах вітрила білі.

З тихим плескотом на берег рине хвилечка перлиста;

править хтось малим човенцем, – в'ється стежечка злотиста.

– Які ще звуки, крім названих, викликають почуття тиші? [х], [ш].].

Виявляється, що свої почуття, настрої у вірші можна передавати звуками. Як би ви назвали цей «секрет»? (Діти придумують різні варіанти, а вчитель повідомляє назву терміну «звукопис») і записує це слово на дошці [3].

Третій етап є кульмінаційним, на якому школяр: – усвідомлює комунікативні можливості художніх засобів (які на другому етапі були засобами гри); починає бачити у собі поета, здатного впливати на інших людей, на їх настрої, світогляд.

Критерієм самооцінки літературної творчості стає реакція слухачів: чи їм цікаво? Чи почули щось нове і важливе для них? Завдання цього етапу: об'єктивація художніх засобів у якості засобів спілкування мистецтвом; об'єктивація у собі авторських здібностей.

На четвертому етапі відбувається формування комунікативно-оцінного ставлення до мистецтва, перенесення художньо-комунікативної позиції з власної творчості дітей на твори майстрів. Критерієм результативності поетичної творчості, яка сформувалася у власній навчально-поетичній діяльності, є усвідомлення учнями власних досягнень.

Отже, ознайомлення з поетичними творами з урахуванням специфіки класичної поезії, зокрема Лесі Українки є складним, опирається на загально відомі, описані в літературі принципи аналізу твору в єдності його змісту і форми та виявляє: – *безпосередність* у сприйнятті літературного твору, який має бути

повністю прочитаний або прослуханий; – *безперервність* у сприйнятті художнього твору; – правильне *співвідношення читання і аналізу*, який не є тривалішим за сам процес читання (чи слухання); – *поєднання загальноприйнятих оцінок* художнього твору з особистими.

Список використаних джерел

1. Арнаудов М. Психология литературного творчества. М.: Прогресс, 1970. 654 с.
2. Іванова Л.І. Проблеми введення літературознавчої пропедевтики у початкових класах. Поч. школа. 2000. № 11. С. 21.
3. Іванова Л. Поетична творчість молодших школярів. Початкова освіта. 2008. № 16. 4 с.
4. Левин В.А. Когда маленький школьник становится большим читателем. М.: Лайда, 1994. 190 с.

Дмухар А.А.,
здобувач вищої освіти ступеня магістра
Рівненського державного
гуманітарного університету
науковий керівник
кандидат педагогічних наук (доктор філософії),
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
Гамза А.В.
Рівненський державний гуманітарний
університет, Україна

ЗАСОБИ КОМУНІКАТИВНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЗА ТВОРЧІСТЮ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Одним із показників духовно та морально багаті людини є її мовленнєва культура, в якій проявляється інтелект людини, її цінності та життєві орієнтири. Сучасний період розвитку суспільства в Україні відкриває широкі перспективи для оновлення змісту освіти, що дає змогу виховувати розвинене і духовно багате покоління, та навчатися незалежно від місця і часу, тим самим забезпечуючи неперервність і максимальну гнучкість навчального процесу [3, с. 3-4].

Основне завдання вчителя, на уроках мовно-літературної галузі, створити умови для позитивного розвитку, психологічного комфорту, творчої реалізації

учнів. Також вчитель має розвивати в учнів мовленнєву пам'ять, мовне чуття, тобто вміння наслідувати традиції використання мовних одиниць, створювати умови свідомого засвоєння учнями понять світоглядного характеру : мова і мислення; мова і дійсність; мова і мовлення [5, с.47-48].

Складовими поняттями мовної особистості виступає комунікативна компетентність – уміння сприймати й передавати інформацію й емоції, здійснювати позитивну самопрезентацію, постійний інтелектуальний розвиток, духовне багатство особистості, акумулювання мовних традицій; мовленнєва компетентність – уміння найоптимальніше вживати мовленнєве багатство в усному та писемному мовленні; предметна компетентність – уміння відтворювати у свідомості картину світу; прагматична компетентність – здатність до мовлення в різноманітних комунікативних ситуаціях, здійснення мовленнєвої діяльності відповідно до мети комунікації, свідомого вибору форм, типів мовлення тощо [1, с. 12-14].

Для того аби учні мали можливість почути та відчутти правильне, виразне та емоційно збагачене мовлення, необхідно ознайомлювати їх із творами письменників які завжди влучно добирали слова та вмiли чiтко й лаконiчно висловлювати свою думку.

Однією із таких представників є Леся Українка, яка надавала особливого значення, приділяла неабияку увагу звертанню, яке задає тональність усього майбутнього висловлювання. Вона ретельно і старанно добирала кожне слово, щоб чітко донести свою думку.

Письменниця зробила великий внесок у збільшення використання народної мови і таким чином зберегла душу рідного народу – його мову. Леся мала індивідуальну манеру листування. Стиль її листів є особливим та несхожим на інші.

Епістолярна спадщина поетеси є незрівнянною, врятованою скарбницею, яка робить ближчими та відкриває душі людей. Стилістично різноманітні висловлювання, які наявні у Лесиних листах, характеризують духовну сутність української нації [4, с. 144-145].

У звертаннях наявні більшість слів, які характеризують стосунки у родині, а також з іншими людьми: *мамочко, тіточко, дядино, дядьку, родино, друже, пані, пане*; у проханнях – *будь ласка, будь ласкава, майте велику ласку, з Вашої ласки, просьба, коли Ваша ласка, попрошу, вчини мені ласку, прошу Вашої ласки*; вдячність висловлюється за допомогою таких мовно-етикетних форм – *дякую, спасибі, прийміть подяку, дяка за, приношу подяку*; вибачення-*прошу пробачити, не сердьтєся, даруйте, не гнівайся, вибачайте, прости, нехай вибачить*; прощання здебільшого виражають такі слова – *бувайте, добраніч, кланяюся, прощайте, уклін, будьте здорові* [2, с. 33].

Поезія Лесі Українки характеризується тим, що у ліричний ряд вона вносить елемент оповіді і такий виклад матеріалу дає перевагу авторові у вираженні задуму: з'являється багатоплановість, різне бачення об'єкта зображення підсилює головну ідею. Цим досягається епічність, широта, об'ємність.

Тобто, на прикладі листувань Лесі Українки та за допомогою її творів, можна розвивати комунікативні уміння учнів початкових класів, збагачуючи їхній словниковий запас та наочно демонструючи зразки правильного усного та писемного мовлення. Письменниця не боялася висловлювати та відстоювати свою думку, передавати свої почуття та емоції через слово, а це і є головними ознаками комунікативного розвитку.

Одним із цікавих фактів життя Лесі Українки є те, що через свою недугу вона не могла відвідувати школу, та це не заважало їй стати високоосвіченою людиною яка знала багато мов, гарно грала, між іншим, часто грала власні композиції – імпровізації, яких вона, нажаль, не вміла записати. Зараз Лесю називають – зразком дистанційного навчання, на її прикладі потрібно навчати дітей самонавчанню, самореалізації та самовихованню.

Отже, для комунікативного розвитку учнів необхідно застосовувати зразки усного та писемного мовлення відомих письменників, на прикладі творів різної тематики показувати багатство мовлення та комунікативні ситуації між персонажами творів, або, як у нашому випадку, комунікації у листах Лесі Українки зі своїми близькими.

Список використаних джерел

1. Бобчук О.В. Знання про текст як система орієнтирів у побудові висловлювань різних типів. *Початкова школа*. 2002. № 4. С.12—18.
2. Богдан С.К. Епістолярій Лесі Українки і мовленнєвий етикет українського народу. *Українська мова і література (УМЛ)*. 1993. № 33. С. 33–37.
3. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України « Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти» від 21 лютого 2018 р. №87.
4. Красовська О. М. Культуромовні традиції українського народу (на матеріалі звертальних виразів епістолярію Лесі Українки). *Мовознавчий вісник: збірник наукових праць*. Черкаси: Брама. 2010. 283 с.
5. Цінько С. Перспективи використання мобільних технологій як альтернативного засобу вивчення дисципліни "Українська мова". *Українська мова і література в школі*. 2015. № 3. С. 47-50.

Довжик М.М.

ст. 4 курсу

факультету педагогіки, психології

та соціальної роботи,

науковий керівник

кандидат педагогічних наук, асистент

Шульга А.В.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича, Україна

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ

ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Часи змінюються і ми змінюємося разом з ними. Приходять і відходять покоління, приносять нащадкам нові ідеї, які загалом творять суспільний прогрес. Причому ті надбання нагромаджуються за геометричною прогресією, цінності змінюються, як візерунки в дитячому калейдоскопі, однак деякі цінності залишаються актуальними завжди. Так і проблема виховання підростаючого покоління порушується в усі часи не тільки вченими, а й творчими особистостями. Неодноразово у спадщині Лесі Українки, всесвітньо відомої культурної діячки, порушуються виховні аспекти, що стають покликом зростання почуття відповідальності за власні вчинки, любов до природи та життєві цінності безпосередньо для дітей молодшого шкільного віку.

Щедро обдарована талантом, наділена ніжним чутливим серцем, сповненим палкої любові до людей, Леся Українка (Лариса Петрівна Косач),

мріяла про всебічне виховання дітей з народу, в умовах нового, суспільного ладу. І тому піддала ретельному аналізу стан освіти та школи свого часу, розвинула ряд важливих положень про виховання всебічно розвинених, вольових людей, показала всю неспроможність офіційних канонів у вихованні й віддавала перевагу демократичній, глибоко народній функціональній системі навчання та виховання [2, с.2].

Турбуючись про підростаюче покоління, Леся Українка прагнула виховати у дітей почуття власної гідності, високі моральні якості. Знаючи про важливість доброї освіти для людини, Леся Українка цікавилася станом школи, життям вчителів. З виховної позиції розглядала роль учителя народної школи, який повинен позитивно впливати на молодь, надихати її на чесні, хороші справи. Також була переконана, що вчитель не тільки повинен своїх вихованців навчити читати, а й має обов'язково розуміти зміст прочитаного [3, с.223].

Лариса Петрівна вважала, що безсмертя народу й держави закладено у вихованні молодого покоління, і діти мають продовжувати справу батьків. Вона була впевнена, що світ дитини невіддільний від суспільного життя, саме виразні зорові картини емоції, почуття є запорукою дитячого розуміння.

У своїх педагогічних надбаннях, публіцистичних творах, рецензіях та відгуках поетеса звертається до вчителів усієї України з метою забезпечення підготовки молоді до життя на принципах широкого пізнання навколишнього світу, виховання у дитини високої моральності та духовності [2,с.2].

Любов поетеси до природи вплинула на ідеї виховання дітей. Невеличкі поезії для дітей характеризують вміння передати відчуття щастя, радості, яке виникає у дитини, коли вона пізнає довкілля. Більшість з них пов'язані з природою, що має велике виховне та естетичне значення, змальовуючи в них ідеалізовані картини рідної природи. Письменниця спрямовує увагу і на різноманітні почуття, які виникають внаслідок спостережень за природою, сприяє вихованню ціннісного ставлення молодшого школяра до природи. Наприклад, у маленькому вірші «Літо краснеє минуло» Леся Українка зіставляє дві пори роки. У вірші авторка з впевненістю заявляє дітям, що літо прилине,

зима згине, «весна прекрасна квіточками вкриє» поле, коли настане «мила годинонька». Вірш закінчується оптимістично, адже ми знаємо, як і сама Леся бажала, щоб для неї самої настала справжня весна, щоб її хвороба відступила і вона могла повноцінно займатися улюбленими справами: писати, малювати, грати на фортепіано [5, с.176].

Як ми всі знаємо, у дитячу українську літературу, як і в літературу взагалі, Леся Українка увійшла зі своїми темами й образами, з власним голосом, оригінальним почерком. Її поезія для дітей характеризує передусім вміння передати те відчуття радості, яке виникає в дитини, коли вона пізнає навколишній світ. Позитивні емоції в процесі такого пізнання формують у молодшого школяра пізнавальну мотивацію, яка і сприяє розвитку особистості.

Письменниця надавала дитячій літературі першорядного значення у вихованні підростаючого покоління, тому активно працювала над її збагаченням. Вона часто зверталася у своїй творчості до жанру казки, яка надавала їй широкі можливості для зображення складних соціальних конфліктів («Осінь казка», «Казка про Оха чудотворця»). У доробку великої письменниці важливе місце посідають казки. Особливу увагу привертає казка «Біда навчить». В цій казці головний персонаж безтурботний горобчик, якому ніхто не хотів допомогти в біді. Добру пораду дав йому лише поважний крук: «Розум, молодче, на дорозі не валяється, не так-то легко знайти! А я тобі ось, що скажу: поки біди не знатимеш, той розуму не матимеш. От тобі моя наука» [5, с.24]. Казка Лесі Українки має щасливу кінцівку. Раз попавши в біду, горобчик робить для себе висновки. Уважно придивляючись до життя інших птахів, він збагачується життєвим досвідом і зрештою набирається розуму. Основна думка твору «Біда навчить» полягає в тому, що не треба боятися труднощів у житті, а треба завжди вчитися, здобувати знання та уміння, долаючи перешкоди.

Казка з поганим кінцем також є засобом навчання й виховання. Вона показує дитині, як себе відповідно поводити, чого робити не можна, як уникнути

невдалого вибору, щоб зменшити негативні наслідки вчинків. Казка допомагає неухильно слідувати правилам, аналізувати, як діяти і в яких випадках [4, с.167].

Читання казок Лесі Українки - це не один окремих сеанс, а кропітка робота з певною метою. Вона дає дитині свободу думок, бажань, дій, почуттів. Правильно побудовані, цілеспрямовані казки допоможуть дитині стати сміливішою, впевненою, подолати свої страхи, капризи, позбутися сором'язливості, а подекуди й агресивності. Саме за допомогою корекційного впливу казки в емоційному стані та поведінці дитини спостерігаються зміни на краще, відбувається поліпшення настрою, розвиток емоційної сфери та зв'язного мовлення.

Істотно те, що виховний ідеал у дитячих творах Лесі Українки критично осмислений. Він передбачає внесення коректив, щоб, плекаючи бажані риси, ослабити негативні. Зокрема, Леся Українка стверджує цінність сили духу і волі, вчить протистояти обставинам і долати перешкоди, закликає оберегати віру і впевненість у собі – саме тих рис, яких бракує українцеві. На підсвідомому рівні письменниця робить «установку» на волю, активну дію. І цей вплив проводиться не лише через позитив (зразок для наслідування, прямий заклик робити – вірш «Колискова»), а й через негатив – осудження слабкодухості, бездіяльності («Казка про Оха – Чародія»). По суті, письменниця намагається захистити українську дитину від віри в автоматичність поступу, що зрештою й породжує бездіяльність. У доступній, для дитини, формі подано й перший урок-застереження щодо комплексу меншовартості. Цей урок дитина засвоює саме за допомогою казки «Біда навчить», що стверджує життєву значущість саме собі подібних.

Отже, скарбниця дитячих творів письменниці наділена пізнавальною і виховною силою слова, спрямовані на формування вихованості в особистості, що особливо актуально для сьогодення. Таким чином, творчість Лесі Українки виховує, окрилює, сприяє розвитку духовності, розвиває естетичні смаки, пробуджує свідомість, вселяє віру, тим самим заслуговуючи на визнання, національну гордість і надбання українських дітей.

Список використаних джерел

1. Луцик Д. Педагогічні погляди Лесі Українки. Галицька зоря. Дрогобич. 2011. С.1-2.
2. Потапюк Л.М., Троханенко М.В. Ідеї національного виховання у педагогічній спадщині Лесі Українки. 2013. Педагогічний пошук.
3. Спогади про Лесю Українку. К.: Дніпро, 1971. 483 с.
4. Тарасинська І.З., Нечепоренко Л.В. (Черкаси). Леся Українка і діти. Актуальні проблеми слов'янської філології: Міжвуз. зб. наук. ст./ Відп. Ред. В. А. Зарва. Донецьк: Тов «Юго-Восток, Лтд», 2009. Вип. XXI: С. 166-173.
5. Українка Леся. Зібрання творів у дванадцяти томах. Том 7. К.: Вид-во «Наукова думка», 1977. 557 с.

Драчук С.Ю.

ст.1 курсу

факультету політико-інформаційного

менеджменту,

науковий керівник

доктор психологічних наук, професор,

Гандзілевська Г. Б.

Національний університет

«Острозька академія», Україна

МЕТАФОРИЧНІ НАРАТИВИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ФОРМУВАННЯ САМОЦІННОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасна пандемія та відповідно карантинні умови підсилюють актуальність дослідження проблеми самоцінності особистості. Як свідчить аналіз попередніх теоретичних положень, розв'язання цієї проблеми стосується насамперед підліткового та дорослого віку. Так, зокрема Г.Гандзілевська та М. Левандовська наголошують на вагомість вивчення означеної проблеми у період нормативних криз та зосереджують свою увагу на кризі середнього віку [3]. Разом з тим молодший шкільний характеризується як фундаментальний етап становлення особистості дитини та оптимальний для розвитку самоцінності новоутворенням – рефлексією. Згідно до праць І. Беха саме рефлексія зможе полегшити «ускладнення» на шляху «прямування» особистості до власної самоцінності [1]. Самоцінність дослідник пов'язує з духовністю особистості, і наголошує на сензитивність молодшого шкільного віку до розвитку здібності цінувати та набувати досвіду позитивного ставлення до себе та інших [1; 2]. У цьому контексті вагома роль належить казкам та віршам, які пропонуються для

читання дітям, зокрема учням початкової школи. Ідентифікуючи себе з головний героєм, дитина «переживає події» разом з ним, засвоює поведінкові стратегії. Вагоме значення у цьому процесі належить педагогічному супроводу, зокрема роз'ясненню вчителем вибраних творів крізь призму цілей виховного впливу. Очевидно, що метафоричні наративи Л.Українки мають неоціненне значення для розвитку самоцінності дитини. Адже загальновідомо, що її твори демонструють загальнолюдські цінності та особливості їх формування.

Самоцінний та самосвідомий індивід характеризується науковцями стійкою, усвідомленою системою уявлень особистості про себе відповідно до власних морально - духовних норм [4]. Очевидно, що «сила духу», воля особистості є ключовим чинником у формуванні її ціннісних орієнтирів. Так, відомий вірш Лесі Українки «Як дитиною бувало», де авторка описує свою боротьбу із тяжкою хворобою у дитинстві, підтверджує цю тезу (*...то хоч в серце біль доходив, я собі вставала тихо* [6]). Разом з тим, сильна духом особистість, кредо якої можна означити цитатою авторки «Щоб не плакати, я сміялася», не лише у вмінні витримувати та боротись з випробовуваннями, а й в дозволі на автентичні почуття, щирі емоції: «забувшись давню гордість, плачу я, щоб не сміятись» [6]. Вираження своїх емоцій та почуттів є одним із елементів конструювання адекватної самооцінки у дитини. Натомість страх їх проявляти блокує її самоцінність. Наголосимо, що поняття «самоцінність» та «самооцінка» часто науковцями ототожнюється. А тому важливо вчити дітей бути чесними із собою, поважати свої почуття та виражати їх адекватно до ситуації. Окрім того, для конструювання адекватної самооцінки слід формувати й позитивне ставлення до інших, розвивати емпатію [4]. Конструктивним дидактичним матеріалом для вчителя у цьому контексті можуть стати такі наративи Лесі Українки, як «Мамо, іде вже зима», «Лелія», «Біда навчить» та ін. Зокрема, останній, демонструє й уміння використовувати позитивний та негативний життєвий досвід для подальшого самовдосконалення: «поки біди не знатимеш, то й розуму не матимеш» [7].

Слід відмітити, що самоцінність особистості вивчається науковцями не лише у контексті любові й поваги до себе, а й в позитивному ставленні до навколишнього

світу, умінні цінувати своє життя. Аналізуючи поезію Лесі Українки «Давня весна», відзначаємо захопленість головної героїні, якою є сама авторка, красою навколишнього світу. Не зважаючи на свою хворобу, героїня твору радіє життю, сонячній порі, веселій, щедрій весні, співу пташок, весняному вітру. Використані поетесою епітети, зокрема «весна весела, щедра, мила», «радісна весна» [5], підкреслюють позитивне ставлення дитини до навколишнього світу, ціннісного ставлення до кожної миті життя, насолоди ним. Неоціненними у такому контексті є й такі наративи Лесі Українки, як «Спить озеро», «То була тиха ніч чарівниці», «Восени». Жити яскравим життям, шукати «світло» у ньому учить й такий метфоричний наратив письменниці, як «Метелик». Цей твір можна розглядати з різних точок зору, що ще раз підкреслює роль педагогічного супроводу та конкретизації мети використання наративів. Однак у контексті розвитку самоцінності за допомогою цього наративу учителю важливо наголошувати на вагомості ціннісного ставлення до свого життя крізь призму активного пошуку його сенсу, свого покликання.

Таким чином, метафоричні нарративи Лесі Українки можуть стати конструктивним засобом формування самоцінності у дітей молодшого шкільного віку, що включає формування позитивного ставлення до себе, інших і світу вцілому, за умови майстерного педагогічного супроводу.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. (2011) Я як джерело духовного саморозвитку особистості. *Педагогіка і психологія*: Вісник академії пед. наук України. Вип. 7. № 3. К., 2011. С. 3-16.
2. Бех І. Д. (2003) Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. К.: Либідь, 2003. 280 с.
3. Гандзілевська Г.Б., Левандовська М. Б. (2013) Розвиток самоцінності особистості, що переживає кризу середини життя, засобами психодрами. *Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка»*. Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2013. Вип. 22. С. 20–24.
4. Рейпольська О. (2018). Особливості розвитку особистості дитини дошкільного віку в процесі соціалізації. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education* №22 2018 р. 240. DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2018-22-240-251>
5. Українка Л. (1894). Давня весна. Бібліотека Української Літератури. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=5502> Дата доступу: 19.02.2021
6. Українка Л. (1897). Як дитиною бувало. Бібліотека Української Літератури. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=5506> Дата доступу: 19.02. 2021
7. Українка Л.(2007). Біда навчить. *Серія Читання – це справді цікаво*. Видавництво: навчальна книга – Богдан. С. 32.

Дуляк І.А.
здобувач вищої освіти ступеня магістра
Рівненського державного
гуманітарного університету
науковий керівник
кандидат педагогічних наук (доктор філософії),
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
Гамза А.В.
Рівненський державний гуманітарний
університет, Україна

STORYTELLING ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТЕКСТОТВОРЧИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ (НА МАТЕРІАЛІ ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛОВА) У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Необхідною умовою формування соціальної активної і духовної особистості є оволодіння мовою як засобом спілкування. Останнім часом все більшої актуальності набуває дослідження граматичного поняття дієслово та процес текстотворення. Це пов'язано з тим, що у сучасній українській мові дієслово є однією з найпоширеніших груп слів, що описують різні процеси, які молодші школярі можуть спостерігати в навколишньому середовищі, відношення між особами, і зокрема їхню діяльність [3, с. 21].

Вміння розповісти якусь історію або написати цікаве оповідання, використовуючи багато різноманітних дієслів, притаманні поетам та письменникам які творять зараз і творили колись. До них належить і Леся Українка, яка насичувала свої поезії лірикою, емоційністю та пейзажністю саме використовуючи дієслова для детальнішого опису певних предметів та явищ. Свої думки і свої ідеї вона зуміла ввести у високу мистецьку форму, що чарує багатством поетичних образів і музикою поетичного слова. Поетеса вийшла за межі традиційних тем. Її творчість охоплювала широке поле світових мотивів, тому стала вагомим художнім здобутком світової культури.

У дебютній збірці поезій «На крилах пісень», виданій у Львові, авторка пише:

До тебе, Україно, наша бездольна мати,
Струна моя перша озветься.
І буде струна урочисто і тихо лунати,
І пісня від серця проллється.

У ранньому віці Леся Українка написала вірш про маму.

Вечірня година (коханій мамі)

Уже скотилось із неба сонце,
Заглянув місяць в моє віконце.
Вже засвітились у небі зорі,
Уже заснуло, заснуло й горе.
Вийду в садочок та погуляю,
При місяченьку та й заспіваю.
Як же тут гарно, як же тут тихо,
В таку годину забудеш лихо!
Кругом садочки, біленькі хати,
І соловейка в гаю чувати.
Ой, чи так красно в якій країні,
Як тут, на нашій рідній Волині!
Ніч обгорнула біленькі хати,
Немов маленьких діточок мати,
Вітрець весняний тихенько дише,

Немов діток тих до сну колише [5, с.701-803].

Дані поезії показують нам, що без використання дієслів донести свою думку неможливу, вони потрібно завжди для того, аби повною мірою розкрити суть певного питання.

Для сучасних учнів важливо подавати матеріал у новій цікавій формі, адже світ змінюється і вчителю потрібно іти в ногу з часом, слідкуючи за новими технологіями та методами навчання.

Одним із новітніх методів навчання є Storytelling – мистецтво захоплюючої розповіді та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача [1, с. 1].

Методом Storytelling зацікавлені педагоги та психологи у всьому світі, оскільки пояснення матеріалу у формі розповіді історій розвиває в учнів уяву, логіку та підвищує рівень культурної освіти. Storytelling може бути застосований у будь-якому місці та у будь-який час. Історії дозволяють розповісти про те, як приймаються рішення та будуються стосунки. Через обмін історіями, вибудовуючи емоційні зв'язки, учні та вчителі створюють правильні й більш якісні взаємостосунки [2, с. 188-189].

Тобто, можна сказати, що даний метод дозволяє нам говорити про важливі та складні теми у простій, завуальованій формі, з наведенням аналогій із щоденного життя, для кращого розуміння та сприймання учнями певного матеріалу.

Для прикладу візьмемо оповідання Лесі Українки «Така її доля». Письменниця розповідає про зустріч двох подруг, та їх розмову про важку долю дочки однієї з них. Взнявши дане оповідання можна легко пояснити учням як колись жили люди, показати на даному прикладі важкі часи, коли ти сам нічого не вирішуєш, коли тоді вказують як жити і що робити, коли твоя думка нікого не цікавить .

Авторка – лірик за покликанням, і найкращими її оповіданнями були ті, які впливали саме з ліричного настрою, реалізували потребу ліричного самовиявлення. Леся Українка у формі оповідань розповідала про труднощі та радості сільського життя, за казковими персонажами ховала реальних людей [4, с. 144].

Це і є пряме використання методу Storytelling, вчителі повинні ставати письменниками та вигадниками для того, аби цікаво та пізнавально подавати учням навчальний матеріал.

Список використаних джерел

1. Бакунін М.С. Storytelling: головні правила і основні помилки. URL: <https://bakunin.com/storytelling/> (дата обращения: 14.11.2020).
2. Гич Г.М. Сторітелінг як інноваційна методика формування мовної компетентності учнів. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. 2015. № 4 (51). С. 188–191.
3. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/.../ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 14.11.2020)
4. Леся Українка. Поезія. Драматичні твори. Київ: Наукова думка. 2004. 381 с.
5. Леся Українка. Усі твори в одному томі. Київ: Перун. 2008. 1375 с.

Жигула К.В.

ст. 2 курсу
педагогічного факультету,
науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент,
Бісовецька Л.А.
Рівненський державний
гуманітарний університет, Україна

ЛЕСЯ УКРАЇНКА І РІВНЕНЩИНА

За часів Лесі Українки Рівненщина входила до Волині – історичної області на північному заході сучасної України в басейні південних приток Прип'яті і верхів'ях Західного Бугу (його правих приток). Волинь межує на півночі з Поліссям, на півдні з Поділлям і Галичиною. Східним і західним кордоном вважаються річки Уж і Західний Буг. Охоплює сучасні Волинську та Рівненську області, західну частину Житомирської та північну частину Тернопільської та Хмельницької областей. У ширшому розумінні до Волині можна зарахувати південну частину Берестейської області Білорусі і східну частину Люблінського воєводства Польщі.

Біографія Лесі Українки тісно пов'язана і з Рівненщиною: поетеса в різні часи була тут у Радивиліві, Клевані, Корці, Дубні, Пляшевій, Здолбунові, Гільчі... Леся Українка не раз відвідувала і Рівне. Тут деякий час мешкав її дядько Михайло Драгоманов. Приїздила вона сюди разом із матір'ю Оленою Пчілкою.

Весною 1879 року Петро Антонович перевозить всю родину до Луцька. По дорозі Косачі зупинилися в містечку Корець, щоб оглянути руїни старовинного замку, збудованого в XIV ст. У 1846 р. під час роботи в археографічній комісії тут побував Тарас Шевченко. Залишки майже 500-літньої споруди справили на дітей – Лесю і Михайлика – незабутнє враження.

Навесні 1881 року, на Великдень, Ольга Петрівна Косач повезла дітей Михайла, Лесю, Ольгу, у село Чекно (тепер Дубенського району Рівенської області), щоб вони побачили і послухали, як гарно тут співають веснянки й виводять у заплаві Стиру таночки. Тоді по всій окрузі славилися чекнянські піснеспіви (веснянки), і мама майбутньої прославленої поетеси повезла своїх дітей до села, щоб вони насолодилися ними, і, як сама казала, «заправилися» в українстві, в любові до всього хорошого, народного, національного. Саме тут у селі Чекно десятилітня Леся чи не вперше познайомилась з поетичним народним весняним звичаєм. Майже все життя зберігала вона у своїй пам'яті пісенні мелодії, що їх перейняла в дитинстві у нашому краї. Про цей день сестра Лесі Ольга у своїх спогадах відгукувалася так: «Мене буквально вразило ще не видане видовисько: стоїть гурт різного віку людей і між ними мама, Міша, Леся... Вони пильно дивляться, як другий гурт самої молоді робить щось надзвичайне. Стаю коло мами і вперше у житті бачу та чую «Женчичок-бренчичок», «Зайчика», «Чорнушку-душку», «Подоляночку»... Леся старша за мене на шість років і без порівняння вразливіша – пам'ятала ті чекнянські веснянки все своє життя» [3, с. 46].

Почуті у селі пісні, зокрема «Подоляночку», «Женчичок-бренчичок», «Зайчик», «Рак-неборак» та інші, Леся Українка включила до збірника «Детские игры, песни и сказки Ковельского, Луцкого и Новоград-Волынского уездов Волынской губернии Волини. Киев. 1903 год». (Село Чекно, хоч і знаходиться нині у Дубенському районі Рівненщини, розташоване лише за 20 кілометрів від обласного центру Волині). Пізніше композитор Микола Лисенко видав збірник народних пісень для дітей, де під чеконськими веснянками було вказано, де вони записані. Зупинившись у селі Чекно, в знайомого Самарина

Косачі винесли звідти багато цікавих вражень. Кожного дня Олена Пчілка разом з дітьми відвідувала хати, вишукуючи рідкісні художні візерунки волинської вишивки, та замальовувала орнаменти.

Старожили переповідають, що Леся Українка також приїздила у Чекно до лікаря-чеха, який прописував їй різні мікстури. І коли зупинялася в селі, то обов'язково ходила на Службу Божу до місцевого храму. Ймовірно, із Чекни мати Лесі возила дітей і на відоме місце Берестецької битви 1651 року.

У 1971 році з нагоди 100-літнього ювілею письменниці у Ярославичах відбулося урочисте встановлення меморіальної дошки з написом: «1881 року в селі Чекно (нині Межиріччя Ярославицької сільської ради) вивчала народні веснянки українська поетеса Леся Українка».

Леся Українка добре знала наш край, географічні назви Рівненщини зустрічаються в її листах. Наприклад, у листі від 21 травня 1891 року із села Колодяжного на Волині Леся писала до Львова дружині Івана Франка Ользі Федорівні, запрошуючи погостювати в них: «Хоч їхати залізницею мусите довго, однак я мислю, що їдження не маєте брати багато, бо в Радивиліві треба чекати дві години, а за той час можна купити собі, що треба... Від Радивилова до Ковеля (остатня станція Ковель) їхати вже недовго, до 6-ї г. вечора, тільки одна невигода – пересадка в Здолбунові» [2, с. 89].

На Рівненщині шанують пам'ять великої дочки українського народу. У Рівному до 150-річчя Лесі Українки письменниця, журналістка, майстриня народної творчості Олена Медведєва вишила «Лісову пісню» [4].

«Вишити «Лісову пісню» Лесі України для мене означало відчутти душу цього твору на дотик. Віч-на-віч із Лесиним словом я жила понад два роки, адже саме стільки тривала робота над книгою. На полотні відтворена без скорочення вся драма-феєрія, а це означає, що мені поталанило пережити велику радість – вишити власними руками 68 560 слів та знаків. Рукотворна книга Лесі Українки гаптована в техніці стебнівка. Її вага становить сім кілограмів. Висота книги – шістдесят сантиметрів. У книзі розміщено сім ілюстрацій Софії Караффи-Корбут у виконанні рівненської художниці Наталії

Серветник. Обкладинка та кожна сторінка цього фоліанту оздоблені вишитим старовинним візерунком Великої Волині, який узятий із альбому Олени Пчілки «Український народний орнамент». Тому це видання сміливо можна назвати тандемом-обіймами матері та доньки», – розповіла Олена Медведєва.

Тканина із назвою «волинський серпанок» претендує на місце у списку нематеріальної спадщини ЮНЕСКО. Над цим нині працює громадська організація «Центр дослідження і відродження Волині» [1]. Надтонка тканина, якою Леся Українка покрила свою Мавку з «Лісової пісні», називається серпанок, і сьогодні після майже столітньої паузи знову стає популярною.

Створювали серпанок не на фабриках, а за домашнім ткацьким верстатом. Писемні джерела уперше згадують про нього з 1565 року. Українські жінки радо носили серпанкові головні убори, намітки, а на історичній Волині (що охоплювала і Рівненщину) взагалі вбиралися у серпанкові костюми.

Від початку ХХ ст. серпанкові тканини, а з ними – й давнє українське мистецтво, потрохи зникали. Аж поки у 90-х роках знайшлося кілька людей, які його відродили. Завдяки керівнику ГО «Центр дослідження відродження Волині» Володимирі Дзьобику у місті Радивилів на Рівненщині з'явилася майстерня ручного ткацтва «Легенди Волині», у якій ткалі створюють серпанок.

Рівненський академічний обласний театр ляльок підготував виставу «Лісова пісня» – поетичну феєрію про найголовніше у житті: справжнє і щире кохання, вічний гімн найсвітлішим почуттям. Казкове поєднання містичних лісових жителів та звичайного сільського люду, де безпосередність, чистота та вічність протистоять людським законам та буденності, клопотам та безпорадності.

Список використаних джерел

1. «Волинський серпанок» претендує на місце у списку ЮНЕСКО. Волинські новини. 4 Квітня 2015. URL: <https://www.volynnews.com/news/culture/volynskyy-serpanok-pretenduye-na-mistse-u-spysku-yunesko/>
2. Леся Українка. Зібрання творів у дванадцяти томах. Т. 10. Листи (1876-1897). Київ: Наукова думка, 1978. 542 с.
3. Спогади про Лесю Українку / ред. А.І. Костенко. Київ: Дніпро, 1971. 482 с.
4. У Рівному до 150-річчя Лесі Українки вишили «Лісову пісню». Горинь. Новини Рівненщини. 12 січня 2021 р. URL: <https://horyn.info/news/u-rivnomu-do-150-richchya-lesi-ukrayinky-vyshyly-lisovu-pisnyu/>
5. Щербаченко К. Перейменували село, де вивчала веснянки Леся Українка. ОГО. 11.03.2014. URL^ <https://ogo.ua/articles/view/2014-03-11/48815.html>

Іванська А.Р.
ст. 4 курсу
спеціальність «Початкова освіта»
факультету педагогіки, психології
та соціальної роботи,
науковий керівник

кандидат педагогічних наук, доцент,

Нікула Н.В.

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна

ПИТАННЯ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Актуальність проблеми полягає у тому, що освіта і виховання сьогодні повинні базуватись на принципах та ідеях народності, гуманності, демократичності, доступності, здійснюватись на рідній мові. Саме такі погляди на здійснення освітнього процесу закладені у творчості Лесі Українки. Освітньо-виховна діяльність великої письменниці розвивалася за продуманими педагогічними принципами, що випереджали ряд навчально-виховних теорій свого часу, які є актуальними на сучасному етапі.

Мета публікації полягає у теоретичному аналізі питань освіти і виховання крізь призму творчої спадщини Лесі Українки.

Вагомим у творчості відомої поетеси є те, що вона відстоювала рідну культуру, рідну мову, національні традиції у вихованні і всі виховні проблеми вона розв'язула в світлі завдань громадянського виховання. Думки Лесі Українки про народну освіту не можна відокремити від усієї системи її поглядів і переконань.

З раннього дитинства Леся Українка цікавилася питаннями освіти і культури, навчально-педагогічною літературою. Крім того, що вона склала збірник «Дитячі ігри, пісні та казки Ковельського, Луцького і Новоград-Волинського повітів Волинської губернії» (1902 р.), написала збірник «Народні мелодії з голосу Лесі Українки» (виданий її чоловіком К. Квіткою в 1917-1918 рр.), вона ще 19-річною дівчиною написала підручник.

Педагогічні нахили поетеси та брак якісних підручників наштовхнули її на думку написати для меншої сестри підручник стародавньої історії східних народів. В 1891 р. книжка на 15 друкованих аркушів була закінчена. Та роботу над підручником Леся Українка вважала незавершеною. Тільки в останні роки життя вона дала згоду на друкування цього підручника [1].

Підручник «Стародавня історія східних народів» є яскравим свідченням глибокої обізнаності Лесі Українки з історією багатьох народів.

Михайло Павлик зазначав, що на свій вік вона була геніальною жінкою, в кожному її слові він бачив розум та глибоке розуміння поезії, освіти та людського життя [3, с.29].

В питаннях освіти її турбував напрямок діяльності українських буржуазних націоналістів по організації шкіл для народу. Саме у нарисі «Школа» вона виступала проти злочинної політики царизму, що була спрямована на обмеження бюджетних асигнувань для народних шкіл, на пригноблення вчителів та учнів [2].

Хвилюючим у педагогічних поглядах Л.Українки є те, що вона розкриває занепад початкової школи на Волині, нестерпні злидні вчительки цієї школи, невелике приміщення, відсутність елементарних умов, низький рівень підручників, невеликий термін навчання, тяжкі умови проживання вчителів.

Змальована у творі школа знаходиться в занедбаному стані, про що свідчить її інтер'єр: з класної кімнати пахло сирістю, сама кімната «була з нерівною земляною підлогою, стіни всі в тріщинах» [4, с. 273].

Відчувається у творчості поетеси і критика щодо організації тогочасних середніх шкіл, в яких процвітали муштра і зубріння. Вона писала, що їй доводиться товкти з братом відмінювання і дієвідмінювання латинської мови всю зиму і всю весну, а більше всього тепер перед іспитами, бо іспити з латинської мови були навіть складніші, ніж з математики. «Я щодалі, то більше впевнююся, – продовжує вона в листі до М.П. Драгоманова 30 серпня 1892 р., – як то добре, що мама не віддала мене в гімназію, бо гімназія хоч би не зломилася мене, то все-таки пригнітила б» [4, с. 164].

З великою радістю Леся Українка вітала рух протесту учнівської молоді проти закостенілої системи навчання, що панували в середніх навчальних закладах того часу. Високо цінуючи розумові здібності народу, вона писала: «Я думаю, що наші люди від природи дуже розумні, бо їх навіть волинські школи не можуть дурними зробити, а для цього немало витрачено зусиль» [4, с. 162].

Демократичні погляди Лесі Українки сформовані щодо ролі учителя народної школи, який повинен виховувати молодь, надихати її на чесні, хороші справи. Про ідеал вчителя вона пише в листах до вчительки Антоніни Семенівни Макарової. Так, у листі з Києва від 23 січня 1894 року письменниця турбується про долю талановитої вчительки, якій за роботою зовсім ніколи жити для себе. «Уже одно то, что в школе есть человек неплохой, не черствая педантка, и притом честная, есть большая польза для детей», – зазначала Леся Українка [4, с. 272].

В деяких своїх творах Леся Українка порушила важливі соціально-педагогічні проблеми. Мету родинного виховання письменниця вбачала у формуванні людини-борця. В оповіданні «Помилка» вона пише, що досягнути цієї мети можна тільки розвиваючи природні нахили дитини. Весь уклад сім'ї Косачів був спрямований на те, щоб діти краще розуміли красу рідного краю, його традиції, звичаї, не соромилися працювати і любили працю.

Праця і трудове виховання молоді займають чільне місце в діяльності Лариси Петрівни. Вона була сама зразком невтомного трудівника. Долаючи хворобу, Леся Українка до останніх днів не припиняла творчу роботу й все її життя було безкінечною працею і боротьбою.

Леся Українка також займалася питанням освіти дорослих, наполягаючи на організації колективних читань для народу. З цією метою нею був складений каталог видань для таких читань. Особливе місце тут відводилось популярним брошурам, які правдиво висвітлювали вітчизняну й світову історію, давали істинну уяву про найважливіші соціально-політичні проблеми.

Лесю Українку можна вважати однією з кращих дитячих письменниць того часу. Їй були чужі низькопробні, докучливі твори для дітей, які викликали

в малого читача нудьгу й огиду до прекрасного, привчали до ситого міщанського життя. У дитячих творах письменниця майстерна й оригінальна, як і в усій своїй творчості. Використання народно-поетичних образів, розумне тлумачення філософських понять, педагогічний такт і основне – виховання любові і поваги до рідного народу і природи - ось найбільш цінне в творчості Лесі Українки для дітей.

Серед творів, які написані спеціально для виховання дітей і про дітей, дві прозові казки – «Лелія» і «Біда навчить», вірші «Вишеньки» і «Колискова», цикл «У дитячому крузі», спеціальний збірник «Дитячі ігри, пісні, казки...».

Таким чином, педагогічні погляди Лесі Українки стали значним внеском у становлення українського шкільництва, в теорію і практику навчання та виховання дітей і молоді, відіграли значну роль у розвитку світової педагогічної думки.

Список використаних джерел

1. Березюк Е.С. Педагогические взгляды Леси Украинки.
<http://studentam.net.ua/content/view/8248/97/>
2. Левківський М.В. «Педагогічні ідеї Лесі Українки».
http://www.ahmerov.com/book_1235_chapter_100_3_PEDAGOGCHN_DE_LES_UKR_ANKI.html
3. Міщенко Л.І. Леся Українка: Посібник для вчителів. – К.: Радянська школа, 1986. – 303 с.
4. Українка Леся. Твори: В 12 т. – К.: Наукова думка, 1979.

Коваль О.Ю.
ст. 3 курсу
факультету педагогіки, психології
та соціальної роботи,
науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Предик А.А.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна

ПОСТАТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ В УКРАЇНОЗНАВЧОМУ ВИМІРІ

Вільну країну під силу розбудувати поколінню, що не лише міцно стоїть на ногах, опираючись на досвід предків, а й усвідомлює свою неповторність й силу, чітко уявляє майбутнє, й знає шляхи його реалізації. Тому так важливо змалечку формувати справжнього українця, патріота, високоінтелектуальну особистість, здатну зберегти мову, культуру, традиції своїх предків та примножити їх. Тобто виховання, зростання та розквіт українця-громадянина має відбуватися на українознавчому ґрунті. Важко уявити собі український простір без геніального постаті Лесі Українки.

Українознавчі погляди Лесі Українки – це системний підхід до історії, традицій, звичаїв, вірувань, мови, фольклору українського народу, його поглядів на навчання та виховання підростаючого покоління, нескореності в боротьбі за волю і незалежність [2, с. 115].

Роль особистості в історії важко переоцінити, адже історичні процеси не відбуваються самі по собі - головними їх рушіями були і є люди. Кожне покоління, кожна нація пишаються своїми видатними людьми. Саме завдяки їм, висоті їхніх духовних і матеріальних звершень залишаються в історії ті народи, що цього гідні.

Видатні особистості - немов камертон свого часу: постійно піднімають планку суспільних діянь і прагнень. Водночас вони стають взірцем для майбутніх поколінь. Їхнє життя, творчість, погляди чи вчинки є рушійною силою, що спонукає до дії через століття [5].

Саме такою непересічною особистістю окрасою і гордістю української нації є Лариса Петрівна Косач, добре відома сучаснику, як Леся Українка.

Насамперед, Леся Українка - яскравий приклад перемоги людини над обставинами, які створила доля. Захоплюєшся незламною силою духу Дочки Прометей, адже перемагаючи постійний біль, вона мужньо вела «тридцятилітню війну» з невиліковною хворобою, мріяла про нову незалежну Україну, дарувала оточуючим та читачам щирість, відданість, волю до життя, оптимізм [3, с.51].

Завдяки самоосвіті Леся стала високоерудованою людиною. Леся Українка знала 7 мов: крім української та російської, ще французьку, німецьку, англійську, польську та італійську. Вона читала європейську літературу в оригіналі, багато перекладала і прагнула, щоб українська література була ж такою інтелектуальною. Її надзвичайно сумлінна праця над собою вражає. Не отримавши офіційної освіти, Леся Українка своїми знаннями рівнялася з провідними умами свого часу [1, с.3-4].

Неперевершеній працездатності та силі духу хворої поетки могли позаздрити великі мужі. Не зважаючи на стан свого здоров'я, Леся Українка завжди прагнула активної діяльності для користі українського народу. Так наприкінці 80-х - на початку 90-х років XIX ст. вона в с.Колодяжному влаштувала літературні вечори, вистави, читала селянам художні твори, проводила різноманітні бесіди і навіть подавала медичну допомогу під час епідемії тифу. Буваючи в Києві, поринала у вир літературно-мистецького і громадського життя, що не давало спокою імперській владі. Глибоко ознайомившись із здобутками світової літератури, Леся Українка прагнула доносити кращі твори світу до українського народу. Тому Леся багато перекладала з різних мов, і в перекладах своїх вибирала тему боротьби за волю, провідну тему свого життя [6, с.27].

Перебуваючи в стані постійного напруження, вона продовжувала писати свої безсмертні твори. Її горда вдача, її самокритичність, принциповість, працелюбність, сила волі і вірність слову давно стали ідеалом для багатьох

сучасників. Леся Українка завжди була оптимісткою, вона мріє про щасливе життя свого народу в майбутньому. За це майбутнє вона готова була пожертвувати собою.

Україна стала її душею. Не зважаючи на стан здоров'я Лесі, все нові й нові вірші виходили з-під її пера, все нові збірки з'являлися на світ. У них – зворушлива лірика, глибоке сприйняття природи й світу, палке слово громадянина-патріота, заклик до дій і боротьби задля блага рідного народу.

Леся Українка збагатила знання про український світ, вона утверджувала у своїх творах ідеали волі, істини, краси, прагнула пізнати історичний досвід інших народів, щоб через нього осмислювати сутність України [2, с. 115].

Лариса Петрівна добре розуміла, що сіяти зерна добра, людяності, правди та волелюбності слід з раннього дитинства, тому твори поетеси, написані для дітей. Твори поетеси, написані для дітей, стали улюбленим читанням української дітвори і відіграють важливу роль у вихованні підростаючих поколінь. Адже, поетеса вміє проникнути в психологію дитини, розкрити світ її уявлень, прагнень, перших проявів індивідуального характеру.

У казках Лесі Українка навчає малих читачів цінувати досвід, мудрість, не боятися труднощів, долати їх, жити в злагоді з товаришами, сумлінно працювати, любити і шанувати природу. Приділяла увагу й дитячому фольклору. Зокрема, 1903 року в Києві вийшла збірка «Дитячі ігри, пісні й казки». 1917 року також у Києві видруковано збірку «Народні мелодії». Миттєвостями життєвого шляху Лесі Українки варто ілюструвати виховні заходи присвячені родині, сім'ї. Адже саме родина Косачів-Драгоманових стала не лише поборником соборності України, але й зразком взаємолюбові та допомоги, поваги та підтримки. Формування самосвідомості та національного «Я». Приятельські стосунки Лесі та її брата Михайла. Саме її походження – це історія про шляхетність, національну пам'ять і династичність, яких так бракує українцям для свого самоусвідомлення як частини європейської цивілізації.

Прикметно, що вже перші Лесині листи, датовані 1876-1877 рр., написано виключно українською мовою. І це в час, коли «Емським» указом 1876 р.

українську мову було заборонено! Навчати дітей української мови вважалося державним злочином, але Олена Пчілка саме так навчала своїх дітей. А в наш час, коли маємо законну державну українську мову, чи всі українці належно шанують її. Діти Косачів рано втягнулися в настрої й життя дорослих. Перші спроби початкуючої поетки знаходять гарячу підтримку її матері, вона пильно стежить за кожним рядком Лесі, виправляє її мову, вирівнює ритм і синтаксис і сама посилає її твори до галицьких видань. Їй же належить і псевдонім, під яким ті перші твори підписані – Леся Українка. Так появилася в українській культурі велика літературна сила, яка піднялася понад багатьох митців і яка потім вразила світ силою свого духу [4].

Леся Українка залишила нам світлу зброю, своє чисте слово, ніжну музику.

Життєвий і творчий шлях поетеси щедро пересипаний тернами, однак вона вперто йшла до мети і здійснила свій подвиг. Зосталась через віки справжнім взірцем. Отож, як бачимо не можливо переоцінити велич постаті Лесі Українки в українознавчому просторі.

Список використаних джерел

1. Драй-Хмара М. Леся Українка: Життя і творчість. К.: Державне видавництво України, 1926. С.3-4.
2. Енциклопедія українознавства: Словникова частина: [в 11 т.] Наукове товариство імені Шевченка; гол. ред. проф.Володимир Кубійович. Париж; Нью-Йорк : Молоде життя, 1955.
3. Євшан М. Леся Українка, Літературно-науковий вісник, 1913. Т. 64, кн. 10. С. 51, 53.
4. Мороз М. О. Літопис життя та творчості Лесі Українки / М. О. Мороз. – К.: Наукова думка, 1992. – 630 с.
5. Одарченко П. Леся Українка: розвідки різних років. К.: Видавництво М. П. Коць, 1994. 240 с.
6. Поліщук Я. Присутність відсутності, або Проблема читача Лесі Українки. Леся Українка і національна ідея: Зб. наук. праць. К.: Вид-во ім. О. Теліги, 1997. С. 27–43.

Козут О.В.
ст. 4 курсу
факультету педагогіки, психології
та соціальної роботи
науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Цуркан Т.Г.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна

ЗВ'ЯЗОК ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ З ПРОВІДНИМИ ЗАВДАННЯМИ СУЧАСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ

Справжнє відродження української нації, розвиток українського шкільництва неможливі без повноцінної духовної присутності тих, хто зробив істотний внесок у вітчизняну й вселюдську культуру, в національну педагогіку. Яскравою сторінкою в історії української педагогіки є освітня діяльність та педагогічні погляди легендарної поетеси Лесі Українки.

Уся її творча спадщина переконливо засвідчує причетність письменниці до розвитку вітчизняної педагогічної думки, хоча найменш дослідженими в житті й творчості Лесі Українки є саме її погляди на освіту і виховання.

Сьогодні актуальним для духовного життя українського народу є більш повне пізнання вітчизняної історії, відкриття нових імен, аналіз із сучасних позицій відомих раніше ідей у суспільній думці та педагогіці. Зокрема, значної ваги набуває сьогодні вивчення педагогічних поглядів нашої видатної співвітчизниці Лесі Українки – жінки визначної освіченості, гарячої патріотки і водночас людини європейської культури.

Особистості Лесі Українки завжди приділялася велика увага з боку літературних критиків, біографів та діячів. Досить ретельно вченими розглядалася біографія Лесі Українки, часто в контексті всієї її знаної в українській історії родини. В останні роки з'явилися дослідження історичних, соціально-політичних, філософських поглядів письменниці (Ю. Багаліка, А. Криловець, Ю. Кузьминець, Л. Скупейко). Значна кількість публікацій як радянських часів, так і періоду незалежної України, присвячені проблемам

вивчення творчості Лесі Українки в загальноосвітній школі. Однак на більш детальний розгляд, зокрема, в контексті проблем сучасної освіти, заслуговують педагогічні ідеї Лесі Українки.

Головним нашим завданням це простежити зв'язок педагогічних ідей Лесі Українки з провідними завданнями сучасної української школи. Виклад основного матеріалу. Видатна письменниця не створила праць, де б послідовно виклала свої педагогічні ідеї. Проте аналіз її творчого спадку дозволив виявити наступне.

Громадська практика і творчість Лесі Українки слугували втіленням низки ідей, вагомих для тогочасного українського суспільства і значущих для сучасної освіти, а саме: суспільна значущість повинна розглядатися як найвагоміша характеристика особистості; неприпустимість пріоритету певної нації; значущість рідної мови для збереження і розвитку нації; вагомість українознавчого компонента в вихованні; сім'я, її традиції і цінності повинна розглядатися як незамінний чинник формування та функціонування особистості; бажана зорієнтованість системи освіти на забезпечення всебічного розвитку людської особистості; необхідність вдоволення матеріальних, методичних, кадрових запитів школи; вагомість у національному вихованні українця християнського чинника; формування людини як свідомого творця власної долі.

Значущість Лесиних педагогічних ідей має історичне підґрунтя, що повинне враховуватися при їх оцінці з позицій сьогодення. Часовий проміжок із кінця XVIII до початку XX століття позиціонується дослідниками як час українського національно-культурного відродження, змістом якого є «процес набуття етносом таких якісних рис, які дозволяють йому усвідомити себе нацією, дійовою особою історії й сучасного світу. Об'єктивна мета процесу національного відродження полягала в оздоровленні і консолідації української нації та відтворенні української державності» [2, с. 392]. Українське національно-культурне відродження як провідна характеристика періоду життя і творчості Лесі Українки не повинне вважатися виключно наслідком опору найбільш свідомої частини українського

суспільства денационалізуючій політиці російського царизму. В його основі яскраво вирізняються і ознаки природного загальнокультурного розвитку, духовного прогресу українського народу, насамперед – його еліти.

Безумовно, формування світогляду майбутньої письменниці, розвиток її особистості і постійне зростання творчого таланту великий вплив мала саме її родина, котра постійно плекала природну обдарованість Лесі: мати – Ольга Петрівна Драгоманова-Косач (письменниця Олена Пчілка), батько – Петро Антонович Косач, людина широко освічена, член «Старої громади», дядько – Михайло Петрович Драгоманов – високоосвічений історик-науковець [3, с. 29].

І хоча постать батька дещо блякне на тлі дружини та її брата – людей знаних, обдарованих, надзвичайно активних у соціально-політичному плані, так, що деякі дослідники взагалі ігнорують вплив «косачівського» начала на формування особистісних якостей Лариси Петрівни [1, с. 198], але досить багато батьківських рис проявились у її характері з усією очевидністю. Діти родини Косачів отримали чудову освіту, хоча й різними шляхами. За спогадами І. Косач-Борисової, Леся «через свою хворобу ніколи ні в якій школі не вчилася, а, зрештою, була освіченішою від нас усіх, без школи». Старший брат Михайло, хоч і вчився вдома до п'ятого класу, скінчив школу зі срібною медаллю, захистив дисертацію з фізики і мав через свою талановитість значні перспективи, які обірвала рання смерть. «Сестра Ольга ... скінчила вищу освіту лікарську, сестра Оксана не скінчила консерваторії, але вчилася на інженера. Микола скінчив сільськогосподарський інститут, Київський політехнічний інститут,» – згадувала Ізидора Петрівна. Сама ж вона, скінчивши гімназію, вступила на єдині в Росії сільськогосподарські курси у Петербурзі. Але ще більш важливим бачиться характеристика родини як досконалого виховного середовища. Аналіз умов, у яких зростала і виховувалася Лариса Косач, показує: не одна родина, а сукупність, співдружність сімей, пов'язаних не лише як родичі, а і як єдина національно-культурна спільнота, створювали соціально-педагогічне середовище, здатне сформувати повноцінну елітарну особистість. Зіставляючи ці умови з сутністю поданих вище критеріїв елітарності, бачимо,

що останні неможливі без залучення особистості до більш широкої соціальної практики, ніж вузько сімейна. На це нам бачаться наступні підстави:

1. Національна свідомість та громадянська активність як критерії елітності тісно пов'язані між собою і є чинниками особистісної дієвості, зорієнтованої на розвиток і впровадження національної ідеї. Щоб стати виразником ідей своєї нації, треба мати відчуття причетності до неї, яке формується у взаємодії з іншими представниками цієї нації. В іншому випадку мова може йти лише про формування суб'єктивних поглядів, зумовлених характеристиками та пріоритетами вузького родинного кола. Останнього недосить також і для високорозвиненого патріотизму як якості, що передбачає здатність до широкого соціального бачення, а не лише обстоювання інтересів найближчих людей.

2. Освіченість елітарної особистості є соціальним продуктом. Соціальність освіченості виявляється, насамперед, у системі цінностей, що, будучи притаманними середовищу життя і виховання дитини, зумовили вибір нею напрямку і рівня здобуття освіти. По-друге, можливість самого здобуття освіти, матеріальне забезпечення включення дитини до освітнього процесу пов'язані з можливостями того соціуму, звідки вона походить, його традиціями, уявленнями про належне, або ж освітніми ідеалами. Екзистенційне призначення освіченості не є єдиним, воно тільки відображає вимоги до людини як інтелектуально та духовно розвиненої істоти, що визнаються значущим соціальним оточенням.

3. Шляхетність та культура поведінки в системі критеріїв елітності особистості є якостями зовнішнього спрямування: на відміну від, скажімо, мужності, вони потребують адресата, іншого суб'єкта, у взаємодії з яким тільки й набувають чинності. При цьому самі вони також сформовані під впливом середовища, яке надає переліченим якостям конкретно-діяльній завершеності.

4. Мудрість та мужність виступають регуляторами ставлення особистості до себе самої та до ситуацій довколишнього світу. Вони виявляють себе через прийняті людиною рішення щодо особливостей реагування на певні умови та

обставини життя, детермінуючись системою актуальних цінностей гуманістичного характеру, прийняття якої є свідченням довіри до оточення, впевненості в його високій вартості. Усвідомлення цієї вартості можливе лише на певному соціальному тлі, яке є значущим для людини, тобто, частиною якого вона себе усвідомлює і задля процвітання якого працює.

Перелік ознак елітарності особистості, спираючись на вивчення біографічних даних Лесі Українки, опис її найближчого оточення, вважаємо за потрібне доповнити такою якістю, як здатність до взаємодії, що проявляється на всіх рівнях – особистому (товариськість, емпатійність, здатність до глибоких почуттів і взаємодопомоги), родинному (відкритість родинних контактів щодо спорідненого соціального середовища), широко соціальному (здатність інтегруватися до спільнот, які не належать безпосередньо до культурної еліти українців, навіть часто не є українцями за національністю, але втілюють у собі те найбільш цінне, що поєднує передових діячів гуманістичного спрямування різних народів). В умовах сучасної України, коли вплив національної ідеї на освіту та виховання набув загальнодержавної ваги, завдання національного виховання є першочерговими для української школи. І хоча елітарні умови самі по собі не можуть бути масовими, проте вони цінні насамперед своєю якістю – концентрувати найбільш важливі ознаки національного виховання, формувати його ідеал, що повинен слугувати для постановки виховної мети у педагогічному процесі на національних засадах, де б він не здійснювався. Сьогодні в українській школі процес національного виховання окреслюється «Концепцією виховання дітей та молоді в національній системі освіти», відповідно до якої інтегруючою основою національної системи виховання є спільність історико-географічного походження, мови, культури і традицій, усвідомлення своєї приналежності до українського суспільства. Науково обґрунтоване, належним чином організоване виховання відображає духовний поступ народу, процес збереження й збагачення його культури. В умовах політичних заборон в підросійській Україні наприкінці XIX століття міцнів рух національного відродження.

Педагогічний процес у сучасній загальноосвітній та вищій школі може враховувати погляди Лесі Українки щодо: поєднання у змісті освіти національного та загальнолюдського; ствердження пріоритету гуманістичних цінностей загальнолюдського плану без приниження значення національних цінностей українського народу; формування взаємин у сім'ї як виховному середовищі, що поєднує ознаки мікросередовища (родина) та макросередовища (суспільство); формування уміння конструктивної життєтворчості особистості в умовах, які є для неї несприятливими з об'єктивних причин (хвороба, обмеженість соціальних можливостей тощо).

Висновки. Життєвий шлях Лесі Українки та її творчий спадок може розглядатися в сучасній педагогіці як ще не досить вивчене і узгоджене з викликами сучасності джерело творчих ідей для науковців і практиків, спрямованих на сприяння побудові педагогічного впливу на гуманістичних засадах, з урахуванням національних засад освітнього процесу як однієї з найважливіших його характеристик у сучасній Україні.

Список використаних джерел

1. Історія педагогіки України / Л.В.Артемова. – К.: Либідь, 2006. – 422 с.
2. Історія світової та української культури / В. Греченко, І. Чорний, В.А. Кушнерук, В. А. Режко. – К.:Літера, 2000. – 464 с.
3. Кармазіна М. Леся Українка / М. Кармазіна. – К.: Альтернативи, 2003.– 416 с.

Костриба О.В.
ст. 4 курсу
факультет політико-інформаційного
менеджменту,
науковий керівник
доктор психологічних наук, професор,
Гандзілевська Г. Б.
Національний університет
«Острозька академія», Україна

ПРОВІДНІ ЖИТТЄВІ РОЛІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Актуальність проблеми. В сучасних умовах інновацій, освітніх реформ, криз та відповідно соціальних змін, у полі наукового інтересу проблема ресурсів та бар'єрів життєвого успіху. У зв'язку з цим науковців все частіше привертають дослідження ефективних шляхів реалізації творчого потенціалу особистості крізь призму історико-психологічних реконструкцій. Досить активно на сьогодні вивчається життєвий та творчий шлях Лесі Українки. Так, відомі дослідження біографії Лариси Косач (І. Веремєєва, І. Денисюк, Н. Зборовська, Л. Мірошніченко, Т. Скрипка, М. Мороз та інші); орієнтирів її світогляду (А. Диба, О. Забужко, Я. Поліщук, Й. Харада та інші), мистецько-літературної творчості поетеси (Г. Аврахов, Л. Голомб, О. Дейч, О. Рисак, Л. Кулінська та інші).

Разом з тим репертуар життєвих ролей української письменниці у вимірі сприйняття студентської молоді є малодослідженим.

Основна частина. Вагоме значення для вивчення означеної проблеми мали погляди І. Франка, який згадував Лесю Українку, як митця слова: *«Від часу Шевченкового «Поховайте та вставляйте, кайдани порвіте» Україна не чула такого сильного, горячого та поетичного слова, як із уст сеї слабосилої хорої дівчини»* [4, с.161]. Варто згадати працю А. Костенко, який наголошував про те, що Леся Українка стала поетесою зовсім не випадково, на це впливала сім'я та виховання [2, с. 55]. Разом з тим, згідно до переконань М. Павлика письменниця може підтримувати будь-яку тему у розмові, має глибоке

розуміння науки та життя. Ймовірно, що Лариса Петрівна, зреалізовуючи свій унікальний життєвий сценарій, виконувала різні життєві ролі. А тому для дослідження домінуючих ролей, які найбільше у студентської молоді асоціюються з життям Лесі Українки, ми підібрали комплекс запитань, які б спрямували задуматись досліджуваних щодо ціннісних орієнтирів письменниці та виховних аспектів її творів. Окрім того, нами було запропоновано означити життєві ролі Лесі Українки згідно до опитувальника «Репертуар життєвих ролей особистості» П.Горностая [1]. У дослідженні взяли участь студенти спеціальностей «Початкова освіта з поглибленим вивченням англійської мови» та «Філологія (Українська мова та література)» Національного університету «Острозька академія».

Згідно до отриманих результатів на думку студентів у дитинстві (батьківській сім'ї) домінуючою роллю Лариси була «Працелюб» (71,4%) та «Художник» (57,1%); у професійній сфері – «Художник» (71,4%) та «Переможець» (42,9%); у сфері спілкування – «Цілитель» (50%) та «Розумник» (33,3%).

Також за відгуками студентів ми виокремили найхарактерніші особливості письменниці: «мудра», «сильна», «талановита», «відважна», «неповторна», «чуттєва», «здібна», «неполеглива», «незалежна», «незламна» та інші. Окрім того, студенти назвали твори Лесі Українки, які на їхню думку, запам'ятовуються на все життя: «Одержима», «Бояриня» та «Камінний господар». Також усі респонденти вказали, що вони б ознайолювали власних дітей із творчістю Лесі Українки, оскільки твори письменниці здатні сформувати у дітей відчуття справедливості, наполегливість, доброту та чуттєвість. Слід відмітити й те, що 60% респондентів вказали й на те, що постать Лесі Українки їм асоціюється із жовтим кольором. Відповідно до трактувань кольорів у арт-терапії [5], можемо доповнити вище вказані характерні особливості письменниці, які виділяють студенти, наступними: толерантність, свободолюбивість, впертість, критичність.

Таким чином, результати дослідження свідчать, що студентська молодь сприймає Лесю Українку, як свободолюбиву, мудру, сильну, незламку та

водночас мудру й толерантну жінку, здатну долати песимістичні думки. Домінуючими життєвими ролями, згідно до поглядів студентів, виділено «Працелюб» та «Художник», а творчість Лесі Українки рекомендовано вивчати дітям, зокрема учням початкової школи.

Список використаних джерел

1. Горностай П. П. Личность и роль: Ролевой подход к социальной психологии личности. Київ: Интерпрес ЛТД, 2007. 312 с.
2. Костенко А. «Леся Українка»: худож.-докум. повість 2-ге вид., із змін. і доп. Київ: Дніпро, 1985. 393 с.
3. Русова С. Наші визначні жінки: літературні характеристики силуети. Винніпег: Вид. заходом Союзу Українок Канади, 1945. 105 с.
4. Franko I. Lesa Ukrajinka. Slovansky Prehled. 1900. № 4. S. 161–162.
5. Психологія кольору: веб-сайт. URL: https://ifocppsw-oippo.at.ua/publ/art_terapija/psikhologija_koloru/2-1-0-7 (дата звернення 14.02.2021).

Макарчук Т.І.

магістрант (перший рік навчання)

педагогічного факультету,

науковий керівник

кандидат філологічних наук, доцент

Шевчук Т.Б.

Рівненський державний гуманітарний

університет, Україна

РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ 4 КЛАСУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБОМ КАЗКИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «БІДА НАВЧИТЬ»

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти та чинних програм з української мови пріоритетною є мовленнєва підготовка учнів, спрямована на вироблення умінь і навичок вільно, комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях.

Така підготовка передбачає формування в учнів мовленнєвої культури шляхом засвоєння норм української літературної мови та таких комунікативних якостей, як змістовність, логічна послідовність, чистота, багатство, точність, різноманітність, виразність, доречність.

Завдання цього напрямку роботи полягає в забезпеченні умов для свідомого, систематичного й послідовного сприйняття учнями правил нормативності української мови, у формуванні умінь і навичок дотримуватися засвоєних норм, знаходити та виправляти недоліки й помилки в змісті, побудові та мовному оформленні власних і чужих висловлювань [4, с. 264].

На нашу думку, ефективним засобом для виконання вказаного завдання є використання творів художньої літератури та усної народної творчості на уроках української мови. Наведемо приклад.

Під час педагогічної практики на уроці української мови, повторюючи вивчене про звертання у четвертому класі та формуючи загальнокультурну компетентність (особливості національної культури в побутовій сфері) та предметну (використання в ролі звертань форм кличного відмінка), пропонуємо четвертокласникам виписати звертання та слова на позначення вітання, прощання, пробачення з казки Лесі Українки «Біда навчить».

Учні виписали 16 звертань, аналізуючи їх рід та закінчення кличного відмінка, ми акцентуємо увагу дітей на таких звертаннях: *пані матусю* (до квочки), *пані* (до сови), *моя панно*, *панячко* (до сороки), *пане сусідоньку* (до бузька), які повторюються по декілька раз у тексті, пояснюючи, що ці звертання у літературній українській мові є традиційними (давні споконвічно українські звертання.) – мовна форма ввічливості, пов'язана з культурою етикетних взаємин. Ще за радянських часів з української мови ця форма була вилучена, але сьогодні вона вживана і відповідає літературним нормам, крім *панячко* – це розмовне слово. Такі ж звертання характерні й для більшості мов Європи: польської, чеської, словацької та ін.

Аналізуємо звертання *дядино*, *дядиночко* (до гави), *тіточко* (до зозулі), *синочку* (гава до горобчика), що називають осіб – родичів, рідню. Наголошуємо, що зменшено-пестливі звертання вживаються тільки в розмовній мові. Значення слова *дядина* (*дядиночка*) учні не знають. Пояснюємо: *дядина* – це жінка дядька.

Не літературними є також звертання *молодче, молодчику* (сороки до горобчика), утворені від іменника *молодець; голубчику* (сороки до горобчика) – розмовне, ласкаве звертання до когось; *серденько* (курки до горобчика) зменшене, пестливе до іменника *серце*.

«*Скреготухо!*» – звертається до сороки горобчик. *Скреготуха* – розмовне слово. Чому пташку так назвали, учні легко пояснюють, бо прозорим для них є походження і значення слова : сорока скрекоче, видає звуки :«*Скрекеке! Скрекеке!*».

Після аналізу дібраних учнями звертань, учитель пропонує школярам вияснити, які слова-сусіди є у звертань. Четвертокласники за допомогою довільно складених прикладів роблять висновок, що це слова, які позначають вітання, прощання, пробачення. «А чи говорить такі слова горобчик, звертаючись до героїв казки?» – запитує учитель. Відповідь учнів була такою : «Мабуть, через те, що горобчик був нерозумним, він вживає тільки три ввічливих слів. Це *прощайте* (дядино), *вибачайте* (моя пані), *вибачайте ласкаво*». Навіть курка сказала горобчику : «...*вибачай, серденько!*». Жодного разу ми не почули від горобчика слів вітання а (*добрий день, здрастуйте*), хоча горобчик зустрічався все з новими й новими героями.

Шукаючи звертання в тексті, четвертокласники виявили низку незнайомих їм слів, які вживає Леся Українка у казці «Біда навчить» – це, як правило, розмовні, діалектні, а не літературні слова. Наприклад: *громадили* (греблися), *мешкає* (живе), *притирився* (прийшов, прилетів), *стриміти* (стояти), *відтяв, відкраяв* (відрізав); *заціпило* (вразило, зачепило, торкнуло), *вельми* (дуже). Значення їх, пояснювали учням, добираючи синоніми.

Здивувало учнів слово *се (оце)*. *Се не моє діло! Та се я, горобець. Осе напасть!...се може в останнє*. Розповідаємо учням, що слово *се (оце)* – застаріло та вийшло з ужитку і є синонімом до *це(оце)*.

Подальше формування культури мовлення четвертокласників передбачало інсценування казки «Біда навчить», що сприяло автоматизації правильної вимови, виробленню уміння змінювати силу голосу, темп

мовлення, виховуючи звукову культуру та виразність мовлення, нормативному вживанню мовних засобів, розширення активного та пасивного словника четвертокласників.

Використовуючи казки Лесі Українки «Біда навчить», ми побудували заняття з української мови так, щоб учні успішно оволодівали навичками культури мовлення.

Список використаних джерел

1. Бабич Н. Навчи мене, вчителю, розмовляти. Київ : Товариство «Знання» України, 1992. 48 с.
2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів: світ, 1990. 230 с.
3. Бережна І. І. Сходинки до підвищення мовленнєвої культури. *Вивчаємо українську мову і літературу*. 2004. Число 34. С.2–4.
4. Методика навчання рідної мови в середніх освітніх закладах. За ред. М. І. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2005. 399 с.
5. Чак Є. Плекаймо мову!. *Дивослово*. 2002. № 1. – С. 10–11.

Мачелюк С.В.

ст. 1 курсу магістратури
педагогічного факультету,
науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент,

Бісовецька Л.А.

Рівненський державний
гуманітарний університет, Україна

ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ СПІЛКУВАННЯ РІДНОЮ МОВОЮ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Найголовнішою ланкою в реконструкції сучасної освіти є початковий рівень, де закладаються основи загальноосвітньої підготовки школярів, головна увага в яких спрямована на важливість формування ключових компетентностей молодших школярів, а саме: компетентності спілкування. Розвиток мовленнєвої функції у школярів є одним з головних чинників у навчально-пізнавальній діяльності молодших школярів та їх самореалізації в соціумі. Навчання в

українських школах формує та удосконалює навички володіння мовою в усіх сферах і проявах мовленнєвої діяльності.

Комунікативно-мовленнєвої компетентність – вміння, що необхідні для ефективного здійснення мовленнєвої діяльності в суспільному житті, в умовах міжособистісної взаємодії, в різних ситуаціях спілкування.

Найбільшого поширення в нашій науковій літературі набуло визначення компетентності як «сукупності знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: уміння аналізувати, передбачати результати професійної діяльності, використовувати інформацію» [1, с. 134].

О. І. Пометун [3, с. 65] під компетентністю людини розуміє спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання, які дають змогу людині визначати, тобто ідентифікувати і вирішувати, незалежно від контексту проблеми, характерні для певної сфери діяльності. Компетентність, на її думку, – це результативно-діяльнісна характеристика освіти. Нижчий щабель рівня компетентності є рівнем діяльності, необхідним і достатнім для мінімальної успішності в досягненні результату.

Формування комунікативної компетентності насамперед є основною потребою сучасної освіти. Школа має готувати учнів до успішної діяльності в суспільному житті, виражати оригінальність думки, творчо розв'язувати ситуації. Досягти таких питань не можна без сформованої мовленнєвої компетентності людини, розвитку її комунікативної здатності.

У школах під час навчання школярів незаперечним є той факт, що читання – є головним із впливових факторів не тільки навчання, але й розвитку та виховання дитини. Під час проведення уроків, відбувається процес формування в дитини нового сприйняття, закладаються головні принципи світогляду. Літературні твори по різному впливають на свідомість учня та його душевний стан. Тому кожній віковій категорії відповідає певний жанр творів. Найважливішим джерелом формування мовленнєвої компетентності у школярів

є казки, вірші, оповідання. Розглянемо, який вплив на учнів має література на прикладі творів Лесі Українки [4].

Завдяки багатому внутрішньому світу поетеси можна побачити різноманітність жанрів у її творчому доробку, контрастність творів та різку зміну емоцій. Її головною метою було освоїти художні здобутки людства. Поєми «Одержима», «Камінний господар», «Осіння драма» стоять поруч з найкращими європейськими творами. Твір «Лісова пісня», «Бояриня» піднесли українську літературу на високий європейський рівень, вони збагатили літературу новими, неповторними та яскравими темами, образами, почуттями та емоціями. З-під її пера вийшли твори, що розповіли про українські традиції, міфологію, обряди, а саме: «Купала на Волині» [5].

«Вона мені співала про любов, Про молодощі, радощі, надії, Вона мені переспівала знов Те, що давно мені співали мрії». Поетеса вмістила велику палітру відчуттів, які надихають нас при настанні весни. У вірші «Весна» лірична героїня не просто слухає весну, а й спілкується з нею. На прикладі цього твору дитина навчається любити природу, гарно описувати її та дбати про неї [6].

Вірші завжди насичені почуттями, як позитивними так і негативними. Читаючи їх ми не можемо захопитись почуттями, що передає нам автор та уявити картину насичену яскравими барвами. Іноді смисловий зміст вірша змушує сміятись, сумувати. Це є важливою ознакою для формування у читача власної думки та погляду на подію.

Твір «Як дитиною бувала» показує школярам, що ніколи не потрібно здаватись. Саме всі свої переживання через хворобу поетеса викладає через слова на папір. Героїня показує силу волі та мужність. Твір дає насагу іти в перед, не зважати на труднощі, не падати духом. Потрібно бути сильним духом і досягати своєї мети. Наша доля в наших руках і не зважаючи на тяжкі хвилини життя, потрібно радіти та любити його.

«Ні долі, ні волі у мене нема, Зосталася тільки надія одна: Надія вернутись ще раз на Україну, Поглянуть іще раз на рідну країну, Поглянути ще

раз на синій Дніпро...» такими словами поетеса описує свою дитячу реакцію на арешт своєї тітки. Це була сумна подія, що вразила дівчинку і мала відбиток у свідомості дев'ятирічної дівчинки. Яскравий приклад того, що хоч і дитина є маленька, вона все одно має власну позицію, почуття та емоції, які в жодному разі не можна ображати та висміювати.

Лесі Українка філігранно викладала на папері різні життєві ситуації починаючи з опису прекрасної природи до сумних життєвих подій. Вона це робила так ювелірно, що читаючи її твори навіть дітлахи, отримують великі знання про справжнє життя. В їхній підсвідомості закладаються перші основні принципи та правила, як потрібно жити між людьми та поводити себе у суспільстві.

У вірші «Мамо іде вже зима» поетичний діалог матері й сина розповідає про нелегкі випробування, що трапилися на шляху сміливої пташки. В кожній тяжкій ситуації можна знайти потіху чимось хорошим, саме піснею пташка рятує свої хвилини чекання тепла та весни. «Спів пташині – потіха одна – хоч голодна, співа веселенько, розважає пташине серденько, жде, що знову прилине весна!».

Леся Українка показала у своїй творчості потяг до самоусвідомлення та самовираження. Мова творів становить суспільно-естетичне явище, яке має важливий вплив на історичний розвиток української мови та літератури. Своїм творчим генієм поетеса відкрила та реалізувала глибокі потенції і можливості української національної мови.

За допомогою літературних творів, як зазначають Г. П. Лещенко і Л. І. Іванова [6, с. 24], школярі вчать формувати комунікативні вміння, вміння спілкуватись, висловлювати свою думку. Все відбувається під час діалогу між вчителем та дітьми. Тут необхідний зв'язок між читанням і розвитком мовленнєвих і комунікативних умінь. Аналізуючи викладач заохочує записувати учнів свої думки, враження, про те, що їх справді хвилює. Такий спосіб покращує здатність запам'ятовувати нові слова та вирази.

Мовленнєві вміння – це здатність виконувати мовленнєві дії залежно від ситуації та теми спілкування. Саме ці дії включають удосконалення культури

мовлення, опанування граматичного ладу мовлення. Мовленнєві уміння тісно пов'язані з навичками, що являються собою способи реалізації комунікативних дій. Комунікативні уміння формуються під час роботи над усним і писемним мовленням і вдосконалюються на основі знань граматичної і стилістичної основ мови. Вони забезпечують розвиток власне мовленнєвих умінь: орієнтацію в умовах, змісті висловлювання, формі його викладу; групування зібраного матеріалу, визначення послідовності частин тексту, виділення слів, важливих для висловлювань; удосконалення власного тексту [3, с. 67].

Головним завданням у реформації освіти є переорієнтація навчальних програм в напрямку соціальних перспектив, формування досвіду та моральних цінностей. Освіта для сталого розвитку триває протягом всього суспільного життя. Освітня система є важливим чинником у суспільстві, вона визначає соціальний статус майбутньої країни.

Досвідченість школяра у певній ситуації можна охарактеризувати за допомогою особистої якості – компетентності в певній ситуації. Мовленнєва компетентність – вміння особистості швидко та вміло користуватись словами, виразами, формулювання власної думки чи трактувань чийхось тверджень, щоб підтримувати спілкування та бути в центрі бесіди. Для кращого формування мовленнєвої компетентності викладачі беруть до уваги літературні твори. Для кращого наочного прикладу, як вміння керувати словниковою базою можна описати природу чи скласти вірш. Вивчаючи літературні твори, діти знайомляться з багатством та колоритністю українського слова. Саме завдяки казкам, оповіданням, віршам збагачується світ слова у дитини, формується багата уява, яку пізніше вони проявляють у формуванні власної думки. Мовленнєва компетентність збагачується широким колом нових слів та словосполучень. Аналізуючи твори школярі вчаться отриманні емоції та образи формувати у власну чітку думку. В них формується світосприйняття, що пізніше матиме вплив на їхню особистість та поведінку в певній ситуації.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 2009. 376 с
2. Греб М.М. Теоретико-методичні засади навчання лексикології та фразеології майбутніх учителів початкових класів: дис. д-ра пед. наук. Київ, 2017. 455 с
3. Пометун О.І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. Рідна школа, 2015. №1. С. 65–69.
4. Драй-Хмара М. Леся Українка. Життя і творчість. Київ: Держвидав України, 2009. 156 с.
5. Зеров М. Леся Українка. Українське письменство / Упоряд. М. Сулима; Післям. М. Москаленка. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. С. 383–416.
6. Лещенко Г. П., Іванова Л. І. Комунікативні завдання на уроках мови. 4 клас. Київ: Шкільний світ, 2009. 128 с.

Михалюк М.В.

магістрант (перший рік навчання)

педагогічного факультету,

науковий керівник

кандидат філологічних наук, доцент

Шевчук Т.Б.

Рівненський державний гуманітарний

університет, Україна

РОЗВИТОК СТИЛІСТИЧНИХ УМІНЬ В УЧНІВ 4 КЛАСУ

(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ)

Одним із основних завдань навчання рідної мови є вироблення в учнів навичок вільного володіння всіма багатствами мови в різних ситуаціях спілкування. В оволодінні мовою важливу роль, крім засвоєння лексикології, фразеології, граматики та правопису, відіграє формування в школярів стилістичних умінь і навичок.

Робота зі стилістики на уроках української мови в 1–4 класах має супровідний характер, і вправи треба добирати відповідно до матеріалу, який опрацьовується на уроці. На уроках української мови на педагогічній практиці у 4 класі ми використовували такі типи вправ : фонетико-стилістичні; лексико-стилістичні; морфолого-стилістичні; синтаксично-стилістичні; комплексний аналіз тексту, де поєднували усі вище названі типи вправ.

Указані групи стилістичних вправ тісно пов'язані своїм змістом з відповідним розділом програми і розкривають його стилістичні особливості. Безперечно, кожен із видів завдань є домінуючим при вивченні відповідного розділу програми, але всі групи широко використовуються під час опрацювання курсу рідної мови в цілому. Досі залишається не розв'язаним до кінця питання про те, якими саме стилістичними вміннями і навичками повинні володіти учні початкових класів, щоб їхнє мовлення було правильним і стилістично диференційованим [5]. Дидакти виділили дві групи вмінь та навичок: ті, що пов'язані із засвоєнням стилістично забарвлених засобів мови; ті, що спрямовані на оволодіння стилістично диференційованим зв'язним мовленням [1].

Ми переконані, що вказані вправи результативні тільки тоді, коли побудовані на основі тексту, оскільки дозволяють поєднати нерозривні процеси – засвоєння мовних знань і застосування їх з метою спілкування.

Для формування стилістичних умінь учнів 4 класу на уроках української мови під час педагогічної практики, ми будували вправи та завдання, використовуючи твори Лесі Українки для дітей (художній стиль для школярів найдоступніший для вивчення), які четвертокласники вивчали в 1–3 класах (казка «Як соловейко вскочив у біду», оповідання «Воскресіння», «Веснянковий обряд», вірші «Восени», «Сніг з морозом поморозив», «Красо України, Поділля», «Плине білий човник, «На зеленому горбочку», «Спить озеро», «Як дитиною бувало», уривок з поеми «Місячна легенда», «У маленькій хатинці, у тихім куточку», вірш «Вечірня година», «Тиша морська», «Вже сонечко в море сіда») та в 4 класі (вірші «Сім струн», «Соловейка спів на весні», «То була тиха ніч чарівниці», «Давня вежа», «Конвалія», «Сосна», «Хотіла б я піснею стати», казка «Біда навчить»), тобто ми застосовували текстоцентричний підхід до вивчення української мови в початковій школі. Значні переваги цього підходу до навчання в тому, що мовні одиниці подаються не абстраговано, ізольовано, а в їх природному мовному оточенні, безпосередньому функціонуванні у мовленні. Таким чином текст слугує відправним мотиваційним моментом для аналітичної роботи над знаходженням

виучуваних мовних одиниць і явищ, з'ясуванням їх взаємозв'язків з іншими елементами мовної системи, спостереження над функціонуванням у мовленні та подальшої конструктивної і творчої роботи з відпрацювання відповідних мовних і мовленнєвих умінь та навичок. Такий підхід до вивчення шкільного курсу мови дозволяє підвищувати стилістичну грамотність і якість мовлення.

За допомогою мовних вправ ми навчали учнів розпізнавати різні морфологічні категорії. Рід, число, відмінок іменників на прикладі вірша Лесі Українки «Вже сонечко в море сіда». Аналізували слова *сонечко, в море, у морі, вода, на хвилях, іскри, огнем, корабель, блискавка, сніг, мармур* тощо, звертаючи увагу дітей на слово *туча* та добираючи до нього синоніми. Ці ж категорії у прикметників засвоювали на тексті вірша «Соловейка спів на весні», привертаючи увагу учнів на слова *багрянні, холоднеє, холодная тощо*, а мовленнєві вправи передбачали створення таких умов на занятті, коли учень постійно залучений до процесу спілкування, тобто до процесу практичного користування мовою в різних видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, говорінні, читанні, письмі. Наприклад, складали вправи на основі казки «Біда навчить» (перед тим, як учні вивчали цю казку на літературному читанні).

1. Прочитайте початок казки. Продовжте, що було далі.

Був собі горобець. І був би він нічого собі горобчик, та тільки біда, що дурненький був. Нічого не тямив: ані гніздечка звити, ані зерна доброго знайти, – де сяде, там і засне, що на очі навернеться, те й з'їсть. Тільки й того, що завзятий був дуже – є чого, нема чого, а він вже до бійки береться. Одного разу...

2. Складіть кінцівку казки.

3. Виберіть початок тексту із двох поданих (дається його середина й кінцівка). Завдання виконується на прикладі казки «Як соловейко вскочив у біду».

1. У Соловейка з Солов'їхою народилось надзвичайно здібне пташеня!
2. У Соловейка з Солов'їхою народилось дуже ліниве пташеня!
4. Складіть текст за поданим початком і малюнком (конвалія) – вірш

«Конвалія».

*Росла в гаю конвалія
Під дубом високим,
Захищалась від негоди
Під віттям широким.
Та недовго навтішалась
Конвалія біла, –
І їй рука чоловіча
Віку вкоротила.
Ой понесли конвалію
У високу залу....*

5. Складіть текст за опорними словами (уривок з поеми «Місячна легенда – «У маленькій хатинці, у тихім куточку»

*Маленька, хатинка, мати, спати, над колискою, син, дитина,
маленька, пісні, соловейка, крізь сон, чується, спів.*

Виконуючи ці вправи, четвертокласники не лише запам'ятовували слова, моделі слів, словосполучень та речень, а й розуміли закономірності їх функціонування; вивчали ситуативні й контекстуальні правила, яких дотримуються носії мови – для чого і як ми говоримо.

Отже, упровадження текстоцентричного підходу дало можливість сформулювати комплексні завдання, де за допомогою мовних вправ ми навчали розпізнавати різні морфологічні показники (наприклад, рід, число, відмінок іменників та прикметників, засвоєння дієслівних форм тощо), а мовленнєві вправи передбачали створення таких умов на занятті, коли учень постійно залучений до процесу спілкування, тобто до процесу практичного користування мовою в різних видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, говорінні, читанні, письмі. Виконуючи ці вправи, четвертокласники не лише запам'ятовували слова, моделі слів, словосполучень та речень, а й розуміли закономірності їх функціонування; вивчали ситуативні й контекстуальні правила, яких дотримуються носії мови – для чого і як ми говоримо. У змісті вправ раціонально співвідносились комунікативна орієнтація та свідомо систематизація мовного матеріалу.

Список використаних джерел

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів: Світ, 2003. 432 с
2. Волкотруб Г. Й. Практична стилістика української мови. Навчальний посібник. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 256 с.
3. Капелюшний А. О. Практична стилістика української мови: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, перероблене. Львів: ПАЮ, 2007. 400 с.
4. Сугейко Л. Вивчення елементів стилістики у 4 класі. *Початкова школа*. 2007. № 3. С. 14 – 17.
5. Янко Н. Причини стилістичних помилок у письмових роботах учнів та запобігання їм. *Початкова школа*. 2010. №2. С.7–9.

Мунтян А.В.

магістрантка 1 курсу
спеціальності 013 Початкова освіта
педагогічного факультету,
науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії
та методик початкової освіти,

Гудима Н.В.

Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка, Україна

ВИХОВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЛЮБОВІ ДО КРАСИ РІДНОГО КРАЮ В ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді вказано, що «у молодшому шкільному віці важливо виховувати в дитини любов до рідного дому, краю, своєї країни, її природи, рідного слова, традицій» [2]. Реалізація цих завдань стає можливою за умови впровадження в навчально-виховний процес початкової школи кращих художніх зразків українських письменників.

Визначна роль у формуванні національної дитячої літератури належить видатній українській поетесі Лесі Українці, доля якої тісно поєднана з долею українського народу.

Використання на уроках літературного читання творів видатної української поетеси Лесі Українки сприятиме формуванню в молодших школярів вміння захоплюватись красою української природи, турбуватися про

збереження її чистоти та неповторності, образно передавати свої враження, почуття та емоції.

Надзвичайно ліричними та зворушливими видаються кожне слово та рядок вірша «Красо України, Подолля!» [5, с. 96]. З ніжністю та захопленням описує авторка веселу балочку, «хороші, красні села», садки, в яких потопають «срібним маревом повиті» хатки. Органічно вплітає поетеса в художню канву твору образ тополь, які про щось «розмовляють з вітром в полі», а ще багато маленьких зелененьких стежечок, які збігаються до річечки, що швидко, розмиваючи берег, пливе попід кручі. Захоплення та замишування красою рідного краю яскраво підтверджується вживанням в поезії іменників у зменшено-пестливій формі: «ярочки», «стежечки», «стрічечка», «річечка». Природа в творах поетеси – не декорація, а повноцінний художній образ. Високу мистецьку цінність в творчості Лесі Українки становить уміле використання фольклорних мотивів та образів. У поезії «То була тиха ніч чарівниця» авторка порівнює ніч з красивою чарівницею, яка простелилась над селом своїм широким, спокійним покривалом. Саме в цей час край неба прокинулась зірниця і виглядало це так, ніби над тихим, глибоким озером білий лебідь сплескував білим крилом.

У вірші «Спить озеро» [5, с. 135] ніжно і мрійливо змальовує поетеса свої фантастично-казкові сни, які навіяла їй природа. Перед читачем відкриваються незвичайні та неймовірно прекрасні картини: на сріблі сяють ясні самоцвіти, стеляться незнані трави та білі блискучі квіти, з неба спадають та складаються в намети тихі зорі, а з кришталю усюди грає й виблискує ясне намисто. Чарівності додають спокійні, тихі золотоблакітні мрії та «рожеві гадки», які гаптують по білих снах легенькі мережки. Природа в поезії Лесі Українки показана в усій своїй величі в кожному пору року. Краса ранньої весни асоціюється в поетеси з вінком щастя: «талого снігу платочки сивенькії, дощик дрібненький, холодний вітрець, проліски в рідкій травиці тоненькії, се була провесна – щастя вінець» [5, с. 278].

У творі «Уже весняне сонце припікає» авторка розкриває красу пізньої весни, коли сонечко не лише гріє, а вже припікає, сон-трава уже перецвіла, з вирію поприлітали пташки, а на чистім плесі вже плавають, ніби жовті пушинки, дикі каченятка. Перейнявши народний поетичний образ, цікаво змальовує поетеса пташку зозульку, наділяючи її людськими якостями: «от-от зозулька маслечко сколотить, в червоні черевички убереться і людям одмірятиме літа» [5, с. 196].

Природа в поезії Лесі Українки показана в усій своїй величі в кожному пору року. Краса ранньої весни асоціюється в поетеси з вінком щастя: «талого снігу платочки сивенькії, дощик дрібненький, холодний вітрець, проліски в рідкій травиці тоненькії, се була провесна – щастя вінець». У творі «Уже весняне сонце припікає» [5, с. 196] авторка розкриває красу пізньої весни, коли сонечко не лише гріє, а вже припікає, сон-трава уже перецвіла, з вирію поприлітали пташки, а на чистім плесі вже плавають, ніби жовті пушинки, дикі каченятка. Перейнявши народний поетичний образ, цікаво змальовує поетеса пташку зозульку, наділяючи її людськими якостями: «от-от зозулька маслечко сколотить, в червоні черевички убереться і людям одмірятиме літа» [5, с. 196].

Мінливу погоду пізньої осені змальовує Леся у вірші «Восени» [4, с. 53], коли дні стають щораз коротшими і природа поступово змінюється, готуючись до зими. Авторка вміло використовує метафори та порівняння: спершу сонечко ніби грається з осінню – воно то виглядає, то знову ховається за хмаринку, проте згодом, коли з гір «повіяло холодом, вогкістю», а на небо насунули сиві хмари, сонечко ховається за гори. Осінь сумує, бо не може подарувати сонечку весняних надій, наближення зими неминуче. Ніжний, замріяний спокій осені передає Леся Українка в поезії «У степу» [1, с. 15]. У блакитному небі немає жодної хмаринки, не віє вітер, тихо навкруги, на полі «ніде ні билинки», лиш «тиха травиця леліє» – такими ніжними епітетами наділяє авторка спокійний, ніби завмерлий, осінній пейзаж. Величне, горде, з ясним усміхом завмирання природи завжди приваблювало поетесу. В описах природи Леся Українка відображає емоційний стан своєї душі. В одному з віршів, змальовуючи красу

ранньої осені, вона висловлює припущення і про свою прийдешню осінь – «небо глибокее, сонце ласкавеє, пурпур і злото на листі в гаю, пізніх троянд процвітанья яскравее осінь віщує – чи то ж і мою?» [5, с. 278].

Образ природи у творчості поетеси нероздільний з образом матері. У вірші «Вечірня година» [5, с. 283], присвяченій «коханій мамі», Леся з ніжністю та любов'ю змальовує красу весняного вечора. Коли сонечко уже сховалось, на небі засвітилися зорі, у віконце заглянув місяць і все заснуло, поетеса виходить у садочок погуляти, заспівати та послухати «при місяченьку» спів соловейка в гаю. Нічка асоціюється в авторки з мамою, а хатинки – з дітьми: «ніч обгорнула біленькі хати, немов маленьких діточок мати»; вітер у її уяві – тато: «вітрець весняний тихенько дише, немов діток тих до сну колише». Милуючись теплим весняним вечором, поетеса забуває про біль і хворобу та висловлює щире захоплення красою рідної природи: «Ой, чи так красно в якій країні, як тут, на нашій рідній Волині!» [5, с. 284]. Ніжність, замилювання матір'ю і дитиною передає Леся Українка у вірші «У маленькій хатинці, у тихім куточку» [3, с. 163]

Літературний талант Лесі Українки відкрився завдяки її природній допитливості та спостережливості, сильному потягу до знань, урочистому схилянню перед величчю та красою рідного краю. Твори поетеси, вміщені в читанки для учнів початкових класів, несуть сильну думку і багатство почуттів, пробуджують в учнів хвилю роздумів та емоцій. Проведене дослідження не вичерпує теоретичних і практичних пошуків вирішення проблеми. Подальшої уваги потребує вивчення виховання любові до краси рідного краю в підручниках для позакласного читання.

Список використаних джерел

1. Науменко В. Книга з літературного читання 3 клас. Київ: Генеза, 2014. 112 с.
2. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді. Наказ МОН України від 16.06.2015 Р. № 641. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4068>
3. Пономарьова К.І. Українська мова та читання: підручник для 2 класу ЗЗСО (частина 1). Київ : УОВЦ «Оріон». 2019, 144 с.
4. Савченко О.Я. Моя домашня читальня 3 клас. Київ: Освіта, 2015. 160 с.
5. Савченко О.Я. Українська мова та читання: підручник для 3 класу ЗЗСО (частина 2). Київ: УОВЦ «Оріон», 2020. 160 с.

Найдиш Т.І.
ст. 4 курсу
факультету педагогіки, психології
та соціальної роботи,
науковий керівник
асистент

Величко О.І.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Однією з особливостей сучасного етапу розвитку педагогічної науки, зокрема методики вивчення літератури, є підвищення ролі історико-педагогічних досліджень. Справжнє відродження української нації, розвиток українського шкільництва не можливі без повноцінної духовної присутності тих, хто зробив істотний внесок у вітчизняну й вселюдську культуру, в національну педагогіку. Яскравою сторінкою в історії української педагогіки є освітня діяльність та педагогічні погляди легендарної поетеси Лесі Українки. Уся її творча спадщина переконливо засвідчує причетність письменниці до розвитку вітчизняної педагогічної думки, хоча найменш дослідженими в житті й творчості Лесі Українки є саме її погляди на освіту та виховання.

Багатогранний талант Лесі Українки виявився у найрізноманітніших сферах літературної праці – вона була ліриком, драматургом, прозаїком, літературним критиком, публіцистом, перекладачем, фольклористом.

Провідним чинником формування педагогічних ідей Лесі Українки вважаємо родинне середовище Косачів-Драгоманових – української еліти, що увібрала для тогочасного суспільства гуманістичні погляди на виховання підростаючого покоління [2, с. 192].

У родині Косачів, крім Лесі, було четверо молодших дітей, і старша сестра піклувалася про менших братів і сестер. У 12 років Леся з недитячою серйозністю береться перекладати (разом з братом Михайлом) «Вечера на хуторі близ Диканьки» М. Гоголя, які під назвою «Вечорниці М. Гоголя» вийшли з друку в 1885 р.

«Передчасно було б говорити про свідому освітню спрямованість ранньої діяльності Лесі Українки» – так зазначає Дарія Федорівна Шиманська, дослідниця педагогічної діяльності Лесі Українки. «Основними напрямками освітньої роботи великої поетеси були: навчальна, репетиторська і методична. Сама вона освіту отримала самотужки, під керівництвом матері Олени Пчілки і дядька Михайла Драгоманова. Це і сформувало об'єктивні погляди на науку, релігію, громадське життя та інше» [4, с. 4-5]. І на цьому ґрунті сформувалися напрямки освітньої роботи і визрівали педагогічні погляди. «Різнобічна ерудиція, природні педагогічні здібності та уважний аналіз змісту роботи тогочасних шкіл, гімназій і методики «домашнього навчання та виховання» дали змогу тривалий час досить ефективно працювати на ниві освіти», – стверджує професор В. Струманський.

Перша педагогічна практика – це навчання і виховання молодших рідних та двоюрідних братів і сестер (у сім'ї Косачів жив молодший син М. Драгоманова Зоря (Светозар); деякий час – тітка Саша (О.А. Косач-Шимановська) з синами Антоном і Павлом). Вся педагогічна діяльність розпочалася саме з «родинної педагогіки», відомого на сьогодні терміна в педагогіці [5, с. 12].

Однією з важливих проблем, яких торкалася Леся Українка, був стан освіти, навчання і виховання дітей в Україні. Зокрема у нарисі «Школа», критикуючи відсталість церковно-патріархальних шкіл, вона водночас показала тяжке становище учителів. Про побутові умови життя учительки вона пише: «Голі стіни, полупана стеля і ще більш полупана груба, біля груби ослінчик з кухлем і мискою до умивання, потім шафка маленька, під другою стіною стіл, – на сей час він присунутий до ліжка, – скриня та відомі вже стільці, та от і все».

Трагізм школи цього часу полягав у тому, що її завдання зводилося до того, щоб навчити дітей тільки читати і писати. Леся Українка вважала, що цього замало. Головне полягало в тому, щоб навчити дітей розуміти прочитаний текст, його зміст, логіку, думки, бачити те, що впливає з контексту прочитаного. На думку Лесі Українки, слід спонукати дітей до

самоосвіти і самовиховання і важлива роль у цьому належить змістові освіти і методам навчання.

Треба всіляко заохочувати дітей до читання різної літератури, обережно спрямовувати художні смаки і пізнавальні інтереси учнівської молоді. І це правильно. Адже читання це не тільки шкільний предмет, але й засіб вивчення інших предметів, що вивчаються в школі. Стан початкової освіти того часу тривожив Лесю Українку. Вона була переконана, що вчитель не тільки повинен навчити дітей читати, а й розуміти зміст прочитаного. Недостатньо навчити читати і писати, як вважала Леся Українка, бо такий підхід до навчання не забезпечить реалізацію програми самоосвіти і самовиховання особистості.

Велику увагу приділяла дитячому читанню. Її хвилювало те, що дуже мало творів для дітей українською мовою – лиш у Львові видався дитячий журнал «Дзвінок». У журналі «Ілюстрована бібліотека для молодіжці, міщан і селян», який виходив у Чернівцях вийшли з друку вірш «Тішся, дитино» під назвою «Руській дитині» та оповідання «Лелія». Ряд творів для дітей, зокрема «Вишеньки» і казку «Біда навчить», було опубліковано нею в «Дзвінку» [3, с. 355].

У своїх публіцистичних творах, рецензіях та відгуках поетеса звертається до всієї громади вчителів України: забезпечити підготовку молоді до життя на засадах принципів широкого пізнання навколишнього світу; виховання у дитини високої моральності, пробудження і розвитку національної самосвідомості і виховання учнів в дусі поваги і дружби між народами, які Леся Українка сповідувала сама.

Просвітницька діяльність письменниці найяскравіше виявилася у її перекладацькій роботі. Пізніше переклала українською мовою уривок із поеми А. Міцкевича «Конрад Валленрод» – «Вілія, що наші струмочки приймає» (1885 р.), третю і п'ять рядків четвертої пісні Гомерової «Одіссеї» (1888 р.). У 1888–1890 рр. переклала 92 вірші, що увійшли до книжки «Всесвітні твори. Книга пісень Гайнріха Гайне. Переклад Лесі Українки та Максима Славинського, Львів, 1892» [1, с.23]. Перекладає українською мовою В. Гюго, І. Тургенєва, С. Надсона, Д. Байрона, В. Шекспіра, Данте та інших, але тільки окремі твори.

Поетеса дуже любила дітей, розповідала їм казки, співала народних пісень, показувала народні ігри. Організовувала для дітей шевченківські вечори, домоглася серйозного ставлення до участі в них, вивчала з ними вірші, допомагала старшим дітям складати «слово про життя Шевченка». Лагідність і витриманість не залишили поетесу й тоді, коли вона тяжко хвора, проводила заняття з одним із своїх учнів (Миколою Охріменком) під час перебування в Єгипті (1909 – 1910 рр.), навчала його упродовж п'яти місяців. Заняття з ним складалося з двох частин: одна повністю відповідала гімназичній програмі, друга – це були бесіди, оповідання про минуле. Як педагог Лариса Петрівна домоглася того, щоб учень зрозумів справжню ідейну спрямованість літературних творів, які в гімназії трактувалися згідно навчальних програм. Під час перебування в Єгипті поетеса, вивчивши арабську мову, навчала грамоти двох арабських хлопчиків – Мухамеда і Саїда. За цією роботою бачив її історик Д. Яворницький, що був захоплений успіхами, яких вона досягла, навчаючи їх. «Арабчата, – пише він, – були надзвичайно вродливі, розумні й симпатичні: вони легко засвоювали знання, яке так щедро, з любов'ю віддавала їм наша поетеса» [4, с. 8]. Учителю, у розумінні письменниці, це старший товариш, щирий друг і порадник, але для цього потрібно бути професіоналом, тобто доступно і науково викладати свій предмет, вміти зацікавити учнів, збудити інтерес до вивчення того чи іншого предмета. Вчителем може називатися лише та людина, яка служить зразком, прикладом для учнів, виховує їх, орієнтує на справжні цінності життя. [5, с. 13].

Не можна не згадати написаний нею підручник «Стародавня історія східних народів», над яким Леся Українка працювала понад 20 років. Навчальний матеріал подається логічно. Кожна з шести частин книги починається описом природного оточення певного народу, оглядом його політичної та соціально-економічної історії. Після усвідомлення даної інформації пропонується розповідь про звичаї, вірування, побут, традиції. Вагоме місце в підручнику займає аналіз джерел. Жоден історичний факт Леся Українка не згадує без точного посилання на джерело, що підтверджує наукову принциповість. Серед важливих джерел пізнання історії народу автор називає мову і всі види словесної творчості. «Вдachu,

думки та світогляд народу найбільше видно з його віри та мови, бо в їх одбивається все, що думають люди про природу і про самих себе» [2, с. 197]. Звісно, слід зауважити, що підручник відповідав вимогам того часу, тобто він відповідав тогочасним принципам навчання.

Зауважимо, що Леся Українка не писала педагогічних трактатів з методики навчання та виховання, організації навчально-виховного процесу. Проте завдяки своїй сім'ї, тому оточенню, в якому вона зростала і виховувалась, упродовж свого життя творила свою педагогічну систему, утверджувала принципи педагогіки життя, родинної народної педагогіки.

Отже, такою постає перед нами Леся Українка як педагог. Людина з добрим, чуйним серцем, непримиренна до кривди й зла, розумний і вдумливий наставник, вона зарекомендувала себе справжнім майстром педагогічної справи. Педагогічні погляди Лесі Українки стали значним внеском у становлення українського шкільництва, в теорію і практику навчання та виховання дітей і молоді, відіграли певну роль у розвитку світової педагогічної думки.

Список використаних джерел

1. Валентій Л.В. Освітня діяльність Лесі Українки. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки, 2013. Вип. 108.1.
2. Дмитрієнко М. Охріменки – вони знали Лесю Українку. Проблеми історії України XIX – початку XX ст. К.: Інститут історії України НАН України, 2005. № 10. С. 191-199.
3. Кармазіна М. Леся Українка. К.: Альтернативи, 2003. 416 с.
4. Косач М., Борисова І. Леся Українка в оточенні близьких – родини і друзів. Початкова освіта, 2011. № 2. С. 4-10.
5. Перегінчук М. Про забуту працю Лесі Українки. Культура і життя. № 20, 2009. С. 11–13.

Осипенкова М.О.
бакалавр психології
(2020 рік випуску)
Національного університету
«Острозька академія», Україна

ТВОРЧИСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ІНТЕЛІГЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Кожна країна у будь-який час потребує особистостей, які вважають за своє покликання покращувати світ за допомогою своїх розумових здібностей. Здавна цих людей називали інтелігентами.

У психологічній літературі багато дослідників досліджували явище інтелігентності, тому існує велике різноманіття трактування та особливостей підходу до цього явища.

Одним із перших, хто вживав поняття «інтелігенти» у друкованих виданнях був П. Бобрикін, який у 1860-х роках трактував його значення як найосвіченіший, найкультурніший прошарок суспільства. І вважав, що інтелігенту має бути притаманна висока розумова та етична культура.

Сучасні вчені-педагоги розглядають інтелігентність як «сукупність особистісних якостей індивіда, що відповідають соціальним очікуванням, які ставляться передовою частиною суспільства переважно до осіб, зайнятих розумовою працею й художньою творчістю, і в ширшому аспекті – до людей, які вважаються носіями культури»[2].

Інтелігентність «не обмежується зовнішніми виявами, набором деяких формальних визначень». Це особлива внутрішня якість особистості, «всезагальна якість людини, пов'язана з моральністю, духовністю, піднесеністю особистості». Вона поряд із іншим «передбачає наявність певних етичних принципів і суворе їх дотримання, незалежно від зовнішніх обставин» [3, с. 16].

М. Маринович стверджує що «інтелігент – це людина певного способу мислення чи соціального статусу, від якої очікують певного способу поведінки» [7]. І справді, ми аж ніяк не можемо називати інтелігентом людину, яка в першу чергу

навіть не вміє поводити себе у суспільстві. Цей «статус» на думку науковця може носити лише «ідеал епохи» - людина, що є прикладом поведінки для сучасників, особа, яку конкретна епоха вважає дійсно жертвовною, гідною та духовною. М. Маринович називає інтелігенцію «аристократами духу» зосереджуючи увагу на високому рівні інтелектуального розвитку [7].

На думку В. Косенка важливим компонентом праці інтелігентів є просвітницька діяльність, яка полягає у збільшенні та поширенні кількості знань серед суспільства та підвищення значення науки [4].

Основним принципом інтелігентності є усвідомлення людини на верхівці ієрархії цінностей, що в першу чергу зосереджене на співчутливій участі у проблемах людства та праці над вирішенням цих проблем. Тобто в інтелігентів має бути певний тип антропоцентричного мислення. Водночас «неодмінна риса інтелігентності – внутрішня свобода людини, що свідомо підпорядковує свою поведінку захисту названих цінностей» [8, С.256]. Це і спрямовує особистість до розвитку духовності, розгляду своєї особи з певною самокритичністю, задля розвитку свого духовного світу та приналежності до вищих моральних законів.

Постать Лесі Українки у історії української інтелігенції дуже визначна. Її родина не раз згадується у контексті боротьби за ідею визволення українського народу, свободи людини. Аналізуючи твори Л.Українки чітко можна прослідкувати заклики до усвідомлення своєї особистості та невтомної праці за свою ідею.

*«Що ж браття мовчите? Чи втішені собою,
Що вже й докори сі вас не проймуть?
Чи так задавлені неволею, журбою?
Чи, може, маєте яку яснішу путь?..
Подаймо їм великую розвагу,
Скажім і докажім, що ми бійці сами,
А ні, то треба ж мать хоч ту сумну одвагу –
Сказать старим бійцям: не ждїть, не прийдем ми!..» [5]*

Уривок з поезії «До товаришів» (1895) демонструє одне зі звернень Лесі Українки до молоді. Вона звертає увагу на ключові структурні компоненти

інтелігентності: небайдужість до долі свого народу, активність у діях та усвідомлену потребу у праці на благо оточуючих.

Формування інтелігентності досить довга і клопітка робота. Багато вчених досліджувало, які умови сприяють для збільшення кількості інтелігентів. Більшість науковців, які досліджували інтелігентність стверджують, що основна ознака інтелігентності – принципове протистояння домінуючим у суспільстві системам.

Роль українознавчих дисциплін у формуванні інтелігентності дуже значна. Адже вивчення предметів духовно-морального спрямування має сприятливий психологічний потенціал у спонуканні майбутньої інтелігенції до національної рефлексії.

Н. Мартиненко стверджує, що інтелігентність повинна формуватись на всіх рівнях отримання освіти. І головним невід'ємним елементом розвитку інтелігентності є вивчення гуманітарних та суспільствознавчих наук [6].

Отже, творчість Лесі Українки не лише розширює кругозір, розвиває знання про історичні проблеми українського народу, але й сприяє підвищенню національної свідомості, співпереживання за долю країни та патріотизму.

Список використаних джерел

1. Бобрыкин П. Русская интеллигенция. Русская мысль. 1904. Вип. 12. С. 80-81.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 245 с.
3. Ісаченко В. Формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх викладачів вищої школи. Одеса, 2004. 23с.
4. Косенко В.Д. Формування інтелігентності як гармонійне поєднання духовного, чуттєвого та практичного буття людини: Актуальні проблеми філософії та соціології. 2015. Вип. 7. С. 78-81
5. Леся Українка. Енциклопедія життя та творчості [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Verses/DumyIMrii/NevilnychiPisni/DoTovaryshiv.html>
6. Мартиненко Н. Гуманітарні та ціннісні аспекти освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:3omQZKktFmwJ:repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/6102/1/Martynenko2014.doc+&cd=20&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> (11.03.2017)
7. Мартинович М. Відповідальність і безвідповідальність інтелігенції [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://universum.lviv.ua/previous-site/archive/book/2001/maryn_2.html
8. Оксентюк Н. Емпіричне дослідження розвитку рефлексії інтелігентності в умовах ВНЗ. Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2007. Вип. 8. С. 254-262.

Паламарюк О.С.
ст. 2 курсу
факультету педагогіки, психології
та соціальної роботи,
Богданюк В.В.
ст. 2 курсу Коледжу
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича,
науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Богданюк А.М.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТВОРЧОСТІ ВИДАТНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСЬМЕННИЦІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

В умовах посиленої інформатизації на сучасному етапі становлення суспільства нагальною проблемою постає розвиток особистості дитини засобами читацької діяльності, а одним із найважливіших умінь дитини - вміння читати, щоб отримати необхідний, постійно зростаючий обсяг інформації з книг, преси, Інтернету. Тож актуальними є слова В. Сухомлинського: «без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці, читання – це найважливіший інструмент навчання та джерело багатого духовного життя» [3, с.78].

У процесі особистісно орієнтованого навчання сучасної дитячої особистості потрібна така система читання, яка забезпечить розвиток дитини, збагатить її емоційно-художній досвід, інформаційно-естетичну базу, що сприятиме розвитку відчуття прекрасного, стане тим виховуючим середовищем, яке збагатить внутрішній світ дитини рисами людяності, гуманності, доброти і взаєморозуміння, честі й патріотизму, поваги до мовно-культурної національної скарбниці рідного народу, яких сьогоднішній молоді вкрай не вистачає.

Саме такі завдання й покликана, на нашу переконливу думку, зреалізувати багатюща скарбниця творчості генія українського народу,

величної письменниці Лесі Українки (справжнє ім'я Лариса Петрівна Косач), творчість якої є джерелом невичерпної мудрості та незламної сили духу тощо.

Теоретичну обґрунтованість проблеми наукового дослідження варто розпочати із розкриття особливостей практичної підготовки учнів початкових класів у процесі освоєння курсу «Літературне читання» в початковій школі. Зауважимо, що у процесі літературного розвитку в молодших школярів формуються ключові компетентності (комунікативна, інформаційна, загальнокультурна тощо). Сучасні наукові розвідки засвідчують, що розуміння учнями твору, його осмислене сприймання приходить із набуттям відповідних знань про життєтворчість самого автора, композиційну структуру твору, жанрові особливості та ін.

У практиці педагогічної діяльності з молодшими школярами незаперечним є той факт, що читання – один з найбільш ефективних засобів не тільки навчання, а й виховання та розвитку підростаючої особистості. І саме на уроках літературного читання, при створенні відповідних педагогічних умов, відбувається процес формування людини нового суспільства, закладаються основи світогляду юного громадянина, його гармонійного розвитку й виховання. Так кожен жанр, має специфічний вплив на формування кожного зокрема молодшого школяра. Зокрема, потенціал педагогічного впливу казки на молодших школярів перецінити не можливо, адже, «казка вчить, як на світі жить», - гласить народна мудрість. Ліричний вірш, як відомо, завжди насичений почуттями, здебільшого позитивними. Кожен автор, як і кожен жанр, беззаперечно має особливий вплив на формування й розвиток молодшого школяра, особливо ж – його поглядів на проблему, ідею, яку виношують у процесі написання твору.

Зокрема, Леся Українка як дитяча письменниця та виховний потенціал її творів фактично і досі не поціновані гідно. Для розуміння місця письменниці в контексті української дитячої літератури важливо відмежувати власне дитячі твори письменниці від творів (чи їх фрагментів) для дитячого читання, з яких складаються цілі збірники, як зокрема, «Плине білий човник» (Київ, 1987). Такого ж зразка твори письменниці публікуються на сторінках дитячої періодики, у читанках для літературного читання тощо [4].

Власне дитячих творів, тобто творів, адресованих самим автором дітям, у Лесі Українки небагато. Це, зокрема, твори циклу під назвою «Дитячі» («На крилах пісень», Львів, 1893), або «В дитячому крузі» (у збірці під тією самою назвою, виданій в Києві 1904 р.). До циклу ввійшли поезії «На зеленому горбочку», «Літо краснеє минуло», «Мамо, іде вже зима», «Тішся, дитино, поки ще маленька». До таких творів відносять також поезію «Вишеньки», надруковану в дитячому часописі «Дзвінок» (Львів, 1891). Адресованими дитячому читачеві є прозові казки ««Метелик» та «Біда навчить» («Дзвінок», 1890, 1891); «Лелія», видрукувана у «Бібліотеці для молоді, селян і міщанства» (Чернівці, 1891). Віршована «Казка про Оха-Чародія» (за автографом «Казка про Оха-Чудотвора»), що з з'явилася на сторінках першого україномовного дитячого часопису «Молода Україна» (Київ, 1912) [4].

Вважаємо за необхідне зарахувати до власне дитячих творів Лесі Українки й «Колискову» із циклу «Сім струн» («На крилах пісень») на підставі жанрової визначеності цієї поезії. До власне дитячої літератури зараховуємо й дитячий фольклор, якому поетеса приділяла немало уваги. Зокрема, 1903 року в Києві вийшла збірка «Дитячі гри, пісні й казки». А 1917 року також у Києві видрукувано збірку «Народні мелодії. З голосу Лесі Українки записав і упорядив Климент Квітка», до складу якої ввійшли різдвяна гра «Го-го-го, коза», колискові, веснянки дитячого репертуару, наприклад, «Десь тут була подоляночка». Оцінка окремих сторін дитячих творів з погляду на їх значущість для літературного процесу не становить особливих труднощів, настільки вони очевидні та безсумнівні. По-перше, сама авторка Леся Українка сприяла розвитку жанрового розмаїття дитячої авторської літератури, а саме: розвивала жанр казки (прозової та віршованої, прислужилася ширшому утвердженню малоосвоєних авторською дитячою літературою жанрів («Колискова»). По-друге, Леся Українка – одна з перших і досі небагатьох, хто вдався до ритмічної прози (зразки її бачимо в прямій мові окремих персонажів казки «Лелія»). По-третє: своїми записами та друкуванням дитячого фольклору письменниця не просто подбала про їхнє збереження як

мистецьких пам'яток, а сприяла укоріненню думки про беззаперечну роль фольклору у вихованні молоді [2, с.61].

Зокрема, Леся Українка трактує напружене внутрішнє життя, що підносить людину над буденним фізичним буттям, як вищу вартість. Прочитуємо рядки з «Тішся, дитино, поки ще маленька», де йдеться про політ мрії і думки. Духовний порив до високого вартий навіть того, аби заплатити життям (казка «Метелик»). Зважаючи на те, що духовність має національну сутність, тому національна ідея, яка закономірно є стрижнем для буття кожного, є стрижневою і у творчості Лесі Українки. Це конкретизується в надзвичайній любові до рідної землі («Мамо, іде вже зима»), у зображенні неволі («Казка про Оха-Чародія»). Письменниця готує дитину до самостійного сприймання життя, в основі якого лежить усвідомлення себе частинкою всесвіту [2, с.102]. Саме ця думка прочитується, наприклад, у вірші «Вишеньки».

Філософський погляд на життя у творах для дітей Лесі Українки проектується на виховний ідеал. Отож, помічаємо у творчості Лесі Українки особливу скерованість виховного ідеалу на формування українського етнічного типу з комплексом властивих йому ментальних рис, де зроблено наголос на основних із них (патріотизм, самодостатність тощо). Зокрема, Леся Українка своєю творчістю утверджує цінність сили духу і волі, уміння протистояти і долати перешкоди, здатність оберігати віру і впевненість у собі – саме тих рис, яких бракує українцеві [2, 58]. Це прочитується у віршах «Мамо, іде вже зима», «Літо красне є минуло» і, що є особливо цінним, – в «Колисковій». Письменниця робить установку на волю через прямий заклик діяти («Коліскова») [5, с.22].

У доступній дитині формі подано застереження щодо комплексу меншовартості, риси, типової для українця (як громадянина знівченої України) [5, 55]. Цей урок дитина засвоює за допомогою казки «Біда навчить». Як бачимо, дитячі твори письменниці своїм філософським підтекстом орієнтовані на формування людини європейського типу, що особливо актуально для сучасності, а також передбачають інтелектуально підготовленого читача (слухача), отже, сприяють формуванню національної еліти [1, с.24].

Тож, узагальнюючи, наголошуємо на беззаперечно важливому значенні творів Лесі Українки у навчанні, вихованні та розвитку пізнавальних можливостей молодших школярів; розвитку інтересу до читання ліричних творів і емоційної, почуттєвої сфери учнів, образного мислення; формуванні морально-естетичних уявлень і почуттів; розвитку творчих здібностей школярів тощо.

Саме ж розуміння потреби введення у навчально-виховний процес початкової школи вивчення творів Лесі Українки вагоме, оскільки не виникає сумнівів щодо її педагогічного потенціалу, що, в свою чергу, викликає необхідність організації на уроках літературного читання та в позаурочний час такої діяльності учнів, яка б дозволяла оволодівати набутками духовної народної скарбниці вітчизняних «авторів-велетнів», що уможлиблювало б ефективність морально й національно-патріотичного виховання підростаючих поколінь українців.

Отож, творчість Лесі Українки, пройнята світлими почуттями, будить у дітей думку, сприяє розвитку кращих почуттів і розвиває їх естетичні смаки. Твори поетеси, написані для дітей, відіграють важливу роль у вихованні підростаючих поколінь, не втратили свого значення і в наші дні й заслуговують на те, щоб бути надбанням сучасних українських дітей. Завершуючи аналіз основних літературних джерел Лесі Українки, слід зазначити, що за допомогою творів цієї видатної української мисткині школярі знайомляться з історією, мовою, традиціями рідної землі, її національним багатством тощо. І, якщо в дитячі роки не привити любові до книги, якщо читання не стане духовною потребою підростаючої особистості (такою, якою вона стала для Великої Лесі Українки!) та ще й не наситить її зразками близького й рідного, то в наступні роки душа її буде порожньою [2, с.84]. А чи привнесемо ми частку національного і любові до рідного в урок – залежить, у першу чергу, від самого педагога!..

Список використаних джерел

1. Качак Т. Б. Літературна освіта молодших школярів: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2015.
2. Кульчицький О. Світовідчуття українця. Українська душа. К., 1992.
3. Сухомлинський В. Вибрані твори: у 5-т. К., 1976.
4. Твори Лесі Українки : у 5 т. / передм. Ненадкевича та ін. - К. : «вид. Книгоспілки», 1951.
5. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. Мюнхен, 1993.

Пилипів Н.В.
ст. 4 курсу
спеціальності 013 Початкова освіта
педагогічного факультету
науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії
та методик початкової освіти,
Гудима Н.В.
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка, Україна

СКРАПБУК ЯК ОДИН ІЗ МЕДІЙНИХ МЕТОДІВ ВИВЧЕННЯ БІОГРАФІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У статті розкривається поняття «скрапбук» та розглянуто роботу над вивченням біографії Лесі Українки за допомогою цього ефективного медіазасобу.

Ключові слова: *скрапбук, біографія, творчі здібності, молодший школяр.*

Сучасна система освіти постійно зазнає суттєвих змін. Перед освітнім процесом постає найважливіше завдання – формування та розвиток в учнів навички «вчитися самому». Сучасний педагог має нелегке завдання: сформувати у дитини вміння ставити перед собою мету, завдання та знаходити ефективні способи вирішення поставлених завдань, а найголовніше знаходити необхідну та правдиву інформацію що стосується окресленого питання серед чималої кількості інформаційних джерел, які представлені суспільством.

У наш час учителю, для того щоб досягти від учнів очікуваних результатів освітнього процесу, необхідно «йти в ногу з часом» та вміти зацікавити школярів. Інтерес учнів можна пробудити, застосовуючи різні методи, а також наявністю у вчителя якостей неординарної особистості і навіть його творчістю. На зміну традиційному навчанню, яке не здатне повністю задовільними потреби сучасних школярів, приходять продуктивне навчання, яке, в першу чергу, зорієнтоване на формування та розвиток творчих здібностей учнів і до пробудження у них інтересу до самостійної творчої діяльності.

«Вивчення життєвого і творчого шляху письменника – важлива ланка в системі викладання літератури в школі. Насамперед це пояснюється тим що життя та діяльність визначного майстра слова є найкращим коментарем до його творів» [2, с. 186].

Чинне місце в українській літературі посідає поетеса Леся Українка – талановита майстриня поетичного слова, яка здатна описати таємниці людського життя за допомогою слова чи пісні. Вона завжди прагнула зробити наш світ кращим і гармонійнішим. Адже, погодьмось, що поки людина має мрію, вона буде прагнути до чогось, захоче розвиватися, постійно навчатися чогось нового та самовдосконалюватися.

Як правильно організувати процес вивчення життєвого і творчого шляху письменниці, щоб якомога детальніше висвітлити тему і зацікавити учнів, при цьому даючи можливість кожному з них, залежно від здібностей, уподобань та інтересів, реалізувати себе в пізнавальній, дослідницькій та творчій діяльності? Цим вимогам відповідає метод створення скрапбуку.

Вивчення біографій видатних митців у школі досліджували такі вчені, як І. Каплан, В. Дробот, Б. Степанишин, Є. Пасічник, Н. Волошина, Г. Токмань, О. Демчук, Л. Овдійчук, С. Кравчук, Н. Супринова, В. Андрусенко, Н. Фіщенко, С. Привалова, В. Захарова, С. Жила. Над дослідженням роботи із скрапбуком працювали О. Галинська, В. Мадзігон.

Аналіз теоретичної літератури показує, що вивченню біографії письменників присвячено увагу, однак, як показує практика, етап вивчення життєвого і творчого шляху письменників чи поетів зазвичай супроводжується труднощами, оскільки педагог не завжди вміє цікаво ознайомити учнів із матеріалом. Це, в свою чергу, спричиняє зниження інтересу школярів як до письменника зокрема, так і до предмета загалом. Варто також зазначити, сучасний освітній процес у школі має на меті розв'язання проблеми виховання моральної сторони особистості школяра, а саме вивчення життєвого і творчого шляху письменника наповнене значним виховним потенціалом, окрім того,

взаємозв'язок біографії письменника та його літературних творів є досить важливим для того, щоб школярі могли легше сприймати твори автора.

Проблема для сучасного учителя постає в тому, що учні зовсім мало читають, а у вивченні біографії авторів і зовсім не зацікавлені. Проте ознайомлення та вивчення життєвого шляху літературного творця є важливим під час уроків читання в початковій школі, оскільки реалізує низку завдань: від ознайомлення з митцем та його творами аж до морального виховання особистості молодшого школяра. У цьому випадку на допомогу вчителю приходять один із ефективних медіазасобів – скрапбукінг. Що ж означає це поняття та як воно пов'язане із уроками літературного читання?

Скрапбукінг – (англ. Scrapbooking, від англ. Scrapbook: scrap – вирізка, book – книга, букв. «книга з вирізкою») – вид рукодільного мистецтва, що полягає у виготовленні та оформленні сімейних або особистих фотоальбомів. В англо-українських словниках зазвичай присутній більш широкий переклад терміну скрапбук: альбом для наклеювання вирізок або альбом для вирізок з друкованих видань, зображень, фотографій, але цей термін заведено застосовувати при окресленні спеціальним чином декорованих фотоальбомів, що складаються з окремих листів, кожен з яких висловлює закінчену думку, виражену фотоколажем [3].

Як же використовувати скрапбукінг на уроках читання в початковій школі під час вивчення біографії Лесі Українки? Спершу варто використати скрап-листівки або скрап-альбоми, які демонструють учням як наочність до матеріалу, який вивчається, пізніше представити життєвий і творчий шлях письменниці за допомогою символів. Робота із ними дозволяє поглибити уявлення учнів про поетесу, розкрити окремі події її життя і сформулювати власне об'єктивне ставлення до письменниці. Для дітей така робота буде захопливою та пізнавальною. Розгадування символів та спроби побачити авторський задум сприятимуть мотивації учнів та створенню позитивного настрою для подальшого вивчення творчості письменниці. Скрап-роботи можна використовувати в процесі проведення уроків різних типів, а також на різних етапах уроку.

Після демонстрації учням готових скрап-робіт, пропонуємо їм створити власні скрапбуки за біографією Лесі Українки.

Створення скрапбуку на подану тему передбачає такі етапи роботи:

- Пошук та аналіз текстових та інформаційних джерел про життя та творчість Лесі Українки.
- Відбір наочного матеріалу та літературного супроводу до них за даною темою.
- Робота з обраними малюнками, ілюстраціями.
- Оформлення роботи у різних техніках (штампінг, квілінг, мозаїка) і власне створення фотоколажів.
- Пошук та підготовка прикрас для оформлення скрапбуку.
- Процес оформлення скрапбуку.

Учні під час створення такого скрапбуку підбиратимуть зображення, що стосуються життя і творчості письменниці та наклеюватимуть їх у хронологічній послідовності. При оформленні скрапбуків доречно також використовувати і журналінг, який передбачає як звичайні підписи для фотографій, так і коротенькі коментарі, вірші або історії. Але завдання вони виконують одне: доповнити фотографії чи окремі елементи скрапбуку й розповісти їх унікальну історію.

Такий прийом самостійної учнівської діяльності дуже важливий під час вивчення біографії, адже найголовнішим аспектом тут є те, що учень не тільки прослухав (навіть якщо дуже уважно) розповідь про життєпис діяча, а ще й самостійно став активним учасником процесу осягнення особистості митця. В такому випадку знання молодшого школяра будуть більш переконливими та стійкішими.

У результаті роботи зі скрапбуком у дітей розвиваються такі компетентності:

- планувати свою подальшу діяльність;
- знаходити необхідну інформацію, аналізувати, узагальнювати та систематизувати;

- утверджувати власні рішення, у відповідності до своїх знань і вмінь;
- висловлювати власні судження та бажання під час усного мовлення.

Таким чином, вивчення біографії Лесі Українки за допомогою скрапбуку сприяє розкриттю творчого потенціалу учня, дозволяє йому продемонструвати самостійність, самому знайти розв'язання нестандартного питання, завдання. Створення скрапбуку допоможе збагатити, закріпити і систематизувати інформацію, а розглядання теки надалі дозволить швидко освіжити в пам'яті цікавий матеріал. Використання скрапбуку на уроках читання допомагає поживити навчальну діяльність, дозволяє урізноманітнювати процес сприймання інформації, підвищує якість та результативність уроку, робить його яскравішим, більш насиченим та привабливим для учнів. Робота зі скрапбуком сприяє зростанню продуктивності запам'ятовування інформації учнями.

Список використаних джерел

1. Галинська О. Скрап-об'єкти як дидактичний засіб підвищення мотивації вивчення літератури в школі. *Учитель*. № 1. 2015.
2. Пасічник Є.А. *Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти*. Київ: Ленвіт, 2000. 384 с.
3. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Скрапбукінг> (дата звернення: 15.02.2021).
4. URL: <http://vseosvita.ua/library/plan-konspekt-roboti-tvorcoi-majsterni-skrapbuk-novij-zasib-vivcenna-ukrainskoi-literaturi-298130.html> (дата звернення: 16.02.2021).

Прокопчук М.О.
магістрант (перший рік навчання)
педагогічного факультету,
науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Суржук Т.Б.
Рівненський державний
гуманітарний університет, Україна

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ НА УРОЦІ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ У 4 КЛАСІ

Уроки позакласного читання давно увійшли в практику літературної освіти учнів початкової школи. Без них тепер важко уявити освітній процес початкової школи. Яскравість, урочистість і навіть святковість, що виявляється у виборі місця проведення та оформлення, широке використання форм позакласної роботи, вільний вибір творів для обговорення, можливість звернення до сучасної літератури та класики – ці особливості уроків позакласного читання актуалізують важливість такого типу уроків для вчителів і учнів.

Під час педагогічної практики у початковій школі нами було розроблено та проведено урок позакласного читання у 4 класі з темою ««На шлях я вийшла ранньою весною». Життя та творчість Лесі Українки»».

Мета уроку полягала у поглибленні знань учнів про життя та творчість великої поетеси Лесі Українки. Під час зазначеного уроку ми формували в учнів вміння та навички визначення орієнтованого змісту незнайомої книги за ключовими її складовими, а також розвивали їх читацьку самостійність. Урок також мав на меті і патріотичне виховання, а саме любові до природи рідного краю, ціннісного ставлення до художньої літератури.

Урок розпочався з повідомлення його теми і мети. Ми запропонували учням прочитати вірш Д. Білоуса «Відгадай ім'я», текст якого було відображено на мультимедійній дошці. Це дозволило дітям актуалізувати свої знання, пригадати кому належать віршовані рядки, про які йшлося у вірші.

Потім попередньо підготовлений учень читав вірш Лесі Храпливої «Леся Українка».

Спільно з завідувачем бібліотеки ми заздалегідь підготували виставку книг, з якою дітям пропонувалось ознайомитись, розглянути її. Учням ми дали завдання звернути увагу на обкладинки, визначити за якою ознакою вони б поділили книги. Далі пропонувалось дітям вибрати збірку творів, розглянути побачене на обкладинці, визначити скільки у збірці віршів, як про це можна дізнатись. Ми акцентували увагу дітей на тому, чи є щось спільне між заголовком та ілюстрацією.

Під час бесіди ми з'ясували які ще збірки творів Лесі Українки знайомі учням класу, а також які її вірші.

Під час наступного етапу уроку відбувалося ознайомлення класу з біографією Лесі Українки, яке ми реалізували у формі виступу підготовлених учнів. Виступи дітей супроводжувалися демонстрацією ілюстрацій, довідкової літератури, слайдів презентацій.

1-й учень розповів, що народилася Леся Українка (Лариса Петрівна Косач) 25 лютого 1871 року на Волині в місті Новоград-Волинську (колись м. Звягель). В сім'ї було шестеро дітей. Леся мала двох братів – Михайла і Миколу та три сестри – Ольгу, Оксану, Ісидору.

2-й учень додав, що з часом сім'я переїхала до Луцька, а згодом – в село Колодяжне (неподалік м. Ковеля). Тут і минуло її дитинство. На все життя полюбила вона росянисті волинські луки, тихі лісові озера, предковічні соснові бори.

3-й учень розповів, що у 10 років на святі Водохреща Леся застудилася. З цього часу і починається її тяжка виснажлива боротьба з хворобою. Лесі не довелося через цього жодного дня ходити до школи. Вчителями були мати – письменниця Олена Пчілка, батько – юрист Петро Антонович, книги, життя, природа.

4-й учень додав, що Леся було ж такою дитиною, як і ми. Мала великі здібності. В п'ять років уже вмiла читати і писати. Рано навчилася грати на фортепіано. Вмiла гарно вишивати, співати. Але над усе любила природу.

В 9 років вона написала свій перший вірш «Надія». В 13 років почала друкувати свої вірші в журналі (журнал «Зоря», вірш «Конвалія»). Мати вибрала їй псевдонім Леся Українка. Чому Українка? Цим підкреслювалось, що вірші пише справжня українська дівчинка. Леся Українка написала багато творів для дорослих і дітей. Померла Леся Українка 1 серпня 1913 року на Кавказі в м.Сурамі. поховано її у Києві на Байковому кладовищі.

Після прослуховування інформації від однокласників, учні працювали над експрес-тестом.

1. Поетеса народилась у 1871 році ...

А) 25 лютого Б) 8 березня В) 25 січня

2. Який літературний псевдонім матері?

А) Марійка Підгірянка Б) Олена Пчілка В) Наталя Забіла.

3. Яке справжнє прізвище Лесі Українки?

А) Лариса Письменна; Б) Леся Мовчун; В) Лариса Косач-Квітка.

4. Який перший вірш написала поетеса?

А) «Конвалія» Б) «Мамо, іде вже зима» В) «Надія».

5. Хто допоміг дібрати літературний псевдонім?

А) мама; Б) тато; В) тітка Еля.

6. Доля Лесі була нелегкою, тому що...

А) її вигнали з України; Б) за вірші посадили во в'язниці;

В) з дитинства страждала на невиліковну хворобу.

7. Похована Леся Українка...

А) у Львові на Личаківському кладовищі;

Б) у Києві на Байковому кладовищі;

В) У Грузії у місті Сурамі.

Під час наступного етапу уроку проводилася робота з опрацювання вірша Лесі Українки «Давня весна». Ми виразно з музичним супроводом декламували вірш. Після декламації було проведено хвилинку емоційного налаштування дітей на розумову діяльність. Ми запитали в учнів, які почуття у них викликав

цей вірш та чому. Також учням пропонувалося пригадати прихід весни, який у них тоді буває настрої, що вони чекають від весни.

Словникова робота передбачала наступне завдання. Потрібно було розглянути стовпчики слів, визначити, що об'єднує слова I і II стовпчика, яке слово зайве у II і чому. Також слід було дібрати антоніми до слів I стовпчика. Слід було дібрати синоніми до слів *ясна, мила, весела, щедра*.

Весела		ясна
хвора	шум	мила
радісна	весна	щедра
тісна	квітки	зелений
білесенькі	хатина	самотня

Також діти пояснювали значення слова *самотня*.

Після словникової роботи кожен учень читав вірш мовчки, визначали, хто головний герой вірша, від чийого імені ведеться розповідь.

При осмисленні змісту вірша, працюючи над образними засобами твору з учнями, ми пропонували наступні завдання:

- Знайти у перших двох строфах рядки, в яких про весну говориться як про живу істоту. Які із синонімів, що ви добирали до слів, можна вжити у вірші? Чому ви так вважаєте?

- Яким був спочатку настрої дівчинки? Чому вона була дуже сумна?

- Який дарунок принесла весна поетесі? Як про це сказано у вірші?

- Як потім змінився настрої дівчинки? Чим це було викликано? Як це можна передати під час читання?

- З яких рядків видно, що незважаючи на хворобу, героїня сильна, мужня, що вона з любов'ю ставиться до природи?

- Як поетеса описує у вірші пробудження природи: вітру, дерев, пташок?

Прочитайте ці рядки.

- Поясніть, як ви розумієте вислови: *«промінням грала, сипала квітки», «співало все, сміялося, бриніло»*.

- Поміркуйте, чому Леся Українка назвала вірш «Давня весна».

Робота закріплювалася виконанням мовно-логічного завдання, яке полягало у з'єднанні слова середньої колонки з відповідними прикметниками, щоб утворилися словосполучення із вірша.

Наступним етапом було виразне читання вірша, яке передбачало передачу голосом зміни настрою героїні. Опрацювання вірша «Мамо, іде вже зима» проводилося дітьми самостійно мовчки.

Проводилася бесіда за змістом вірша з використанням малюнків до нього за низкою питань:

- Про що б ви розповіли за першим малюнком?
- Про що розповідає другий малюнок?
- Як би ви допомогли бідним пташкам взимку?

На уроці ми звернулися до прийому інсценізації уривка вірша «Мамо, іде вже зима». Підсумок уроку складався з бесіди за запитаннями.

- Що цікавого ви дізнались на уроці?
- Про що розповісте вдома?
- Як вшановується пам'ять Лесі Українки в нашій країні?

Урок ми завершили читанням слів О. Гончара про Леся Українку. Кожним словом, кожним променем думки, кожним болем своїм живе в душі нашого народу людина, що ім'я їй Леся Українка.

Список використаних джерел

1. Зимульдінова А.С., Проць М.М. Методика викладання української мови в початкових класах. Методичні рекомендації. Дрогобич: Посвіт, 2007. 136 с.
2. Каніщенко А.П. Методика навчання української мови в початковій школі: лекційно-практичний курс із дисципліни. Книга 2. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2016. 174 с.
3. Коваль Г.П., Суржук Т.Б. Методика викладання української мови. Рекомендації до виконання науково-дослідної тематики: навчально-методичний посібник для студентів ВНЗ. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2010. 368 с.
4. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за наук. ред. М.С. Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2010. 364 с.

Ратінська О.М.
аспірантка кафедри психології та
педагогіки
науковий керівник
доктор психологічних наук, професор
Гандзілевська Г.Б.
Національний університет
«Острозька академія», Україна

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ІМУНІТЕТУ ДО КІБЕРБУЛІНГУ

Кожна культура має свій певний стійкий набір текстів, що передаються із покоління в покоління і є прототипами для особистої життєвої історії індивіда [3, с. 54]. Видатні твори актуальні завжди. Так, розглядаючи твори Лесі Українки ми можемо бачити сучасність емоційної складової творів. Для дітей молодшого шкільного віку важливо, щоб література збігалася з їхнім внутрішнім уявленням про світ та мала емоційний відгук в їх свідомості. Особливої уваги у такому контексті заслуговує метафоричний наратив. Робота з психологічним аналізом казок, оповідань, віршів є привабливим і досить ефективним інструментом як для діагностики, так і для корекційної роботи психолога з дітьми. Питаннями діагностики, профілактики та корекції творчими доробками займалися багато спеціалістів: оповіданнями І. Лазаренко, Ю. Вінтюк, Е. Натанзон, І. Страхов; казками Т. Зінкевич-Евстігнєєва, Р. Ткач, О. Хухлаєва, Луїза фон Франц, М. Вудман та ін. Так, відома австралійська психологиня Д. Бретт у своїх дослідженнях наголошує, що ідентифікація дитини з головним персонажем сприяє присвоєнню стратегій поведінки, характерних для героя, знайомить із новими способами справлятися зі страхами, проблемами [2, с.8]. Очевидно, що емоційний відгук та ідентифікація з героєм є засобом пошуку та оволодіння ресурсами до різних загроз, в тому числі і до кібербулінгу.

Найчастіше психологічний імунітет вивчається у вимірі адаптаційних ресурсів (С. Васьківська), ресурсів особистої стійкості (А. Оллах), ресурсів

життєвого сценарію (Г. Гандзілевська, 2018) та ін. Поняття кібербулінг розглядається як цькування, залякування з використанням інформаційно-комунікаційних засобів: мобільні телефони, електронна пошта, соціальні мережі, ігрові мережі тощо [5, с.182].

Результати наших досліджень [7, с.219] демонструють гостру необхідність розробки психолого-педагогічного супроводу дітей з метою формування у них психологічного імунітету до кібербулінгу. Вагоме значення мають праці таких зарубіжних дослідників, як D.Halpern 2002, де зосереджено увагу на ролі критичного мислення дітей та кібербулінгу; S.Hinduya, J.Patchin, 2015 в яких вивчається вплив кібербулінгу на дезадаптивну, емоційну, деструктивну поведінку дітей; M.Ybarra, K.Mitchell, D.Finkelhor, 2007 [1, с.69].

Згідно до досліджень Л. Найдьонові [5] діти, які стали жертвами булінгу, втрачають відчуття емоційної та фізичної безпеки, відчувають безпорадність і страх від постійної загрози; у них розвиваються тривожні та депресивні розлади; втрачається повага до себе; страхи та невпевненість руйнують здатність до формування стосунків. Згідно до результатів теоретичного аналізу проблеми, емпіричного дослідження виділено основні напрямки роботи у контексті формування психологічного імунітету молодших школярів: розвиток самооцінки й самоцінності молодшого школяра, його соціалізації, та таких компонентів кіберімунітету молодшого школяра, як емоційний інтелект, саморегуляція та критичне мислення.

Наразі є актуальним переосмислити творчі доробки Лесі Українки через призму актуальних складнощів, та контексту сьогоденності. За допомогою казки «Біда навчить» [9] ми можемо розробити низку завдань на формування соціалізації дітей молодшого шкільного віку. У даній казці ми бачимо, як головний герой, який не мав уяви про спілкування, на початку казки, свої потреби захищає бійкою. Але починає розуміти, що нестача соціальних навичок призводить до негативних наслідків – горобець залишився голодний. Горобець приймає рішення пошукати собі наставника, але навколо горобця опиняються птахи з такими ж самою поганими навичками контакту, замість

омріяної допомоги горобець знаходить тільки осуд та вигнання. В цій частині казки, дітям можна показати те, як важливо прислухатися до інших, як важко опинятися без підтримки, коли вона вкрай потрібна. Закінчується казка про горобця - добре, тим що він методом наслідування навчається справлятися зі складнощами, але якою емоційною ціною? Завдяки ідентифікації із головним героєм діти зможуть на собі відчути відчай, яких буває коли не маєш на кого спертися, а при ідентифікації з різними пташками діти зможуть побувати у ролі того хто відноситься байдуже та зверхньо, і закарбують цей досвід як негативний. Як ми бачимо, що в казці Лесі Українки «Біда навчить» ми можемо формувати деякі навички соціалізації, та важливий компонент емоційного інтелекту – емпатію, співчуття.

Ще одна казка, яка може стати допоміжним матеріалом в роботі з соціальними навичками, при формуванні психологічного імунітету у молодших школярів, «Три метелики» [8]. В цій казці головні герої - друзі, які не кидають один одного заради свого комфорту, вони підтримують один одного в біді, і дають можливість відчути себе сильними. Зі слів білого метелика до лілії: «Сам-один не хочу ховатися в тебе! Або вже разом з своїми братами десь знайдемо захист, або вже в купі будувати будемо». Завдяки розігруванню цієї казки, діти можуть відчути себе в тій тривозі, коли в складній ситуації можна залишитися сам на сам з бідною. А граючі метеликів-друзів вони можуть відчути ту силу, яка дає змогу допомагати другу. Завдяки цій казці, Ми можемо показати дітям, що коли вони навчаються підтримувати один одного, вони відчувають силу протистояти будь якому нападу разом зокрема булінгу та кібербулінгу.

Таким чином ми бачимо, як за допомогою психологічного аналізу, внесення сучасного контексту та емоційне включення, через розігрування ролей може перетворити твори Лесі Українки на матеріал психологічної підтримки та педагогічного впливу на важливі навички формування психологічного імунітету, зокрема проти кібербулінгу.

Список використаних джерел

1. Hinduja, S. & Patchin, JW 2018 Cyberbullying Identification, Prevention, and Response. Cyberbullying Research Center. - URL: <https://cyberbullying.org>
2. Бретт Д. Жила была девочка похожая на тебя. из-во «Класс», 2006, с. 8
3. Гандзілевська Г.Б. Життєві сценарії українських емігрантів (психолого-акмеологічний дискурс): монографія. Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2018. 484 с.
4. Лазаренко І.В. Провідні принципи літературно-психологічного аналізу художнього твору. Українська література. 2013. № 10. С. 31-33.
5. Найденова Л. А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу: підручник\ Л. А. Найденова; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 244 с.
6. Ратінська О. М. Психологічний аналіз казки г. Х. Андерсена «Гидке каченя» крізь призму протистояння булінгу. *Наративна психологія: теорія, емпірика, практика*. Доповіді ключових спікерів І Всеукраїнської науково-практичної конференції (29–30 листопада 2019 р., м. Кривий Ріг). – Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2020. – 70 с. – URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/3680>
7. Ратінська О.М Проблеми хейтерства у дітей та підлітків в умовах он-лайн навчання. Тенденції та перспективи розвитку психології та соціальної роботи в сучасному суспільстві: Збірник матеріалів міжнародної наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, ОНУ імені І. І. Мечникова, 5 листопада 2020 р. С 219.
8. Українка Л. Три метелики. Київ: Вид. Навчальна книга – Богдан, 2017. 32 с.
9. Українка Л. Біда навчить. Київ: Вид. Навчальна книга – Богдан, 2006. 38 с.

Романів Х.Л.

ст. 5 курсу

факультету педагогіки, психології

та соціальної роботи,

науковий керівник

доктор педагогічних наук, професор,

Романюк С.З.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича, Україна

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ

ЛЕСІ УКРАЇНКИ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства перед системою вітчизняної освіти, і в першу чергу початковою школою, яка перебуває в процесі докорінного оновлення, стоїть завдання забезпечити в зростаючих поколіннях формування не тільки життєво важливих компетентностей, але й національну свідомість, від якої залежить їх громадянська позиція, отже й

майбутнє держави. Цьому насамперед сприяє затвердження нових стандартів освіти, модернізація педагогічних технологій та дидактичного супроводу, які спрямовані на становлення людини як особистості, фахівця, громадянина, досягнення її успіху в усіх сферах життєдіяльності.

Важливим засобом вирішення зазначених завдань є всебічне пізнання нашої історії, освоєння творчої спадщини видатних особистостей, які зробили вагомий внесок у розвиток освіти, науки та культури України. До таких особистостей в українській педагогіці належить всесвітньо відома поетеса Леся Українка (Лариса Петрівна Косач). Її освітня діяльність та педагогічні погляди значно випереджали ряд навчально–виховних думок того часу та розвивалися за певними педагогічними принципами.

Вивченню особистості та діяльності Лесі Українки присвячені роботи літературознавців, критиків, біографів та діячів культури – А. Каспрука, А. Костенка, А. Бичко, А. Диба, В. Агеєва, Д. Донцова, Є.Шабліовського, І. Денисюка, М. Деркач, М. Мороза, Л. Міщенко, О. Бабишкіна, О. Дейча. Останнім часом з'явилися дослідження філософських, історичних, політично-соціальних поглядів письменниці (А. Криловець, Л. Скупейко, Ю. Багаліка, Ю. Кузьминець). Детальний аналіз педагогічних ідей Лесі Українки в контексті проблематики сучасної освіти здійснили В. Струманський, В. Смаль, І Шиманська, Л. Артемова, М. Гриньова, Н. Шевченко, О. Березюк та ін.

Леся Українка — українська письменниця, перекладачка, фольклористка, культурна діячка. Її називають красою і гордістю нації, геніальною дочкою українського народу, духовним вождем української інтелігенції. У її особистісному становленні і громадянському змушненні провідну роль відіграла її рідна мати щира патріотка України Олена Пчілка, вся діяльність якої була спрямована на поширення національної освіти. Вона не захотіла віддавати своїх дітей до російської гімназії, тому всі вони виховувалися й навчалися в сім'ї. У домашніх умовах Леся Українка отримала ґрунтовну освіту і протягом усього життя не припиняла самоосвіти. Володіла десятима мовами (німецькою, французькою, англійською, італійською, грецькою, латинською, польською,

болгарською та іншими), глибоко знала історію, світову літературу, філософію, добре грала на фортепіано, мала гарний голос, захоплювалася живописом. Перебуваючи на лікуванні в Криму, на Кавказі, в Австрії, Німеччині, Італії, Єгипті, Леся Українка збагачувалася враженнями, вивчала життя людей різних країн і змальовувала його в своїх літературних творах [1].

Леся Українка здійснила детальний аналіз стану школи та освіти того часу, запропонувала низку важливих положень про виховання всебічно розвинених, вольових особистостей. Надавала перевагу демократичному навчанню та наполягала на народній системі навчання і виховання. Відома поетеса відстоювала рідну мову, культуру, національні традиції у вихованні та навчанні. До того ж сама з раннього дитинства цікавилася проблемами тогочасної культури, освіти та навчально–методичною літературою. Доказом цьому є складений нею у 1902 році збірник «Дитячі ігри, пісні та казки Ковельського, Луцького і Новоград-Волинського повітів Волинської губернії», а також виданий у 1917-1918 рр. збірник «Народні мелодії з голосу Лесі Українки».

При цьому педагогічні здібності поетеси та брак якісних підручників наштовхнули її на думку написати для меншої сестри підручник стародавньої історії східних народів. У 1891 р. книжка на 15 друкованих аркушів була закінчена. Та роботу над навчальною книгою Леся Українка вважала незавершеною і тому тільки в останні роки життя дала згоду на її друкування. У підручнику письменниця повсякчас спрямовує думку читача на роздуми про долю рідного народу, зіставляючи минуле життя із сучасним. Відтворення стародавньої історії східних народів пройнята повагою до трудящих, співчуттям до їх визвольної боротьби, гнівом проти поневолення. Підручник «Стародавня історія східних народів» є яскравим свідченням глибокої обізнаності Лесі Українки з історією багатьох народів [2].

Не менше уваги у своїй творчій діяльності Леся Українка приділяла освіті, вона надзвичайно хвилювалась і за стан тогочасної початкової школи. Поетеса вважала, що найважливішим завданням є навчити дітей розуміти зміст прочитаного, а не тільки вміти читати. Ці думки були опубліковані у 1895 році

у журналі «Народ» в статті під назвою «Школа». Також у цій статті, крім критики церковно-патріархальних шкіл, поетеса показала справжнє становище учителів. Вона вважала, що тогочасний підхід до навчання не забезпечує реалізацію програми освіти та самонавчання і самовиховання особистості учня.

Леся Українка присвятила багато творів найменшим читачам, оскільки поетесу хвилювало те, що видається дуже мало творів для дітей українською мовою. Найтісніше авторка співпрацювала із такими журналами, як «Перший вінок», «Дзвінок», «Ілюстрована бібліотека для молодіжі, міщан і селян» та «Молода Україна».

Найбільше поезій Лесі Українки, призначених для маленьких читачів, було розміщено на сторінках журналу «Дзвінок», який став виданням, що несло культуру і просвіту дітям.

Уперше твір Лесі Українки з'явився у цьому виданні в 1890 році. Ним стало оповідання «Метелик» (1890 р., № 14, С. 106), написане у 1889 році. Поезія «Мамо, іде вже зима...» побачила світ на сторінках журналу в № 22 за 1890 р. (с.169). Крім цих творів, на сторінка журналу «Дзвінок» були опубліковані вірш «Вишеньки» («Поблискують черешеньки в листі зелененькім...») (1891, № 14, С. 115), оповідання «Біда навчить» (1891р., № 23, С. 186-187), «На зеленому горбочку» (1898 р., № 17-18, С. 277), «Надія» (1898 р., № 20, С. 315), «До руської дитини» (1900 р., № 16, С. 251), «Діточе віче» (1910 р., № 3-4, С. 34-35) та вірш на роковини Шевченка «Колись нашу рідну хату...» (1912 р., № 13, С 201) [3].

Леся Українка вважала, що учитель – це в першу чергу щирий друг, порадник та старший товариш. А щоб стати таким учителем, потрібно бути професіоналом та доступно і науково викладати свій предмет, вміти викликати інтерес до вивчення предмета, вміти зацікавити учнів. На її думку, вчителем може називатися лише та людина, яка є прикладом для учнів, орієнтує на справжні цінності життя і виховує їх. Такий образ учителя змальовано у п'єсі «У пущі» в особі Ричарда Байрона, який не лише передає свої професійні знання і

вміння скульптора учневі, а й щиро вболіває за обриси формування, «ліплення його душі» [4, с. 50].

Також Леся Українка велику увагу приділяла питанням освіти дорослих та наполягала на організації колективних читань для народу. З цією метою нею був складений каталог видань для таких читань. Особливе місце займали популярні брошури, які давали істинну уяву про найважливіші соціально-політичні проблеми та правдиво висвітлювали вітчизняну й світову історію.

Можна зробити висновок, що педагогічні погляди та поетична творчість Лесі Українки є важливим внеском у проблему розвитку особистості. При цьому поетеса не написала педагогічних праць щодо методик виховання і навчання учнів та організації освітньо-виховного процесу. Але завдяки оточуючим, вихованню в сім'ї, в якій зростала юна поетеса, вона створила свою педагогічну систему, підтверджувала принципи зв'язку навчання з життям та родинної педагогіки. Тому творчість Лесі Українки є джерелом новітніх ідей для науковців, практиків та всього суспільства. Її творча спадщина заслуговує на активне використання в освітньому процесі сучасної початкової школи, позаяк ґрунтується на педагогічних, гуманістичних та національних засадах, на загальнолюдських морально-етичних цінностях.

Список використаних джерел

1. Артемова Л.В. *Історія педагогіки України* : підручник. Київ: Либідь, 2006. 424 с. – Режим доступу: https://subject.com.ua/psychology/history_pedagog/22.html.
2. Березюк О.С. *Педагогічні погляди Лесі Українки*. ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2001. № 7. С. 22—24
3. Мороз М.О. *Літопис життя та творчості Лесі Українки*. Київ: Наукова думка, 1992. 632 с.
4. Струманський В.П. *Педагогічні погляди Лесі Українки*. Початкова школа. 1996. №2.

Соколова О.О.
ст. 5 курсу
факультету педагогіки, психології
та соціальної роботи,
науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор,
Романюк С.З.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна

ВТІЛЕННЯ ВИХОВНИХ ІДЕАЛІВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Проблема розвитку національної школи, забезпечення національного виховання зростаючих поколінь у нашій державі вирішується відповідно до положень Конституції (Основного Закону) України, законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти та інших законодавчих документів. Науково обґрунтоване, належним чином організоване навчання й виховання відображає духовний поступ народу, сприяє збереженню й збагаченню його культури.

Особливий дослідницький інтерес становить період кінця XIX - початку XX ст., коли в умовах політичних заборон і переслідувань в Україні міцнів і розвивався рух національно-культурного відродження. Саме тоді у вітчизняній педагогічній думці сформульовано концептуальні засади національної освіти і виховання, висунуто ґрунтовні ідеї щодо формування виховного ідеалу українця, визначено провідну роль у цьому процесі художньої літератури, важливе місце у творенні якої належить геніальній поетесі Лесі Українці.

З часу появи творчість славної доньки українського народу привертала увагу багатьох дослідників. Зміст і особливості розвитку педагогічних та соціальних поглядів Лесі Українки аналізують А. Бичко, А. Калениченко, Л. Міненко, М. Мороз та ін.; виховний потенціал її творів розкривають О. Бабишкін, А. Костенко, В. Костюченко [4, с. 37].

Національно-патріотична виховна тематика займала провідне місце у творчій спадщині Лесі Українки. Видатна поетеса обстоювала рідну культуру,

мову, національні традиції у вихованні. Всі виховні проблеми вона розв'язувала в світлі завдань громадянського виховання. Думки Лесі Українки про народну освіту не можна відокремити від усєї системи її поглядів і переконань. Національною ідеєю наскрізь пройняті просвітницька діяльність та педагогічні погляди щирої патріотки.

Леся Українка зосереджувала власні зусилля на активній діяльності, а тому запропонувала практичну програму «за нове життя». Особистий національний обов'язок поетеса вбачала в найефективнішому використанні слова як своєї «єдиної зброї» [1,3].

Піклування Лесі Українки про розвиток національної культури, прагнення винести її на рівень передових культур Європи, турбота про освіту, статус рідної мови серед інших мов, високу людську мораль диктується тими складними соціально-політичними умовами, які склалися в Україні на межі століть, але національне життя і за таких обставин не зникло, а лише набуло нових форм, і потужним чинником українського національного руху стає література, адже, «ведучи мову про українську філософську традицію у XIX, а потім у XX столітті, варто мати на увазі, що вона, здебільшого, виражається у непрофесійній сфері. Часто вартісні для українців філософські ідеї знаходили вияв у художньо-літературних творах, іноді в творах публіцистичних, які були більш придатні для філософування» [2, с. 165].

Леся Українка ретельно аналізувала стан освіти та школи свого часу, утвердила низку важливих положень про виховання всебічно розвинених, вольових людей, показала неспроможність офіційних канонів у вихованні й віддавала перевагу демократичній, народній функціональній системі навчання і виховання.

Вона нещадно виступила проти злочинної політики російського царизму, спрямованої на обмеження бюджетних асигнувань для народних шкіл, на пригнічення вчителів та учнів, критикувала й тогочасні середні школи, в яких процвітали муштра і зубріння. З радістю вітала рух протесту учнівської молоді проти закостенілої системи навчання [4, с. 38].

Літературознавець Микола Зеров у розвідці про Леся Українку наголошує, що «справжній пафос» її творчості – розв’язування загальнолюдських проблем та вічних колізій, найулюбленіша сфера – світ ідей, а її творчість стала «голосом ґрунту», страждати примушувала не відсутність образів, а переобтяженість ними.

Леся Українка не оминає принагідної можливості для виховання чесності, правдивості, що завжди осмислені в культурі будь-якого народу. Створений поетесою підручник «Стародавня історія східних народів», спрямований на виховання в молоді національних поглядів і суджень, репрезентував читачеві наукове розуміння історичних явищ, розуміння культуро-творчих чинників життєдіяльності народу.

З демократичної позиції розглядала Леся Українка роль учителя народної школи, який повинен виховувати молодь, надихати її на чесні, благородні справи. Поетеса привертала увагу громадськості до долі народних учителів, боролась за поліпшення їх суспільних прав і матеріально-побутових умов. Народним учителям вона висувала високі вимоги: добре знати свій предмет, орієнтуватися в інших науках, у літературі й мистецтві, вивчати психологію дитини, застосовувати раціональні методи навчання й виховання. «Якщо вчитель ... добрий, освічений, то й учні знають те, що потрібно знати...», – наголошувала Леся Українка [3].

Зрештою, вона й сама виступала у ролі вчительки. До учнів ставилася з надзвичайною любов’ю й увагою. Організовуючи для дітей шевченківські вечори, добивалася серйозного ставлення до участі в них, вчила з ними вірші, старшим допомагала складати виступи про життя Т. Шевченка [3].

«Серед педагогічних поглядів Лесі Українки центральне місце займало переконання в тому, аби дитина з допомогою наставника сама виробляла собі світогляд», - зазначав В. П. Струманський. Для цього потрібно, щоб учні читали не тільки основну літературу (підручники), а й додаткову. У цьому Лариса Петрівна була добрим прикладом для своїх вихованців.

У публіцистичних творах, рецензіях та відгуках поетеса зверталася до вчителів України із закликами забезпечити підготовку молоді до життя на принципах широкого пізнання навколишнього світу, виховання у дитини високої моральності, пробудження і розвитку національної самосвідомості, плекання поваги і дружби між народами.

Мету родинного виховання діячка вбачала у формуванні людини-борця. Так, в оповіданні «Помилка» вона пише, що досягнути цієї мети можна розвиваючи природні нахили дитини. Тому весь уклад сім'ї Косачів був спрямований на те, щоб діти краще розуміли красу рідного краю, його традиції, звичаї, не соромилися працювати і любили працю.

Велику увагу Леся Українка приділяла вихованню дітей дошкільного віку. Вона написала для них і про них високохудожні твори, в яких виявила глибоке знання дитячої психології. Поетеса мріяла про всебічне виховання дітей з народу в умовах нового, справедливого суспільного ладу. Публікувала твори для дітей у журналах «Дзвінок», «Молода Україна», для них писала поезії, які пов'язані з природою і в яких перемагає життєрадісний, життєствердний настрій.

Серед творів Лесі Українки є казки, фантастична форма, вигадка яких пом'якшує їх повчальний зміст. Головний герой казки «Біда навчить» – легковажний, безтурботний горобчик, якому крук дає пораду: «Розум, молодче, по дорозі не валяється, не так-то його легко знайти! ... поки біди не знатимеш, то й розуму не матимеш. От тобі моя наука...». На прикладі поневірян нерозсудливого горобчика діти вчать дослухатися до порад старших, досвідчених людей. «Лелія» оповідає про хворого хлопчика Павлуся і царицю ельфів Лелію, яка знайомить його з людьми і життям. Цікава поетична казка невимушено вчить дітей добра, вміння спілкуватися [2, с. 166].

Важливою педагогічною проблемою вважала Леся Українка брак літератури для дитячого читання. На той час надто мало було книг українською мовою, майже не перекладались російські твори Тараса Шевченка,

Марка Вовчка. На початку 1890-х років Леся добирала і редагувала твори наддніпрянських письменників для журналу «Дзвінок».

Леся Українка з болем писала про тодішні шкільні підручники, які не живили розум дітей, не сприяли розвитку їхніх творчих сил, а обмежували розумово-пізнавальну діяльність.

Важливою лінією творчості видатної письменниці є орієнтація на формування людини-творця, гуманної та небайдужої до проблем інших. Серед морально-етичних якостей, що становлять основу виховного ідеалу українця, виокремлює ті, які характеризують його як чесну, порядну людину, свідому свого обов'язку перед рідним народом, засуджує агресивність, продажність таланту, соціальна пасивність. Педагогічну цінність становить розкриття поетесою таких морально-етичних понять, як справедливість, гідність, здатність до самопожертви, особиста мужність і цілеспрямованість [2, с. 167].

Отже, педагогічні погляди та літературно-художня спадщина Лесі Українки є вагомим вкладом у проблему розвитку творчих здібностей особистості й пройняті національною ідеєю. Найголовніший їх принцип – зосередити зусилля на діяльній роботі для нового життя.

Творчий доробок Лесі Українки й донині має великий вплив на зростаюче покоління: розкриває перед ним світ високої моралі й духовності, плекає у серці кожної дитини справжнє почуття національної гідності. Палке слово великої просвітительки виховує підростаюче покоління в дусі національно-патріотичної активності, щирої любові до рідної Батьківщини.

Список використаних джерел

1. Березюк О.С. Педагогічні погляди Лесі Українки [Текст] / О.С. Березюк. - Житомир : Житомир. пед. ун-т, 2011. - С. 3-4.
2. Білан Т.О. Проблеми формування виховного ідеалу в творчості Лесі Українки Актуальні проблеми духовності: зб. наук, праць / Ред.: Я. В. Шрамко Вин. 11. Кривий Ріг, 2010 – С. 160-167
3. Педагогічні ідеї Михайла Драгоманова, Івана Франка, Лесі Українки [Електронний ресурс] // Історія педагогіки України. Розділ IV. Педагогічна думка в другій половині XVIII - XIX ст. - Режим доступу : <http://subject.com.ua/psychology/history/pedagog/22.html>
4. Потапюк Л. М. Ідеї національного виховання у педагогічній спадщині Лесі Українки / Л. М. Потапюк, М. В. Троханенко // Педагогічний пошук. - 2016. - № 4. - С. 37–39. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2016_4_12.

Соловійова М.Є.
ст. 1 курсу магістратури
педагогічного факультету,
науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент,
Суржук Т.Б.
Рівненський державний гуманітарний
університет, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ДЛЯ РОБОТИ З РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Мова – одне з див, за допомогою якого люди передають найтонші відтінки думок і почуттів. Вона віддзеркалює душу народу, його історію. Збагнути таємницю мови, прочитати історію слів, а звідси – предметів і явищ, може тільки той, хто знає рідну мову.

Метою початкового курсу мовно-літературної освіти є розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей; розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, міжкультурному діалозі; розвиток емоційно-чуттєвого досвіду, мовленнєво-творчих здібностей [3, с. 194]. Досягнення поставленої мети передбачається виконанням цілого комплексу завдань, серед яких виокремимо виховання в учнів позитивного емоційно-ціннісного ставлення до української мови, читання, дитячої книжки, формування пізнавального інтересу до рідного слова, прагнення вдосконалювати своє мовлення; розвиток мислення, мовлення, уяви, пізнавальних і літературно-творчих здібностей школярів.

Основою навчання і розвитку мовлення учнів є система вправ, які забезпечують успіх оволодіння українською мовою. До лексико-семантичних належать вправи із синонімами, антонімами, фразеологізмами; словниково-логічні вправи сприяють розвитку логічного мислення на основі лексичної роботи (вони спрямовані на формування в учнів умінь порівнювати, зіставляти,

групувати, узагальнювати тощо); лексико-граматичні вправи пов'язані з вивченням граматики (їх мета полягає не тільки в засвоєнні граматичних знань і вмій, а й у збагаченні та активізації словникового запасу) [1, с. 209 – 226].

Для того, щоб учні початкових класів знали мову, вміли вправно нею користуватися, школярів потрібно зацікавити роботою зі звуком, словом, словосполученням, реченням, що звучать у кращих творах української літератури.

Леся Українка – митець, чиї твори можна читати і перечитувати по кілька разів, одержуючи при цьому не тільки естетичну насолоду, а й пізнаючи глибину образів, думок, проблем, захоплюючись способами їх художнього вираження, відкриваючи все нові грані непересічного таланту автора.

Наведемо приклади вправ на формування і розвиток мовлення учнів початкових класів, розроблених на основі творів Лесі Українки.

Лексико-семантичні вправи.

Вибір з тексту синонімів і групування їх у синонімічні ряди («Літо краснее минуло...»)

Ждіте, ждіте, любі діти!	І завітне наше поле,
Літо знов прилине,	І зазеленіє, –
Прийде мила годинонька,	Знов його весна прекрасна
Як зима та згине;	Квіточками вкриє

Літо, весна – мила годинонька, прилине – прийде, завітне – квіточками вкриє.

Додаткові завдання. Спробуйте дібрати інші синоніми до вибраних іменників і дієслів. Складіть речення із самостійно дібраними синонімами. Спробуйте пояснити різницю між поетичними рядками і самостійно складеними реченнями.

Учитель звертає увагу учнів на те, що поза текстом дібрані слова можуть втратити синонімічні зв'язки. У тексті ж вони називають те саме і служать засобом зв'язку.

Розташування синонімів за зростанням чи зменшенням міри якості («Мамо, іде вже зима...»)

«Мамо, ті сиві пташки	«Спів пташині потіха одна,—
Сміливі, певно, ще й дуже,	Хоч голодна, співа веселенько,
Чи то безпечні такі, —	Розважає пташине серденько,
Чуєш, цвірінькають так,	Жде, що знову прилине весна».
Мов їм про зиму байдуже!	
Бач – розспівалися як!»	

Цвірінькають – розспівалися – співа веселенько.

Така робота сприятиме усвідомленню учнями градації синонімів з метою вибору із синонімічного ряду найточнішого слова для зображення того чи іншого предмета, явища чи події.

Групування антонімів («Вишеньки»)

«Ой вишеньки-черешеньки,	«Ой то ми так високо
Червонії, спілі,	Виросли на гіллі, —
Чого ж бо ви так високо	Якби зросли низесенько,
Виросли на гіллі!»	Чи то ж би доспіли?»

Високо виросли – зросли низенько; червонії, спілі – «Чи то ж би доспіли?»

(«Конвалія»)

Ой на балі веселая	То ж панночка в веселому
Музиченька грає,	Вальсі закрутилась,
Конвалії та музика	А в конвалії головка
Бідне серце крає.	Пов'яла, схилилась.

Веселая музиченька – бідне серце; музиченька грає – серце крає; закрутилась – пов'яла, схилилась.

Проводячи роботу над з'ясуванням ролі антонімів у авторських текстах, учитель має ставити за мету збагатити дитяче мовлення антонімічними парами, навчити школярів доречно їх використовувати.

Яскравості, образності й емоційності додають мовленню сталі вислови (фразеологізми). Наведемо приклади з «Казки про Оха-чудотворця»

Хоч би навіть ненароком	Бо затягне з головою
Теє «ох!» промовив ти,	Трясовиця мохова
Знай, що вилізе те боком, –	І з душею, ще живою,
Воріття вже не знайти!	Під землею похова.

Вилізе те боком, воріття вже не знайти, затягне з головою.

Учні початкових класів спроможні зрозуміти значення фразеологізмів і, за потреби, використовувати їх у власних висловлюваннях. Тому учнів слід залучати до такої роботи.

Словниково-логічні вправи спрямовані на формування в учнів умінь порівнювати, зіставляти, групувати тощо. Наведемо приклади завдань.

Учитель або учень читає вірш «Красо України, Поділля».

Завдання: згрупувати вислови, вжиті в переносному значенні.

Балочка весела, хати садками вкриті, срібним маревом повиті, розмовляють з вітром в полі; річка плине, берег рвучи.

Для чого їх використовує поетеса?

Ці слова передають уявлення поетеси про красу і багатство подільської землі, відтворюють вічність руху в природі.

Лексико-граматичні вправи. Наведемо приклад на уривку з вірша «Співець».

Гордо палала троянда розкішна,	А соловейко троянді вродливій
Найкраща з квіток, –	Так любо співав,
Барвою й пахом вродливиця	Голосом дивним співець
пишна	чарівливий
Красила садок.	Садки розвивав;

Завдання: знайдіть у тексті вірша спільнокореневі слова; різні форми одного й того ж слова; до яких частин мови належать слова з вірша.

У результаті такої роботи активізуються словотворчі здібності дітей, збагачується їхній словниковий запас, уточнюється значення слів.

Орієнтація під час вивчення мови та розвитку мовлення на літературні тексти дасть змогу, по-перше, показати красу і силу мови, її виражальні особливості, гнучкість та багатство, по-друге, ефективно засвоїти теоретичні й практичні питання, бо тільки в такий спосіб можна пробудити інтерес до мови, поєднувати вивчення граматики з виразним читанням, а отже, розраховувати на свідоме й ефективне засвоєння пропонованого для розгляду матеріалу.

Вивчення мови на основі аналізу тексту в єдності змісту і форми сприятиме вихованню уваги до слова, пізнанню слова, збагаченню мовного запасу, формування читача і слухача, розвитку чуття мови, уміння бачити всі відтінки значення слова, вироблення естетичного смаку, розумінню краси слова, глибини його виразності.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: Метод. посіб. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2018. 400 с.
2. Леся Українка. В дитячому крузі. Поезії. Для дітей молодшого шкільного віку. Львів: Видавництво «Каменярь». 1986. 20 с.
3. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1 – 2 та 1 – 2 класи. – Київ: Видавництво «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.

Тирон О.О.
ст. 4 курсу
факультету педагогіки, психології
та соціальної роботи,
науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевчук К.Д.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ В СПАДЩИНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У даній статті акцент автором робиться на виховний потенціал спадщини Лесі Українки в контексті формування у молодших школярів ціннісного ставлення до природи. Зокрема звертається увага на виховні можливості формування екологічної культури, природоохоронної діяльності, бережливого ставлення до оточуючого світу в поезіях Лесі Українки до наймолодших читачів.

Ключові поняття: ціннісне ставлення до природи.

Постановка проблеми. З огляду на сучасні події проблема бережного ставлення до природи постійно загострюється. В Основних орієнтирах виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх закладах освіти зазначено, що зміст виховання визначається системою цінностей і якостей особистості, що є невіддільною частиною освітнього процесу. Розвиток ціннісного ставлення до природи передбачає формування екологічної культури, здатності особистості гармонійно співіснувати з природою, відповідальності за збереження природних багатств та почуття краси, любові до природи рідного краю.

Вирішенню поставлених завдань значною мірою сприяє художнє слово і застосування найкращих зразків творчості українських поетів, письменників. Один з відмінних прикладів, на наш погляд, є неповторна спадщина Лесі Українки.

Аналіз актуальних досліджень. Творчості та поглядам Лесі Українки завжди надавалася велика пошана та увага, свідченням цього є невпинне зацікавлення до особистості письменниці літературних критиків: О. Дейча, О. Бабашкіна, І. Денисюка, Л. Міщенко, С. Шаховського, М. Мороза, А. Каспрука, Є. Шабліовського, М. Деркач, А. Костенка, Д. Донцова та ін.

Чимало науковців вивчали феномен Лесі Українки. В. Черненко досліджує творчу спадщину поетеси як відображення її позицій щодо розвитку національної школи та виховання, О. Кузьма аналізує драматургію Лесі Українки крізь призму ідей філософії екзистенціалізму, Т. Крупеньова займається вивченням ролі власних назв у драматичних творах письменниці, а дослідження І. Веретейченко полягає у висвітленні мистецької концепції Лесі Українки в контексті європейського модернізму, визначенні специфіки її складових як органічного вияву національних ідейно-естетичних потреб.

Слід назвати й таких дослідників, як О. Рисак, А. Бичко, М. Жулинський, Л. Мороз, Я. Поліщук, Л. Скупейко, які вивчали художню спадщину письменниці, намагаючись усебічно досягнути її творчу особистість.

Проте залишається недослідженою проблема формування ціннісного ставлення до природи через призму творчості Лесі Українки.

Мета статті – дослідити проблему формування ціннісного ставлення до природи в спадщині Лесі Українки.

Виклад основного матеріалу. Природа відігравала особливу роль у житті і творчості Лесі Українки. Уже з перших кроків поетичної творчості юна поетеса захоплюється пейзажними малюнками. А тому, пейзажна лірика займає помітне місце серед величезної різножанрової спадщини письменниці. У ній Леся Українка не лише відтворює прекрасні картини вічно живої, мінливої природи, але за допомогою пейзажу передає найтонші почуття і переживання ліричного героя, роздуми поета над долею народу, над його майбутнім, виразніше висловлює глибокі міркування філософського характеру.

У Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді вказано, що «у молодшому шкільному віці важливо виховувати в дитини любов до рідного дому, краю, своєї країни, її природи, рідного слова, традицій»[7].

Яскравий приклад виховання любові до рідного краю можна спостерігати у віршах Л. Українки «Прощай, Волинь», «Далі, все далі...», «Красо України, Подолля!», «Вже сонечко встало», які присвячені опису чудових краєвидів.

Надзвичайно ліричними та зворушливими видаються кожне слово та рядок вірша «Красо України, Подолля!» З ніжністю та захопленням описує авторка веселу балочку, «хороші, красні села», садки, в яких потопають «срібним маревом повиті» хатки. Органічно вплітає поетеса в художню канву твору образ тополь, які про щось «розмовляють з вітром в полі», а ще багато маленьких зелененьких стежечок, які збігаються до річечки, що швидко, розмиваючи берег, пливе попід кручі. Захоплення та замилювання красою рідного краю яскраво підтверджується вживанням в поезії іменників у зменшено-пестливій формі: «ярочки», «стежечки», «стрічечка», «річечка». Природа в творах поетеси – не декорація, а повноцінний художній образ [5, с. 33].

Багато творів Леся Українка присвячує найменшим читачам. Зразком може слугувати уривок вірша «Мамо, іде вже зима...»:

«Мамо, іде вже зима,
Снігом травицю вкриває,
В гаю пташок вже нема...
Мамо, чи кожна пташина
В вирій на зиму літає?» –
В неньки спитала дитина.[3, с.109]

Твір побудований у вигляді діалогу між матір'ю та сином. Поетеса підкреслює важку зимівлю птахів, цікавість та співчуття хлопчика, акцентує увагу на характерні ознаки зими, а також поведінки птахів у природі.

Найбільше вражає своєю емоційністю вірш «Конвалія». Розповідь про квітку, яку зірвали і безжалісно викинули, вчить дітей бережно ставитися до природи і формує в них екологічні цінності. Викликають співчуття саме слова конвалії, які

вона промовляє, прощаючись з своїми найближчими друзями: «Прощай, гаю милий! І ти, дубе мій високий, друже мій єдиний! Та й замовкла» [5, с. 34].

Важливість формування ціннісного ставлення до природи крізь призму творчості Лесі Українки підкреслюється тим, що її твори вивчаються в кожному класі, а тому поезії про природу заслуговують особливої уваги.

До прикладу, у 2-му класі початкової школи вивчається вірш «На зеленому горбочку», який належить до пейзажної лірики. У ньому поетеса змальовує красу української природи, створює чудові зорові образи, дає можливість дітям відчутти красу природи й лагідність рідної мови. [6, с. 135].

На зеленому горбочку,
У вишневому садочку,
Притулилася хатинка,
Мов маленькая дитинка
Стиха вийшла виглядати,
Чи не вийде її мати [4,с. 223].

Не слід забувати про драму-феєрію «Лісова пісня», яка є уособлення протистояння і єдності світу природи й людського світу.

Мавка уособлює собою природний світ твору, маючи при цьому риси, подібні людині. У «Лісовій пісні» міфологічна сила – це сила природи з її мудрістю. Людина вчиться у природи, природа вчиться в людини. Але людина не здатна бути сильнішою за природу – ліс, воду, землю, бо сама походить від них. [1, с. 132].

Висновки. Таким чином, можна сказати, що спадщина Лесі Українки слугує безмежним джерелом для формування екологічної культури як для дорослих, так і для дітей. Завдяки її віршам, казкам, поезіям можна черпати красу природи, відчуття співпереживання, бережного ставлення до природи, адже твори Лесі Українки несуть глибокий зміст і повчання.

Список використаних джерел

1. Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету. Том 1 / Ред. кол. Беспалова С.В. та ін. – Донецьк: ДонНУ, 2014. – 361.
2. Коструба С. С. Чарівний струмок: читанка для 3 кл. чотириріч. поч. школи / С. С. Коструба, Н. С. Іваньо, О. Д. Жовнір. – К.: Форум, 2000. – 304 с.
3. Мовчун А. І. Рідне слово. Українська дитяча література. Книга перша/ А. І. Мовчун, З. Д. Варавкіна. – К.: Арій, 2007. – 656 с.
4. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка. № 1 / голов. ред. Г. Терещук ; редкол.: І. Задорожна, В. Кравець, Л. Морська [та ін.]. - Тернопіль : ТНПУ, 2018. - 161 с
5. Попович Н. Ф. Особливості вивчення творів Лесі Українки в початковій школі. Науковий вісник Мукачівського державного університету, Серія «Педагогіка та психологія». зб. наук. пр. / Ред.кол.: Товканець Г.В. (гол. ред.) та ін. - Мукачево : Вид-во МДУ, 2017. - Випуск 1 (5). - 218 с.
6. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді. Наказ МОН України від 16.06.2015 Р. № 641. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4068>

Токарь Н.І.

ст. 3 курсу

факультету педагогіки, психології

та соціальної роботи

науковий керівник

кандидат педагогічних наук, доцент

Цуркан Т.Г.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича, Україна.

ЛЕСЯ УКРАЇНКА ПРО ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ

Ювілей 150-річчя відомої і улюбленої шанувальниками її таланту української поетеси, відомої публіцистки, перекладача, драматурга – Лесі Українки, став приводом до глибокого вивчення її біографії. Леся Українка донині залишається однією з найцікавіших особистостей українського минулого.

Немає потреби доводити, яке велике значення для формування суспільних ідеалів учнів мали ідейно-патріотичні погляди та переконання Лесі Українки. У зв'язку з цим правильне і глибоке розкриття їх є одним з найвідповідальніших етапів у процесі вивчення життя і творчості поетеси. Їх треба ставити в центрі уваги не тільки під час характеристики переконань та

ідеалів публіцистики, але й у процесі аналізу програмних творів, бо кожен із них є часткою світогляду їх автора.

Видатна письменниця не створила праць, де б послідовно виклала свої педагогічні ідеї стосовно патріотичного виховання. Проте аналіз її творчого спадку дозволив виявити наступне. Громадська практика і творчість Лесі Українки слугували втіленням низки ідей, вагомих для тогочасного українського суспільства і значущих для сучасної освіти, а саме: суспільна значущість повинна розглядатися як найвагоміша характеристика особистості; неприпустимість пріоритету певної нації; величезна значущість рідної мови для збереження і розвитку нації; вагомість українознавчого компонента в вихованні, формування особистості дитини як цінителя та пошановувача своєї країни, сім'я, її традиції і цінності повинні розглядатися як незамінний чинник формування та функціонування особистості; бажана зорієнтованість системи освіти на забезпечення всебічного розвитку людської особистості; необхідність вдоволення матеріальних, методичних, кадрових запитів школи; вагомість у національному вихованні українця християнського чинника; формування людини як свідомого творця власної долі.

На нашу думку, її найбільші твори не виникали «на порожньому місці», не являли собою примарні фантазії. Творіння Лесі Українки просякнуті духом її життя, вражень від подорожей, переживаннями за долю свого народу. Неспроста Лариса Петрівна Косач (справжнє ім'я видатної української поетеси) взяла собі цей псевдонім!

І в муках від страшної хвороби (на жаль, вона все життя страждала турбекулезом кісток), і на чужині, і в радості, і в горі Леся Українка завжди пам'ятала про українські землі, про важку долю народу цих земель, про непросту історію України. Тож, без перебільшень можна сказати, що Леся Українка сама була відданою своєму народові, була патріотом.

Важливо, що Леся Українка - одна з найбільш патріотичних постатей вітчизняної культури – всією своєю творчістю, і зокрема - перекладацькою діяльністю стверджувала ідею взаємозв'язків між народами на паритетних

засадах, ніскільки не впадаючи в крайнощі націоналістичних пріоритетів. Непересічним, на думку письменниці, є значення рідної мови, яка не лише повинна бути в національній школі засобом комунікації, а і виконує значну виховну роль [3, с. 20].

Свобода рідного краю від несправедливої, жорстокої влади - одна з найболючіших тем, які зачіпає Леся Українка. Вона почала відображати боротьбу особистого і громадського дуже рано в своїх творах. Саме своїми творами, поглядами та ідеями Українка виховувала у читачів любов до всього українського, відкривала для них інший світ - світ правди про нашу історію, минуле, теперішнє і можливе майбутнє. Та говорячи про творчість поетеси ідеться про щось більше ніж просто патріотичне виховання. Як і інші видатні поети дореволюційної української літератури, Лариса Петрівна Косач висловлює своїми віршами невдоволення царизмом, протест проти національного гніту. Тобто вона закликала, піднімала українських дух, вселяла віру в щось краще, давала зрозуміти що інші дійсно справжні українці не одні і не самі. Особливо це мало позитивний вплив на дітей та молодь. Адже ще з малого віку, вони, читаючи твори письменниці українською рідною мовою на патріотичну тематику, розуміли свою національну приналежність.

Поетеса дуже любила дітей, розповідала їм казки, співала народних пісень, показувала народні ігри. Організовувала для дітей шевченківські вечори, домагалася серйозного ставлення до участі в них, вивчала з ними вірші, допомагала старшим дітям складати «слово про життя Шевченка». В родині композитора М.В. Лисенка брала участь у постановці його опер «Коза-дереза», «Пан Коцький», «Зима і Весна», виступаючи в ролі режисера, костюмера, декоратора, суфлера; за власними ескізами шила вбрання для героїв опер, повторювала з дітьми найтрудніші сцени, виявляючи велику терплячість і педагогічний такт.

Не можна не згадати написаний нею підручник «Стародавня історія східних народів», над яким Леся Українка працювала понад 20 років. Навчальний матеріал подається логічно. Кожна з шести частин книги

починається описом природного оточення певного народу, оглядом його політичної та соціально-економічної історії.

Стан початкової освіти того часу тривожив Леся Українку. Велику увагу приділяла дитячому читанню. Її хвилювало те, що дуже мало творів для дітей українською мовою – лиш у Львові видався дитячий журнал «Дзвінок». У журналі «Ілюстрована бібліотека для молодіжі, міщан і селян», який виходив у Чернівцях вийшли з друку вірш «Тішся, дитино» під назвою «Руській дитині» та оповідання «Лелія». Ряд творів для дітей, зокрема «Вишеньки» і казку «Біда навчить», було опубліковано нею в «Дзвінку». [1, с. 3]

Серед морально-етичних якостей, що становлять основу виховного ідеалу українця, Леся Українка виокремлює ті, що характеризують його як чесну, порядну людину, свідому свого обов'язку перед рідним народом. Засуджується агресивність, продажність таланту, соціальна пасивність. Педагогічну цінність становить розкриття в напрямку, що вивчається, таких морально-етичних понять, як справедливість, гідність, здатність до самопожертви, особиста мужність і цілеспрямованість [2, с. 49-50].

Леся Українка була переконана в тому, що поет – служитель народу. Вона мріяла про щасливе майбутнє України і у мрію цю вірила. Леся мріяла і не знала, що в серці вже поселилася муза, що її поезіям судилося стати в майбутньому окрасою української літератури, джерелом ідей, що сприяють побудові педагогічного впливу на гуманістичних засадах. Саме її незламний характер допоміг їй долати страшну недугу, відчувати себе повноцінним членом суспільства, ще й прислужитися йому, створивши мистецькі шедеври світового значення.

Так охарактеризовував відому поетесу Іван Франко: «З часів Шевченка Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст сеї хворої дівчини».

Ми вважаємо, що зауваження Франка кращим поглядом на творчість Лариси Косач і щиро захоплюємось тим, що в серйозну недугу, ця мужня, що не втрачає віри в світле майбутнє, особистість знайшла в собі силу волі:

закликати людей до свободи, розкрити правду, не боячись загальноприйнятих ідеалів; змусила задуматися про жорстокість до народу! Тож, погодьтеся, Лесю Українку зовсім заслужено називали «Дочкою Прометея»: вона запалила сліпучий вогонь ідей свободи, праці, щастя України!

Зробивши аналіз творчості поетеси Лесі Українки, можна прийти до висновку, вона неповторна, різноманітна, сповнена враженнями, переживаннями про долю батьківщини.

Життєвий шлях Лесі Українки та її творчий спадок може розглядатися в сучасній педагогіці як ще не досить вивчене і узгоджене з викликами сучасності джерело творчих ідей для науковців і практиків, спрямованих на сприяння побудові педагогічного впливу на гуманістичних засадах, з урахуванням національних засад освітнього процесу як однієї з найважливіших його характеристик у сучасній Україні.

Безумовно, поетеса вдавалася і до міфів, і до опису свого життя... Але боротьба за свободу України була основним сюжетом її захоплюючих віршів.

І я сподіваюся, що ідеї свободи, праці в ім'я щастя будуть вічні, як вічна слава творів Лесі Українки!

Список використаних джерел

1. Валентій Л.В. Освітня діяльність Лесі Українки. 2013.
2. Струманський В. П. Педагогічні погляди Лесі Українки. 1996. 48-51
3. Черненко. В.О. Педагогічні ідеї Лесі Українки та сучасне національне виховання. Полтава. 2011.

Топало Я.С.
ст. 5 курсу
факультету педагогіки, психології
та соціальної роботи
науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Костащук О.І.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна.

ЕПІСТОЛЯРНА ПАНОРАМА ЖИТТЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У наш час зростає увага до епістолярної творчості видатних діячів культури України. Листи – це історична спадщина цілої епохи та невід’ємна частина творчого доробку. Саме такими є листи відомої української письменниці, фольклористки та культурної діячки Лесі Українки. Епістолярну спадщину однієї з найвідоміших жінок давньої та сучасної України нині досліджують та публікують такі вчені як М.Кармазіна, С.Шаховський, Л.Шологон, чії роботи повністю присвячені історіографії.

Епістолярія Лесі Українки наразі налічує близько 750 листів, незважаючи на те, що значна їх частина все ж таки була втрачена, відомо, що зникли листи до Сергія Мержинського, а у 1920-х роках стало відомо про зникнення листів до Людмили Старицької, Климента Квітки. Ці втрати є непоправними для історіографії життя жінки, адже саме вказані адресати були найближчими людьми, друзями, тими, з ким вона могла ділитись тими подробицями, якими б не ділилась з іншими людьми.

Листи Лесі Українки змістовні та неймовірно цікаві. Саме в них поетеса ділилась тим, що турбувало її в той час. «Великій поетесі було притаманне особливо гостре відчуття й розуміння мистецтва як історичної діяльності, як способу духовно-практичного освоєння навколишнього світу» - саме так зазначала Л. Гаєвська [1. с.41] Сама ж поетеса говорила про те, що зовсім не вміє писати листи, тому що їй не вистачає епістолярного таланту – «написати листа для мене чимала робота» - говорила Леся [4.с.371]. Ці слова вказують на невимовну вимогливість до себе та своєї творчості.

Особливого значення письменниця надавала критиці. Про відому поему талановитого українського письменника Івана Франка «Лісова ідилія», Леся Українка говорила: «Що скажу Вам про Вашу поему? Вона ще не скінчена і думка моя про неї не скінчена. В заспіві (до Вороного) мені не скрізь подобається стиль, але проте, якби Ви схотіли, ми поговорили б з книжкою і олівцем в руках... Пролог мені дуже сподобався в першому уступі, навіть нічого не можу сказати з погляду стилю...Щодо форми то є одна строфа задовга ... Само по собі оповідання не зле, але щоб його Вам ліс отак чітко і складно розповів, то не вкладається в мою голову» [6.с.18]. Такі роздуми та зауваження поетеси вказують на те, що жінка на все мала свою думку, не боялась висловлювати її та мала чітко виражену індивідуальність.

Заслуговують на окрему увагу листи Лесі до Ольги Кобилянської. Ще до знайомства з письменницею вона висловлювалась у листах до М.Павлика, а згодом і самій Ользі Кобилянській. Поетесі подобалось, як описувалась буковинська природа у таких творах як «Некультурна», «Через кладку» та ін. «Що то за пишне оповідання, ота «Некультурна»! Я не вмію розказати Вам, яке чудове враження справила вона на мене. Які типи, які пейзажі! В нашій літературі нема пейзажиста над Вас, і я не знаю, як готова цінити Вас за се, бо дуже люблю пейзаж в літературі, і завжди мені бракувало його в нашому писемництві» - говорила Леся Українка [5, с.160].

Епістолярна спадщина геніальної дочки українського народу є неймовірним багатством та цінним джерелом для вивчення історії суспільно-політичної думки та боротьби за волю України. Через них поетеса підтримувала зв'язок з рідними, друзями, знайомими, а ще з літературним, мистецьким та політичним світом. Кожен її лист наповнений глибокими переживаннями, думками та індивідуальністю, усі вони щирі та безпосередні, саме такі, якою й була видатна поетеса.

Список використаних джерел

1. Гаєвська Л.О. «Леся Українка про специфіку мистецтва». Рад. літературознавство. -1982. - №4. – с.41-47 .
2. Деркач В.В. «Культура народів причорноморья», 2012. – с.151-153.
3. Карабінська, Ольга (2009) *Листи Лесі Українки в контексті літературної доби кінця ХІХ - початку ХХ ст.* Перша спроба. Студентська наукова творчість: Збірник матеріалів, 1. pp. 32-38.
4. Українка Леся. Зібр. творів: У 12-ти т. – Київ: Наукова думка, 1979, т.10 – 532 с.
5. Українка Леся. Зібр. творів: У 12-ти т. – Київ: Наукова думка, 1979, т.11 – 478 с.
6. Українка Леся. Зібр. творів: У 12-ти т. – Київ: Наукова думка, 1979, т.12 – 694 с.

Топольницька О.С.

ст. 5 курсу

факультету педагогіки, психології

та соціальної роботи,

науковий керівник

кандидат філологічних наук, доцент,

Мафтин Л.В.

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича, Україна

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАЗОК ЛЕСІ УКРАЇНКИ

В умовах технологізації сучасного суспільства, особливо гостро постає проблема формування людини успішної, працьовитої, творчої. Виклики нового часу висувають перед освітою нові навчально-виховні завдання, тож особливої ваги нині набуває необхідність виховання таких особистих якостей дитини, як сумлінність, справедливість, моральність, емпатія, здатність репрезентувати кращі риси характеру відповідно до норм демократичного суспільства.

Невід'ємним елементом виховання дитини є казка, у житті кожної дитини вона займає надважливе місце, бо, за словами, видатного українського педагога В.О.Сухомлинського, - пробуджує людяність: «Казка - животворче джерело дитячого мислення. Багаторічний досвід переконує, що інтелектуальні, моральні та естетичні почуття, які народжуються в душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють потік думки, що пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення. Під впливом почуттів дитина мислить словами. У казкових образах - перший крок

від яскравого, живого, конкретного до абстрактного. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем» [3, 24]. Сюжет казки, її композиція, мовне оформлення відзначаються простотою, прозорістю, загадковістю і тому доступні для дитячого сприйняття. Казкові герої, їх дії, вчинки, міркування за своїм характером близькі до дитячої уяви; у них немає надмірних утомливих повчань, нудного моралізаторства, а динаміка і напруженість дій підтримують постійний інтерес, концентрують увагу маленьких читачів. Усі діти ототожнюють себе з позитивними персонажами, що сприяє формуванню моральних принципів, усвідомленню основних етичних категорій людського буття, прагненню до добра.

Казка з раннього дитинства супроводжувала нашу славетну письменницю - Лесю Українку. Батьки знали на українському фольклорі, тож чарівний світ української казки, її поетика органічно увійшов у свідомість маленької дівчинки, визначив моральні пріоритети, вплинув на формування художнього стилю, творчої манери, оригінальний погляд на зображення рідної природи в поетичних творах, розвиток жанру літературної казки.

Різнобічні аспекти творчості Лесі Українки всебічно досліджені як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Зокрема, її твори для дітей стали об'єктом вивчення Н.Дзюбишиної-Мельник, О.Дудник, А.Каспрук, Т.Качак, Л.Мовчун, Л.Нечипоренко, І.Тарасинської та ін. Дослідники неодноразово підкреслювали таку самобутню рису її казок, як органічне поєднання в канві твору реальності й домислу, фантазії та справжніх подій: фантастичний, казковий світ квітів і цілком реальні персонажі - Мар'яна, Павлусь («Лелія»); Лукаш, його мати, Килина, дядько Лев і Мавка, Перелесник, Той, що в скалі сидить, Потерчата... (драма-феєрія «Лісова пісня»). До жанру літературної казки також відносять і «Давню казку», адже в цьому творі є ті елементи казковості, котрі надають йому відповідного колориту, за допомогою яких досягається вища мета - перемога правди над несправедливістю, кривдою, добра над злом. Тож «літературна казка як тематична та художньо-поетична

інтерпретація, ввібрала мотиви, образи, художні засоби фольклорної казки, створивши нові літературні цінності» [1, с.82].

У творчому доробку видатної письменниці значне місце посідають казки для дітей: «Лелія», «Біда навчить», «Три метелики», «Метелик», «Про Охачародія», «З казочки дядька Лева», «Давня казка» й ін. Ці твори вирізняє ігровий, пізнавальний, виховний характер, автор майстерно дотримується традицій української казкової прози: український етнічний колорит, своєрідність композиції, типізованість персонажів, емоційна наснаженість, виховний потенціал.

Особливої уваги заслуговує аналіз казки «Біда навчить». Основний конфлікт твору побудовано навколо українського народного крилатого вислову: «Поки біди не знатимеш, то й розуму не матимеш». Письменниця використовує традиційний стиль композиційного структурування, що максимально наближує казку до народного варіанта: казковий зачин: «Був собі горобчик, тільки біда, що дурненький він був. Як вилупився з яйця, так з того часу нітрошки не порозумнішав»; вживання слів-повторів: «бились, бились», «що, що, що?», «ждав ждав», «розумна-розумна», «че-че-че!» [2] й ін.; елемент нанизування епізодів: горобчик звертається до квочки, зозулі, бузька, гави, сови, сороки-білобоки, крука, горобців; магичні числа: три зернятка, сім разів звертався за порадою; розв'язка казки: добро перемогло зло (горобчик перестає бути забіякою, набирається розуму, вчиться будувати гніздо, створює сім'ю, стає добрим господарем, ніжним і дбайливим батьком, заслуговуючи повагу інших горобців). Педагогічне значення казки «Біда навчить» в тому, що вона: засуджує такі негативні якості, як байдужість (зозуля); обмеженість, невченість (гава); агресивність (бузьок); зарозумілість (сова); задеркуватість (горобець); схвалює доброзичливість (квочка), працьовитість (горобці), мудрість (крук); прагнення до знань, вдосконалення (горобець); навчає долати труднощі, бути старанним, працьовитим, толерантним до інших, брати приклад з кращого, прагнути до чогось ліпшого.

Отже, казки Лесі Українки розширюють уявлення дитини про такі філософські категорії, як добро і зло, простір і час, наголошують єдність людини і природи, потребу дотримання морально-етичних принципів у житті.

Список використаних джерел

1. Дудник О. Виховні можливості казки в історичному розвитку. *Гірська школа українських Карпат*. 2014. № 11. С.79-83.
2. Українка Леся. Біда навчить. Тернопіль : Богдан, 2017. 32 с.
3. Сухомлинський В.О. Школа під блакитним небом [Електронний ресурс] URL: https://studopedia.su/16_192841_kimnata-kazki.html.

Федорук С.Ю.

ст.3 курсу
факультету педагогіки, психології
та соціальної роботи,
науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент

Бигар Г.П.

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ЯК ПОЕТЕСИ, ПИСЬМЕННИЦІ, ТА ГРОМАДСЬКО-КУЛЬТУРНОГО ДІЯЧА

Леся Українка (Лариса Петрівна Косач-Квітка) належить до тих митців кінця ХІХ – початку ХХ століття, котрі своїм світоглядом та талантом протягом багатьох років будували та формували українську культуру та самобутність нашої держави. Творчість Лесі Українки стала знахідкою та відкриттям не тільки в українській культурі, а і водночас визначним явищем у світовій літературі. Завдяки тому, що твори поетеси сповнені високими людськими ідеалами добра та справедливості, гуманізму братерства та революційним характером Леся Українка була та залишається об'єктом гордості українців та нашої країни.

Чимало праць було написано про формування світогляду величної поетеси. Дослідження життя і творчості Лесі Українки свідчить, що найбільшого впливу на формування її світогляду надали її мати – Олена Пчілка,

рідний дядько – Михайло Драгоманов, родичі письменниці, а саме: О. Косач-Кривинюк, Л. Старицька-Черняхівська, К. Квітка, Ф. Колеса, Л. Шишматова-Драгоманова, І.Косач-Борисова, О. Стешенко, особливий вплив на поетесу мали культурні діячі Галичини та Буковини: Іван Франко, Ольга Кобилянська, В. Самійленко, В. Стефаник, Осип Маковей та ін.

Безумовно першою людиною в списку наближених людей була мати Лесі Українки – Олена Пчілка (Олена Петрівна Косач). «Так, я настояща Ніубея. Котре доростає – погibas. ... Леся терпить, тобто мовчить і думає, що я не бачу її мук всякого рода, що я навіть не чую, а єї стан фізичний лучче бачу, ніж вона сама. Вона, може, ще трохи надіється на вилічення, а я не надіюсь ні крихти...» – саме так писала мати про відносини з молодого Лесею. І саме на підґрунті всеохопного та невсипущого впливу Олени Пчілки на виховання та навчання своїх дітей найчастіше відбувалися конфліктні відносини, які часто спостережуються між матір'ю та донькою. Але попри розбіжності саме матір була тією, хто привив з дитинства Лесі любов до української культури. Саме Олена Пчілка першою розповіла ще юній Лесі про Мавку і тепер кожен українець пишається надзвичайною історією про своєрідний бестіарій нашого народу «Лісовою піснею».

На відміну від матері дядько Лесі – Михайло Драгоманов, став своєрідним ідеалом для юної поетеси. «Літом приїздив дядько Михайло Петрович Драгоманов і сам, і з жінкою та старшою дочкою Лідою. Ще з того часу у Миші і Лесі встановились відношення до цього дядька, як до якогось ідеалу», – згадує сестра Лесі Українки О.П.Косач-Кривинюк [Косач-Кривинюк 2006: 240]. Як відомо Лариса з дядьком вели оживлене листування. Перший лист Лесі Українки до дядька датується 25 березня 1888 року. В подальшому саме М. Драгоманов учив її оцінювати історичні події, літературу та мистецтво, допомагав формувати її науковий світогляд. Завдяки Михайлу Драгоманову Леся Українка вивчала мови, досягала вершин в науковому світі та формувала свій погляд на світ [1, с.142].

Немало важливими в житті юної Лариси були її тітки. Так, ще в дитинстві за Лесею Українкою доглядала батькова сестра Олена Косач, котру лагідно називали «тіткою Єлею». Саме через невимірне почуття туги через заслання «тітки Єлі» Лариса пише свою першу поезію – «Надія» [2, с.36].

Інша тітка – Олександра Косач-Шимановська, котра проживала з синами в родині Косачів після заслання її чоловіка до Сибіру, стала першою вчителькою музики для Лесі Українки.

Не тільки сім'я формувала погляди Лесі Українки на життя. Особливий вплив на поетесу мали визначні вчені та громадсько політичні діячі. Серед них були: В. Антонович, М. Старицький, М. Лисенко, М. Ковалевський.

Після подорожі Галичиною та Буковиною ознайомившись з культурним бомондом західної України молода Лариса закріплює свою національну позицію. А після смерті свого дядька стає однією із співзасновників першої на Наддніпрянщині української соціалістичної організації [3, с.3].

Лірику в життя та творчість Лесі Українки внесли її особисті стосунки. «Друг її ідей» Сергій Мержинський був надзвичайно близьким другом за яким Лариса Петрівна доглядала до кінця його днів.

«Чоловіком на все життя», який підтримував Лесею Українку та відіграв величезну роль в становленні її як сильної жінки став Климент Квітка. Саме молодший на майже 10 років Климент став підтримкою для Лесі Петрівни та людиною з якою вона пов'язала подружнє життя.

Окрему роль в переосмисленні свого «я» та становленні феміністської думки Лесі Українки відіграла Ольга Кобилянська. Ольга Кобилянська стала для Лесі спорідненою душею. З листування двох культурних діячок можна зробити висновок про неабияку ніжність, підтримку та любов, яку вони висловлювали одна одній. Подекуди висуваються теорії про «не просто дружні стосунки» цих жінок, але вони є безпідставними [4, с.86].

Останні свої дні Леся Українка не переставала творити. В період з 4 липня 1913 і до смерті біля Лариси Петрівни були її найближчі: мати –

Олена Пчілка та менша сестра – Ізидора. Саме мати записувала останні ідеї Лесі Українки та була її підтримкою [5, с.12].

Неможливо зазначити всіх людей в житті Лесі Українки, але ім'я найважливіших відомі кожному українцю та українці.

Попри свою важку хворобу Лариса Петрівна Косач була та залишається зразком всебічно-розвиненої та революційної особистості. І саме оточення Лесі Українки допомогло їй стати унікальним явищем в українській літературі та суспільно-політичному розвитку держави. Особливу роль в її житті відіграла її рідня. Саме Михайло Драгоманов став поштовхом для створення особистості Лесі Українки такою, яку ми знаємо з історії.

Завдяки близьким людям та знайомим Леся Українка стала тією, чиє огнисте слово звучало: «як гарячий поклик до бою за волю і людські права» [6, с.33].

Список використаних джерел

1. Лідія Лук'янчук Вплив Михайла Драгоманова на формування світогляду Лесі Українки / 2015. – 139-160 ст.
2. <http://filolvisnyk.fl.kpi.ua/article/download/65812/61033>
3. Костенко А. І. Спогади про Лесю Українку / Дніпро, 1971. – 482с.
4. Лавріненко Ю.А. Українська соціал-демократія (група УСД) і її лідер Леся Українка/2014. –20ст.
5. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі: Монографія./Київ, 1999. – 447с.
6. Дорошенко Д. Мої спомини про давнє минуле (1901-1914 роки)/ Київ: Темпора, 2007. –178с.

Шумак О.В.
магістрант (перший рік навчання)
педагогічного факультету,
науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент
Шевчук Т.Б.
Рівненський державний гуманітарний
університет, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МОВНОГО ПРОЄКТУ У 4 КЛАСІ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ДЛЯ ДІТЕЙ

Метод проєктів – педагогічна технологія, зорієнтована на застосування фактичних знань учнів і набуття нових шляхом самоосвіти. Особливістю методу є те, що він спрямований на самостійну діяльність учнів, яка реалізується як в індивідуальній, так і в парній, груповій діяльності, що завжди передбачає розв’язання проблеми [4, с.20].

На педагогічній практиці у 4 класі ми організували навчальний мовний проєкт. Його тема: «Суфікс. Правопис зменшено-пестливих суфіксів в іменниках та прикметниках». Навчальна мета проєкту: повторити й поглибити знання учнів про іменник та прикметник, їх морфологічні ознаки, сприяти зміцненню навичок правопису іменників з суфіксами -ечок, -єчок, -ечк-, -очк-, -єчк-, -ик-, -чик-, -ичок, -ичк- та прикметників з суфіксами -еньк-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк-; вміти позначати відповідні орфограми, пояснювати їх за допомогою орфографічних правил; формувати загальнопізнавальні вміння утворювати форми зменшено-пестливих іменників і прикметників».

Перед виконанням проєкту учні класу (30 чол.) добровільно поділилися на групи по 5 чоловік. Перша група отримала таке завдання: перечитати вивчені на уроці літературного читання поетичні твори Лесі Українки («На зеленому горбочку», «Плине білий човник», «У маленькій хатинці, у тихім куточку», «Вишеньки-черешеньки», «Тішся, дитино, поки ще мала») і виписати з них пестливі слова, що позначають предмет та ознаку предмета. Для другої групи було аналогічне завдання, тільки матеріалом для дослідження слугувала казка «Біда навчить». Після виконання завдання старости першої та другої груп

систематизували дібраний учнями матеріал і передали учням третьої та четвертої груп. Їхнє завдання було визначити, до яких частин мови належать дібрані учнями перших двох груп слова, розділити їх на дві колонки: 1– іменники, 2– прикметники. Виконане завдання школярі 3 та 4 груп віддають учням 5-ої групи, які позначають в іменниках та прикметниках суфікси та окремо виписують іменникові та прикметникові суфікси. Усі ці завдання виконувалися учнями в позаурочний час, самостійно, без контролю вчителя.

Наступний етап – це інформування про виконані завдання. Учням необхідно створити два дерева суфіксів. Одне – іменникових, друге – прикметникових. Це завдання виконували учні 5-ої групи. На гілки дуба вони помістили іменникові суфікси: -ечок, -єчок, -ечк-, -очк-, -єчк-, -ик-, -чик-, -ичок, -ичк-, а на гілки берези – прикметникові: -еньк-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк-. Представники 1-ої та 2-ої груп написали приклади під кожним суфіксом, а 3-ої та 4-ої позначили у цих прикладах суфікси, перевіrivши правильність дібраних прикладів та їх правопис.

Далі учитель розповів четвертокласникам, що Леся Українка любила рідний край, оспівувала його у своїх поезіях. Природа України викликала у поетеси щире захоплення, описуючи яку, вона вживала зменшено-пестливі слова, чим підкреслювала її чарівність: *Он ярочки зелененькі,/ Стежечки по них маленькі,/ Перевиті, мов стрічечки,/ Збігаються до річечки...* («Красо України, Поділля»).

Леся Українка написала казку «Лісова пісня», яку ви будете вивчати у старших класах. А ми з вами створимо лісову казку.

Завдання: скласти казку, героями якої будуть Дуб та Береза, використовуючи зменшено-пестливі іменники та прикметники. Починатися буде наша казка так, як і в Лесі Українки: *Старезний, густий предковічний ліс. Посеред лісу простора галявина з плакучою березою і з великим крилатим дубом.*

Наведемо приклад колективної казки, яку склали четвертокласники.

Лісова казка

Старезний, густий предковічний ліс. Посеред лісу простора галявина з білокорою березою і з великим крислатим дубом.

«Хто посадив цей ліс?» – високо в горі шумить вітер».

«Хто посадив березу і дуба?» – запитують, пропливаючи хмаринки.

Ніхто не пам'ятає. Один старенький лісовичок тільки дещо пригадав.

Багато років тому ворона найшла малюсінький жолудь з коричневим капелюшком. Вона схватила його дзьобом. І тільки хотіла злетіти, щоб принести цей плід в дарунок своїм діткам-вороненяткам, щось зверху затріщало. Це більченятко скочило на тоненьку суху гілочку. Вона зламалася і полетіла вниз, налякавши ворону. Птиця каркнула – і випустила із дзьоба малесенький жолудь. Він покотився під грудочку землі. Рясний дощик полив його. Дубок почав рости. Тонюсінькі гілочки тягнулися до сонечка. Грілися зелененькі листочки в його промінчиках.

Недалеко від дубу виросла білокора берізка. Хто її посадив – ніхто не знав. Навіть старенький лісовичок не пам'ятав. Деревце схоже на маленьку дівчинку з тонюсінькою фігуркою-стовбурцем, одягнену в біленьку святкову сукенку. Модниця прикрашає себе довгенькими сережками та дрібненьким листячком, яке від найменшого подиху вітерцю ледь-ледь шелестить.

Росли по-сусідськи дубок і берізка і ніколи не розмовляли. А сьогодні біля них з'явився сіренький зайчик. Він загубився, сів біля дерев і заплакав.

– Що трапилося? – запитала береза.

– Хто тебе образив? – зашумів дуб.

Зайчик, опутивши вушка, прислухався. Його лякав кожен лісовий звук. Звірятко подивилося вверх і заплакало ще голосніше. По маленькій мордочці скотилися прозорі сльозинки. Два ока злякано дивилися навкруги.

– Розкажи, яка біда з тобою трапилася? – питав дуб.

– Так, так, розповідай, ми допоможемо! – шурхотіла листям берізка.

– Матусю загубив, – залився сльозами зайчик.

Береза звернулася до дуба: «Сусіде, ти сильніший, ти вищий, клич сюди усіх

птахів! Нехай разносять вісточку по лісу, що маленький загубився». Дуб зашумів: «Усі, усі сюди!». А береза прикрила своїми гіллячками зайчика. Так вона його сховала від вітру.

Злетілися птахи – і великі, і маленькі, і малесенькі. Кого тільки тут не було! Усі дивилися на зайчатко, яке притулилося до берізки.

«Цвірінь! Цвірінь!» – почувся голос горобчика. Я знаю це сіреньке дитячко, мама-зайчиха цілий день шукає свою кровинку. Я відведу його додому».

«Ура! – закричали птахи різними голосами, – знайшлася мама! Швидше веди його до мами!».

З тих пір дуб з березою потоваришували. Ростуть поряд і ведуть таємну розмову. Радісно зустрічають і весну, і літо, і осінь, і зиму. Дають прихисток птахам і тваринам.

У процесі створення цього проекту четвертокласники відповідально виконували усі завдання, при цьому відчували радість і гордість за отримані результати; навчилися планувати свої дії на кожному етапі для досягнення мети, знаходити пояснення мовних явищ, тлумачити їх та обґрунтовувати, шукаючи приклади, які базуються на фактах, а не на передбаченнях, зважати на думку товаришів, доводити власні погляди, приймати власні рішення.

Список використаних джерел

1. Білик В. Проектна діяльність – основа розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Початкова школа*. 2013. № 5. С. 6–8.
2. Волковська Т. Проектування як метод особистісно-орієнтованого навчання. *Початкова освіта*. Методичний poradник. 2006. № 40(376). С. 9–10.
3. Проектна діяльність у школі. Київ: Шкільний світ, 2007. 128 с.
4. Рыбина О. В. Проектная деятельность учащихся в современной школе. *Образование в современной школе*. 2003. №9. С. 20–22.

Шумак Ю.В.
магістрант (перший рік навчання)
педагогічного факультету,
науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент
Шевчук Т.Б.
Рівненський державний гуманітарний
університет, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 4 КЛАСІ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ)

З найяскравішим виявом мовлення четвертокласники зустрічаються в художніх текстах, де слово переливається всіма барвами, висвічує всіма гранями, набуває здатності виражати естетичну функцію, виступає в такій ролі, до якої його може спонукати тільки справжній митець, майстер – письменник[1,с.30]. Саме такою майстринею-поетесою є Леся Українка. Творів для дітей вона написала небагато, але всім відомі поезії «На зеленому горбочку», «Літо краснее минуло», «Мамо, іде вже зима», «Тішся, дитино, поки ще маленька», «Вишеньки»; прозові казки «Метелик» та «Біда навчить», «Лелія»; віршована «Казка про Оха-Чародія». У них змальована краса природи, народні звичаї, традиції, допитливі діти. У художньому тексті не просто слова (іменники, прикметники, дієслова тощо), а слова-образи.

Під час педагогічної практики на уроках вивчення прикметника художні тексти Лесі Українки передусім використовували для ілюстрації мовних понять, явищ, що вивчалися. Пропонуючи для вивчення граматичні поняття прикметника (рід, число, відмінок), перераховуючи їх ознаки, ми ілюстрували сказане або за допомогою тексту, або прикладами з тексту, поданими не ізольовано, а в структурі висловлювання. Так, після вивчення поняття переходили до аналізу тексту, за допомогою якого демонстрували описане в лінгвістичному тексті поняття або явище, а далі учні самостійно знаходили у тексті аналізовані явища, обґрунтовуючи свій вибір. Мета такого використання

тексту – проілюструвати особливості мовного явища в тексті, де воно виявляється найбільш яскраво в поєднанні з іншими текстовими категоріями.

Опора на текст під час вивчення лінгвістичної теорії є засобом конкретизації граматичних абстракцій, забезпечує розгляд мовних явищ у їх органічних взаємозв'язках, створює передумови для комплексної постановки граматичних і мовленнєвих завдань [4, с.86].

Відвідані нами уроки у четвертих класах засвідчили, що тексти художніх творів, які вивчаються учнями на уроках літературного читання, на уроках мови чомусь не згадуються, хоча саме в них учні можуть простежити активне життя слова, цілеспрямований вияв усіх його граматичних категорій. Ми переконалися, що уроки мови, побудовані на текстовій основі дають можливість учителеві впливати на формування логічного мислення дітей, вироблення умінь і навичок правильно користуватися словом у різних мовленнєвих ситуаціях, чітко усвідомлюючи значення слова в тому чи іншому контексті.

Художній текст дає можливість збагатити активний словник учнів, швидше практично оволодіти нормами української літературної мови, підвищити інтерес до слова як естетичної категорії, органічно перейти від розгляду його змісту, стилю, побудови (що було предметом уроку літературного читання) до відбору мовних засобів і таким чином вивчати будь-який мовний матеріал на мовленнєвій основі. Якщо художні тексти для уроків мови будуть добиратися з творів, що вивчаються на уроках літературного читання, це забезпечить тісні міжпредметні зв'язки дасть можливість перетворити такі уроки в інтегрований курс словесності.

Поурочна увага до художніх творів привчає учня краще проникати в зміст слова, поступово усвідомлювати його пізнавальну силу. Відомо, що справді глибоке сприймання художнього твору – це таке сприймання, коли учень відчуває підтекст, бачить авторське ставлення до героїв, узагальнення життєвих явищ. Труднощі у навчанні найбільш характерні саме для тих учнів, у яких недостатня культура мовлення, бідний словниковий запас, однозначно-прямолінійне розуміння слова в контексті, що зумовлює поверхове сприймання художнього

твору. Звідси необхідність забезпечення міжпредметних взаємозв'язків у викладанні мови та літературного читання, що розвивають і збагачують мовлення, не лише для глибшого і кращого усвідомлення цих двох предметів, але й для оволодіння всіма іншими предметами шкільної програми, засвоєння яких має своєю опорою добре розвинене мовлення та мислення школярів.

Ми помітили, що вчителі, використовуючи художній текст як дидактичний матеріал на уроці, надають перевагу прозовій формі. Можливо, що це є однією з причин байдужості учнів до поетичних образів, мальовничих описів природи, якими багата поезія. Читаючи художні твори, вони, як правило, пропускають пейзаж, а у власних творах про природу, про красу полів, лук, лісів можуть сказати лише: «красивий», «прекрасний». У нашому дослідженні ми використовували як прозові тексти Лесі Українки, так і поетичні.

Мова – складна, і навіть винятково складна система, всі елементи якої взаємопов'язані. У школі учні вивчають мову: виходячи з її звукової, фонетичної основи; розглядають слово з погляду його звукових компонентів і його морфемної будови; слово у складі словосполучення і речення; в свою чергу, речення – з погляду його структури; логічно-граматичні зв'язки між його частинами; і, нарешті, текст як єдність, елементами якої є речення і в якій конкретне слово, словосполучення і речення виявляє своє справжнє смислове і емоційно-виразне значення. У цій системі звук набирає смислового значення у слові, слово – у словосполученні і реченні, речення – в контексті. У тексті виявляються закономірності функціонування мовних одиниць і їх міжрівневі зв'язки, він дає змогу йти у вивченні тієї чи іншої мовної категорії від її функції до форми та значення, категоріальних ознак. За такого навчання засвоєння мови стає не абстрактним знанням, а свідомою практичною дією. Вивчення мовних категорій на матеріалі текстів сприяє тому, що мовні одиниці сприймаються як явища живого мовлення. Тому розуміти лексико-граматичну і семантичну роль відповідних елементів мови можна лише тоді, коли розгляд указаних одиниць буде здійснюватися на основі принципу системності, який у підході до

мовлення уже передбачає необхідність розгляду елементів мови у сфері мовлення, іншими словами – взаємозв'язок мови та літературного читання.

Отже, вивчення мовних одиниць на основі тексту в єдності вносить в уроки мови необхідний емоційний компонент, дає змогу показувати мовні одиниці в системі з іншими в живому мовленні, поєднувати вивчення мовних одиниць з розв'язанням комунікативних завдань, посилювати мотиваційне забезпечення навчального процесу, розвивати у школярів чуття мови, викликати бажання говорити і писати рідною мовою, стимулювати інтерес учителя й учнів до спільної діяльності.

Список використаних джерел

1. Пентиліук М. І. Аналіз тексту на уроках мови. *Дивослово*. 1999. №3. С. 30–32.
2. Писарчук І. В. Лінгводидактичні аспекти вивчення лінгвістики тексту в школі. *Пріоритети філологічної освіти. Питання культурології: зб. наук. праць*. Випуск 5, Рівне, РДГУ, 2017. С.58–61.
3. Пронін О. М. Комплексні вправи з текстом для формування мовних, мовленнєвих та комунікативних вмінь. Луцьк: Оберіг, 2016. 65 с.
4. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: моногр. учеб. пособ. Київ: Брама, Изд. Вовчок О. Ю., 2004. 336 с.
5. Шварц Н. Й. Текстотричні технології у формуванні мовної компетенції учнів. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2013. №2. С.2–8
6. Яриніч О. Ф. Використання елементів текстотричного підходу до вивчення української мови і літератури. *Таврійський вісник освіти*. 2015. № 3. С. 186–191.

Яворська М.І.
магістрантка 1 курсу
спеціальності 013 Початкова освіта
педагогічного факультету
науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії
та методик початкової освіти,
Гудима Н.В.
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка, Україна

ФОРМУВАННЯ СИЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Анотація: У статті висвітлено шляхи реалізації морального виховання учнів початкових класів через опрацювання художніх творів Лесі Українки на уроках літературного читання. Обґрунтовано вплив поезії Лесі Українки на формування сильної особистості молодшого школяра.

Ключові слова: сильна особистість, сила волі, поезія, соціальний фаталізм, високохудожня література для дітей.

Проблема морального виховання молодших школярів є вкрай актуальною в умовах сьогодення. Ускладнення соціально-політичних обставин в суспільстві загостило й без того значні прогалини у вихованні підростаючого покоління. З огляду на це, перед закладами освіти постає завдання виховати сильну духом, вольову, моральну, активну, рішучу, наполегливу, цілеспрямовану людину [1, с. 87].

Означену проблему висвітлено у численних наукових працях, зокрема О. Духнович, К. Ушинський, С. Русова, Г. Ващенко, В. Мацьків, В. Янів, А. Макаренко, О. Кондратюк, В. Сухомлинський, О. Савченко, та ін. Вони зазначають, що роки початкового навчання – найважливіші у виховному й особистісному становленні. Значна кількість публікацій як радянських часів, так і періоду незалежної України, присвячені проблемам вивчення творчості Лесі Українки в закладах загальної середньої освіти. Однак у контексті проблем сучасної освіти творчість Лесі Українки заслуговує особливої уваги.

Метою статті є окреслити роль поезії Лесі Українки на формування сильної особистості молодших школярів.

Початкова школа є провідною ланкою в системі морального виховання майбутніх громадян держави. Вчителі початкових класів покликані вчити й виховувати учнів завдяки кращим прикладам високохудожньої літератури для дітей, що входить до кола їхнього читання.

Відповідно до мети та загальних цілей, окреслених у Державному стандарті початкової освіти, визначено завдання, які має реалізувати вчитель/вчителька у межах кожної освітньої галузі. Одним із основних завдань вивчення української мови та літератури є розвиток особистості здобувачів освіти із застосуванням засобів різних видів мовленнєвої діяльності. Учень повинен набути таких навичок як взаємодія з іншими особами усно, сприйняття і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях [2].

Коли звертаємо погляди до славетних наших попередників, котрі здатні бути життєвими дороговказами для всіх поколінь українців, яскравою, немеркнучою зіркою сяє нам Леся Українка. Її творчість стала однією з вершин художньої свідомості українського народу в його історичному поступі й водночас видатним явищем світової літератури, адже криє в собі невичерпні джерела високих людських ідеалів добра та справедливості, сповнена пафосом оновлення світу, свободи, гуманізму народів. У своїй поетичній творчості Дочка Прометея весь час була в пошуках ідеалу борця за щастя народне. Поетесу приваблювали мужні, сильні, горді духом люди [5, с. 98].

Леся Українка утверджує цінність сили духу і волі, уміння протистояти тиску обставин і долати перешкоди, здатність оберігати віру і впевненість у собі саме тих рис, яких бракує українцеві [3, с. 58]. Це прочитується у віршах «Мамо, іде вже зима», «Літо краснеє минуло», «Колискова». Вже на підсвідомому рівні письменниця вважає за потрібне робити установку на волю. Причому ця установка проводиться не лише через позитив (зразок для наслідування, прямий заклик робити саме так – «Колискова»), а й через негатив – осудження безвілля,

пасивності («Казка про Оха Чародія»), хоча Леся Українка сподівається на їхнє подолання. По суті, письменниця намагається убезпечити українську дитину від «соціального фаталізму» в майбутньому, цебто від віри в автоматичність поступу, що зрештою й породжує бездіяльність [6, с. 22]. У доступній дитині форм подано й перший урок-застереження щодо комплексу меншовартості, такої типової для українця знівченої України риси [3, с. 55]. Цей урок дитина засвоює з допомогою казки «Біда навчить», що стверджує життєву значущість саме собі подібних.

Мотив мужності, стійкості, героїзму – провідний у творчості поетеси. В її творах, як і в більшості справжніх поетів, важко розрізнити особисте і громадське, тому дуже часто ліричний герой її поезії нагадує нам саму авторку. Він сміливо виступає проти бурі, що символізує морок, людське горе:

Я вийду сама проти бурі І стану, – поміряєм силу! [4, с. 121]

Тому пафос нескореності, героїзму проймає усю творчість Лесі Українки. У циклі «Сім струн», у «Колисковій», звучать роздуми матері про майбутнє своєї дитини. Мати переконана, що у дітей треба виховувати волелюбний дух, щоб вони не корилися сліпо долі, активно сприймали життя.

Отже, вивчаючи біографію та творчість Лесі Українки у дітей формуються правильні погляди й уявлення про себе та світ, здатність розуміти й управляти своїми власними думками, почуттями та вчинками, а також бути чуйними, сприйнятливими у ставленні до інших людей. Усе це допомагає збагатити їх силу духу й підготувати до будь-яких майбутніх випробувань.

Список використаних джерел

1. Ващенко Г.Г. Виховний ідеал. Полтава : Полтавський вісник, 1994. 191 с.
2. Державний стандарт початкової освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р., № 87) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
3. Кульчицький О.Ю. Світовідчужання українця. Українська душа. Київ: Фенікс, 1992. 128 с.
4. Леся Українка. Зібрання творів у 12 т. Київ : Наукова думка, 1975. Т. 1. 448 с.
5. Шиманська І. Ф. Леся Українка про освіту та виховання. Київ : Рад. шк., 1973. 112 с.
6. Янів В.О. Нариси до історії української етнопсихології. упоряд. Шафовал М. 3-тє вид. Київ : Знання, 2006. 341 с.

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ТА КУЛЬТУРНО - ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

**Матеріали студентського міжвузівського Е-вебінару,
присвяченого 150-літтю від дня народження
Лесі Українки
25 лютого 2021 року**

(електронне видання)

Укладачі:

Романюк Світлана Захарівна, доктор педагогічних наук, професор

Мафтин Лариса Василівна, кандидат філологічних наук, доцент

Спорняк Аліна Василівна, лаборант кафедри

Дизайн обкладинки:

Маковійчук Олеся Василівна, кандидат педагогічних наук, асистент